

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

12 – 18 august 1998
(Anul XXXI)

32

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Dorin TUDORAN:

LECTURA DE RASĂ

(pag. 12-13)

DIAGONALE
de Monica
Lovinescu:

ASIMETRIA
INDULGENȚEI

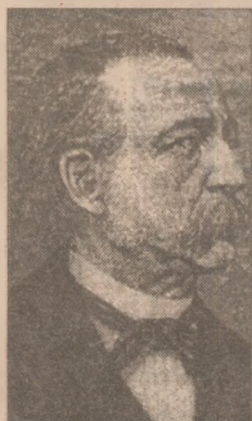
(pag. 7)

Radu Beligan
despre
Maurice
Chevalier

(pag. 17)

SADOVEANU
în 1911-1912

(pag. 9)

Centenar
Fontane

(pag. 22)

GUIDO CAVALCANTI în
traducerea lui Miron Kiropol

(pag. 21)

PULPANA LUI
FALSTAFF

(pag. 2)

Cum am devenit rinocer

○ RICÎT m-aș strădui, nu înțeleg panica dlui Michael Shafir din articolul publicat în *Sfera politicii* (nr. 61, iulie-august 1998) și intitulat *O tragicomdie în desfășurare?* Trec peste sfîșierile de conștiință pe care dl. Shafir le mărturisește, exprimîndu-mi regretul că "scrierea acestor rînduri" l-a costat "prea mult efort sufleteșc". Este, în definitiv, problema d-sale. Cu mai multă obiectivitate față de înțelesul real al opiniilor care i-au provocat acest disconfort, s-ar fi cruțat de suferință. Îmi vine în minte o replică bine cunoscută dintr-o comedie (deloc tragică): "Tu l'as voutu, Georges Dandin!"

Premisa articolului este aceeași dintr-un articol al dlui Andrei Cornea la care m-am mai referit: antisemitismul, ca politică a extremei drepte, nu ar mai fi, în România postdecembristă, un "fenomen marginal", el acaparînd "din ce în ce mai multe segmente ale spectrului politic așa-zis democrat". (Așa-zis? Hm!) Dovezile s-ar găsi în cîteva intervenții din *România literară*, 22 și *Adevărul literar și artistic* iar noii rinoceri (dl. Shafir este acela care folosește cuvîntul) ar fi Dorin Tudoran, Mihai Zamfir, Gabriela Adameșteanu, Rodica Palade, Cristian Tudor Popescu, Ioan Buduca și, cu voia dlui Shafir, ultimul pe listă, subsemnatul. Sigur, boala cu pricina n-are la toți, aceeași evoluție și aceeași gravitate. Nu sînt bucuros să aflu că, împreună cu Dorin Tudoran, prezînt simptome dintre cele mai clare. Trebuie să recunosc că sînt surprins. Și obligat cu atît mai mult să-i răspund dlui Shafir cu cît d-sa se referă și la *România literară*, al cărei director fiind, port o grea responsabilitate. Nu e în intenția mea de a vorbi în numele celorlalți... rinoceri. O vor face ei înșiși, dacă vor crede de cuviință. Dl. Tudoran ne-a și trimis răspunsul d-sale, pe care-l publicăm în paginile 12-13.

Așadar, cum am devenit rinocer? Și cum se poate ca *România literară*, prin cîteva dintre colaboratorii ei statornici, să fi devenit, dintr-o revistă democrată și liberală, o fițuică odioasă pe care dl. Shafir o compară, fără a clipi, cu *Atac la persoană* și *România Mare*?

Am citit textele incriminate de dl. Shafir la apariția lor. Le-am recitat acum, după articolul din *Sfera politicii*. Nu mi s-a părut, nu mi se pare că vreunul îndreptățește acuzațiile dlui Shafir. Nu găsesc nimic "fascistoid" (tot cuvîntul dlui Shafir) în *Nepoții gornistilor*, serialul dlui Tudoran, sau în tableta dlui Zamfir despre *Maurice Papon*. Fără doar și poate, dl. Shafir și cu mine n-am citit aceleași texte. Comparatia cu publicații ale căror nume nu le mai repet (*nomina odiosa*!) este deplasată și ofensatoare. După cum observă și dl. Tudoran în replica d-sale, aprecierile dlui Shafir nu se sprijină pe nici un citat semnificativ. Autorul articolului alarmist din *Sfera politicii* își transformă premisa în concluzie fără a furniza nici un argument. Iată un punct delicat al disputei: dl. Shafir își pune o pereche de ochelari fumurii și, apoi vede totul în negru. D-sa are ceva dintr-un inchiizitor. Îi este destul dlui Shafir să afirme rituos că antisemitismul și-a croit drum dinspre cercurile extremiste tradiționale spre centrul democratic (sau, hm!, așa zis democratic) al vieții spirituale românești, dinspre mercenari ultranaționalisti, ca dl. Vadim Tudor, spre intelectuali moderați, proeuropeni și antiautohtoniști de cînd lumea ca, de pildă, dnii Zamfir și Tudoran, pentru a începe să creadă cu tărie în adevărul spuselor sale. Dl. Shafir e dinainte convins de evoluția cu pricina. *România literară* nu-i oferă nici cel mai neînsemnat motiv. De aceea articolul din *Sfera politicii* este atît de bogat în acuzații și atît de sărac în probe.

Întrebarea pe care mi-o pun este următoarea: de ce au nevoie dnii Cornea și Shafir să părăsească ținta, ah, naturală a polemicii domniilor lor și să se îndrepte spre publicații și spre intelectuali care, încă de pe vremea lui Ceaușescu, dar și după 1989, au criticat fățiș naționalismul, șovinismul, antisemitismul, indiferent sub ce mască s-au prezentat? Întrebarea mă frămîntă de cînd am remarcat că se încearcă fabricarea unor antisemiți de tip nou, ca să spun așa, ca Gabriel Liiceanu sau ca mine, ca și cum aceia știuți de o lume întreagă s-ar fi banalizat din cale afară. Cum să-mi explic deplasarea aceasta a interesului de la rasismul notoriu, scandalos și scabros al unor mercenari ideologici către acela, doar presupus, imposibil de dovedit, dacă sîntem intelectualicește onești, al unor oameni împotriva cărora (îl rog pe dl. Shafir să parcurgă colecția *României literare* din ultimii ani, nu doar pe aceea de imediat după 1989, la care se referă) nu se poate produce nici o acuzație, în acest sens, serioasă? Dl. Shafir se întrebă și d-sa același lucru. Doar că răspunsul i se pare incontestabil iar evoluția cu pricina, gata consumată.

(Continuare în pag. 3)

Biblioteca

CONTRAFORT

de *Morcea Mihăieș*

PULPANA LUI FALSTAFF

NU ȘTIU de ce, ascensiunea la putere a d-lui Radu Vasile mi-o amintește – păstrând toate proporțiile – pe aceea a lui Henric al V-lea al Angliei. Nu vreau să spun, Doamne ferește, că dl Radu Vasile ar fi fost un chefliu, un afemeiat și un farsor ce făcea să se cutremure speluncile Bucureștiului. Apropierea îmi pare valabilă în sensul în care nimeni nu vedea în depravatul principe Hal un rege credibil, după cum puțini își imaginau că lupul singuratic al țărăniștilor va fi în stare să depășească etapa kitsch a ghiulului și păguboaselor manevre de culise. Nu e cazul nici să anticipăm, văzând de pe acum în prim-ministeriatul său intrarea României în epoca de aur. Dar e limpede că, spre deosebire de predecesorii săi, dl Radu Vasile nu se îmbată cu apă rece.

Până în momentul de față, cel puțin, încruntatul șef de guvern a știut să pună degetul pe hibe mari ale țării și nu s-a sfiit să-i numească pe vinovați. E drept că a ajuns la putere într-un mod paradoxal, când nimeni nu părea să-i ia în serios autocandidatura. Dimpotrivă, el părea a fi eternul *challenger*, outsiderul fără șansă, resentimentarul cărcotaș incapabil să făurească alianțele fără de care e imposibil să accezi în sferele înalte ale puterii.

Or, acest handicap inițial face din actualul premier un om mult mai liber decât Petre Roman, Stolojan, Văcăroiu și Victor Ciorbea. Dacă fiecare dintre cei numiți își datora funcția relațiilor mai mult sau mai puțin evidente cu președinția sau cu grupuri importante din partidele de guvernământ, dl Vasile a fost înscăunat cumva împotriva dorinței generale. Tensiunile dintre el și președinte sunt de domeniul public: se pare că, înainte de 1996, actualul premier ar fi spus că Emil Constantinescu e un biet veleitar însetat de putere, fără pic de stofă de politician. Probabil că „tradiția orală” (ca să nu-i spun „bârfa”) a sintetizat în felul acesta o situație pe care o vedeau mulți, dar o sancționau puțini.

Nici poziția în partid, în ciuda funcției, teoretic importantă, de „secretar general”, nu părea să atârne prea greu, în condițiile în care grupul restrâns al „talibanilor” face și desface totul în PNȚCD. Cât despre sprijinul parlamentar, nici nu are rost să mai vorbim. Cu toate acestea, iată, Radu Vasile este, la câteva luni de la investitură, adică după perioada cea mai grea, cel mai puțin contestat dintre șefii de guvern ce s-au perindat pe la Palatul Victoria în ultimii ani.

Cred că ascensiunea sa e datorată credinței de fier în propria-i stea. Calm, aparent sfătos, dar cu vizibile scăpărări ironice, Radu Vasile și-a speculat cu multă abilitate „insularitatea” politică. El a știut să preia nemulțumirile din propriul partid, devenind un fel de lider al „tinerei generații”, văzând mai departe decât miopii dictatori de la vârf. A știut să-i opună pe tot mai nerăbdătorii tineri tot mai sclerozaților „seniori”, dar a reușit să-și păstreze și spirijul lui Ion Diaconescu! Orice s-ar spune, o performanță!

Fără îndoială, un rol în numirea lui Radu Vasile îl are și combinatoricul președinte Constantinescu. În viziune cotoceană, actualul premier era împins în prim-plan tocmai în speranța că își va rupe foarte repede picioarele, creând astfel culoar liber adevăraților favoriți ai șefului statului – Sorin Dimitriu, între alții. Bunele relații ale lui Radu Vasile cu ceilalți parteneri de coaliție au contat și ele enorm, într-o perioadă în care melcul carpatin Victor Ciorbea părea să-și fie ieșit din minți crezându-se un avatar al Anei Ipătescu.

Șiretenia lui Vasile Radu constă în faptul că a evitat, cu brio, capcanele ce i s-au întins. Odată cu scoaterea din deget a oribilului ghiul, parcă am fi avut de-a face cu un alt om politic. Punându-și tunurile pe potențialii înlocuitori – Dăianu și Sorin Dimitriu – premierul i-a dat nu numai șah lui Emil Constantinescu, ci a reușit să-și consolideze imaginea de gospodar pus pe fapte mari.

Cât de mari vor fi fiind faptele actualului prim-ministru, vom vedea. Deocamdată, el a știut să speculeze atmosfera de levantinism și duplicitarism în care se complac destui dintre guvernanții noștri. Într-un interviu cu Cristian Tudor Popescu, el nu ezită să spună lucrurilor pe nume, scoțând în evidență incapacitatea miniștrilor clientelari de a ieși din zodia minciunii. Întrebat în legătură cu declarațiile unora dintre membrii cabinetului care cer rectificarea bugetului, primul-ministru spune: „Dacă 95 la sută din ce s-a proiectat – deci practic sută la sută – sunt realizate până la această dată, nu văd nici un semnal de alarmă că ar trebui reduse cheltuielile. Și așa alocațiile bugetare sunt foarte mici. Din două, una. Ori dl Dăianu are dreptate și atunci rectificarea este determinată de nerealizarea surselor din privatizare, ori dl Dimitriu are dreptate și minte dl. Dăianu, să spunem. Eu nu văd altă explicație.”

Că mulți dintre miniștrii noștri mint pe rupte, e secretul lui Polichinelle. Se întâmplă, însă, pentru prima oară ca un prim-ministru să ne spună limpede acest lucru. Obişnuți să-și transforme domeniile în adevărate feude, tronând dictatorial peste cifre și statistici, ei n-au făcut decât să ne afunde în mlaştina fără fund a haosului economic. N-am crezut nici o clipă în capacitățile dandy-ului financiar Daniel Dăianu, reduce, în cel mai bun caz, la talentul de a-și asorta cravata la costum și la arborarea unui surâs enigmatic. Anii petrecuți în Securitate l-au învățat, probabil, că stilul laconic, plin de mistere, al aparițiilor publice poate impresiona coconetul slab de înger și președinții de stat aflați în căutarea celor cincisprezece mii de lăcătuși ai democrației.

Întâmplarea a făcut să-l văd pe dl Radu Vasile în timpul recente vizite la Roma. La solicitarea lui Marian Papahagi, directorul Accademiei di Romania, premierul, împreună cu o parte a suitei sale, a vizitat superbul așezământ cultural, căruia anii de dictatură a prostiei iliesciene i-au deturnat scopurile firești, devenind un fel de anexă locativă a ambasadei. Mi s-a părut că premierul a înțeles – din excelenta prezentare a lui Marian Papahagi, unul din puținii noștri intelectuali de clasă dublat de un admirabil manager cultural – despre ce e vorba mult mai repede și mai profund decât starletele finanțelor și privatizării care-l flancau năuce. Nu știu, desigur, dacă va și trece la fapte. Dar e limpede că un premier care vorbește despre necesitatea de a sprijini cultura națională, ca unica șansă de a ne face cunoscuți în lume, e o rara avis. Cu atât mai mult cu cât destui dintre oamenii de cultură veritabili ce au trecut prin Palatul Victoria sau prin Parlament par să nu aibă altă obsesie decât a-și face uitat trecutul cultural.

Evident, nici dl Radu Vasile nu e cu totul scutit de talentul românului de a gafa monumental. Ciocoismul, se pare, nu a dispărut cu totul nici din comportamentul său, iar iluzia că lui i se permit lucruri interzise lui *bovis* s-ar putea să-l coste. De pildă: cum e posibil ca un prim-ministru să-și dea acordul să se întâlnească cu un infractor dovedit precum Miron Cozma, când acesta are, prin sentință judecătorească, interdicție de a pune piciorul în București? Dacă tot avea chef să discute despre lecturile hegeliene ale „Luceafărului huiilei”, putea să-i dea întâlnire în afara Bucureștilor. De altfel, există un precedent ilustru în acest sens: unul dintre marii noștri poeți de azi, adept frenetic al culturii bahic, a fost nevoit să-i jure mamei sale că nu va mai bea în București. Om de cuvânt, cum îi venea cheful de băutură, urca într-unul din autobuzele cu navetiști și cobora dincolo de limita de demarcație a Capitalei, la prima bodegă ce nu mai aparținea de București.

POST-RESTANT

de *Constanta Buzea*

PĂRÂNDU-MI-SE cazul dv. binișor ieșit din comun, și nefiind eu deloc sigură că lumea care vă va citi nu se va împărți, la o adică, în inși încântați să vă apere și inși care să vă combată vehement, cedez tentației, pentru a echilibra situația și a da curaj combatanților, de a cita din belșug, oferind mostre, puncte de sprijin concrete, pentru argumentare pro și contra. Întâi textul scurt și suculent al scrisorii însoțitoare a versurilor, autorul dându-se inocent răstignit între energiile imense de care dispune, ca între tâlharii care, nu de puține ori grețoși, se dovedesc a fi propriile texte. Pun la îndoială vârsta pe care v-o dați, nu și ocupația, din stil și din punerea precisă în pagină a discursului deduc că sunteți în posesia unei vârste solide și culturi, chinuit însă de poftă și nerușinat agresiv, demonizat poate (de ce n-ar fi posibilă ipoteza și la dv., când astăzi se poartă blasfemia și se preferă?). Ziceți: „Cu greu m-am hotărât să vă trimit aceste poezii scrise haotic, exaltat, sincer unele, pentru că nu am crezut niciodată în această *demascare* a măruntaielor sufletești. Poate că sunt conștient de micimea versurilor mele, de lipsa mea de talent, nu știu. Oricum, am îndrăzneala să sper ca măcar să-mi indicați poeziile care v-au plăcut mai mult, precum și pe acelea mizerabile”. Dacă un pictor ar picta inspirat de textele dv., și ar face-o pe suprafețe întinse, efectul opereii lui asupra privitorului poate că n-ar fi șocant, insalubru cum pare, cum este la lectură, la prima și la a doua, și la a noua vedere, textul. Pictorul nu are de ales, el pictează cadavrul livid în culorile lui, pe când poetul ar avea de ales, cred eu, între cuvintele de care se servește, dar pentru a sugera infinit mai complex în profunzime același subiect, în speță *măruntaiele sufletești*. Un Salvador Dali cu ale sale studii-miniaturi de taină la care destul de puțini au acces nu ne șochează mai puțin pudibonderia. Dar genialul nebun și-a câștigat dreptul la aceasta, defilând, pe cerul opereii sale, cu pânze, cu splendori uimitoare neatrinse de pornografie. Și o face ca un zeu posedat de obsesii, preocupat de a șoca, dus de mână de un demon autentic, dar un demon care se mulțumește numai a-i sugera artizanului una și alta, nu și a-i dicta *ce* are de făcut și *cum*. Nimeni nu trebuie să vă *indice*, cum spuneți, ce este plăcut și ce este mizerabil în ceea ce scrieți. Curajul celui care ar face-o, totuși, mie mi s-ar părea îndoielnic. Un lucru v-aș spune, m-aș încumeta, să încercați să fiți cu mintea mai tare decât ispititorul dv. demon. Din cele 28 de texte, cărora le dați un titlu generic, și care el singur ar merita un comentariu separat, în ce măsură el se justifică în textele care-i urmează, *Ūmerii sărați ai lui Ea*, mărturisesc că legătura nu mi s-a revelat dar cu siguranță că ea există, zeul Ea, în viziunea dv. apărând, cu gluga lui dintr-un pește despicat, ca un sex tutelar, supradimensionat în imagine și copleșitor în emanații luminoase și duhori. Dar să vedem textele, câte vor încăpea de aici până la linia de încheiere a rubricii: „pelicule decolorate atent/ ținând loc de post-icoane post-moderne/ din care nu decola decât câteodată/ un meteorit, la cenaclurile noctambule./ arta se naște. arta trăiește. arta moare/ arta moare mai ales pe icoane/ spune el, meteoritul și zboară înapoi/ în jos, înlăuntrul vopselelor.” (IV); „pe peretele veacului, magic, chiar în mijloc/ (da, pe zugrăveala unde se vede/ no sex no women just masturbation)/ a înflorit un crin în loc de pistil/ are o talpă de sfânt sfântul floricele/ zeul crinilor poartă pletane lungi/ colorate cu graffiti – astea sunt petalele/ picioarele crescute din perete îi sunt rădăcină./ înflorescența a durat doar o jumătate de anotimp întors, sărutat ca o jumătate/ de față./ zeul ridicol adormea pe tencuială.” (V); „Gândesc: adun colecții imaculate de noroi/ de pe automobilul lui Dumnezeu/ fecale sfinte, norii exaltă miasme de usturoi/ gândesc din nou: îmi spal mâinile-n closet/ de ingeri sunt îngrijitorul lenjeriei duminicale.” (VI); „am fost pe rând miros de femeie și/ miros de bărbat am alăptat în peșteră/ ingerul capră. deasupra zeiței bărboase/ își sugeau degetele heruvimii și blocurile albeau/ și praful fără sare. pulpele îmi erau/ întepenite plăcut, linse de corbi cu pene scuipate/ eram mireasmă, pe rând miros de femeie și miros de bărbat” (VII); „coaia antipiretică/ luându-și împărășania de chinină/ *Mundus vult decipi!* // și acvila juisează imund în cuibul roșu/ Visul meu genial, visul lui Ea/ om-falusul dumnezeiesc penetrând aritmic/ sexul vieții (aritmic, castceastitate)/ spirit-hemoptizie a materiei sau poate invers/ și din nou acvila cu plămâni roșii/ cele cincizeci de litere cenușii ale celor/ cincizeci de alfabete, cei o sută de dinți ascuțiți/ de grifon, fantomă analfabetă ce trișează inconștient/ la ședintele de spiritism./ Visul meu genial, visul lui Ea, adus de aluviunile/ seminale/ poetice.” (XII); „Joi, la cantină, m-am prefăcut în trup/ să-mi simt degetele, albele, în ciorapi/ sub masă și dinții mușcând metaforis/ din chiftelele vieneze (împreună cu lapte/ lapte dulce se-nțelege, era singurul meniu/ din farfuria mea) stupefiat dacă dădeam/ peste vreo brichetă comestibilă răstăcită pe/ marginea farfuriei sau pe vreun sex aromă/ întrebam din când în când coastele dacă suferă răstignite pe muchia mesei sau umerii dacă/ sunt înțepați de singurătate în mijlocul cantinei/ imense, cât o eternitate./ furnicile nașteau furnici sub scaunul meu.” (XIV); „Poetul castrat/ rade pe marginea sferei/ Cercul nu are taină/ Călcâiele nu au degete/ în mijlocul pieptului/ sancta simplicitas! ar spune și/ Taina dăinuie în gâtul meu resorbit.” (XV). Și, în final, o temă de meditație, cu probă practică: Cronometrați-vă timpul cât rezistați stând atârnat de o bară, cu tălpile la numai câțiva centimetri de sol, trăind nu în imaginație ci pe viu, o mică parte din supliciu răstignitului! Rezultatul puteți să-l țineți secret. (*Lucian Radu* din Blejoi – Prahova, 19 ani, student Relații Internaționale, București).

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii*

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Corespondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

http://www.romlit.ro
http://www.sfos.ro/news/romlit
http://www.kappa.ro/news/romlit

Cum am devenit rinocer

(Urmare din pag. 1)

NU-MI FACE nici o plăcere să răspund în-trebării. Dar cum nu-mi stă în obicei să ocolesc adevărul, voi spune ce cred. Nu există, în articolul dlui Shafir, o referire completă la contextul polemicii provocate de textul dlui Norman Manea din *The New Republic*, reprodus de revista 22, și la care și eu, și dl. Tudoran am reacționat. Dl. Shafir ia în considerare doar latura intelectuală a polemicii. D-sa uită (să fiu iertat dacă nu cred că nu știe) că, înainte de a fi fost dovediți ca atare, noii rinoceri au fost arătați cu degetul, reclamați, turnați (da, dl. Shafir, turnați) în scrisori adresate dlui George Soros, unul din sponsorii *României literare*, sau Departamentului de Stat al SUA. Poate că îl întreabă dl. Shafir pe dl. Radu Ioanid de ce și-a asumat acest rol dezgustător. Dl. Shafir se prefacă a descoperi rinocerizarea treptată a unor publicații și a unor intelectuali democrați, într-un articol ce se vrea teoretic, civilizat și obiectiv. În fond, dl. Shafir pune cireașa pe tortul unei campanii de discreditare care nu e nici teoretică, nici civilizată, nici obiectivă. Rolul de încheietor de pluton nu-l onorează pe dl. Shafir. Și n-aș vrea să mă silească să fac publice, după atâtea nedumeriri, și unele certitudini cu privire la motivele și la scopurile reale ale unei foarte urâte campanii, bine disimulate în faldurile polemicii de idei.

Și, totuși, care este "subiectul" articolului din *Sfera politică*? "Este vorba, scrie dl. Shafir negru pe alb, de metamorfozarea unor intelectuali considerați, pe bună dreptate, pînă nu demult, drept personalități simbolice ale gândirii «liberale», «prooccidentale» și «antiautohtoniste». «Studiul de caz» se referă în special la Nicolae Manolescu și Dorin Tudoran, dar ar putea fi cu ușurință extins. Mai mult, este vorba de îngrijorătoarea alunecare a acestor intelectuali în capcanele «teoriei conspirative» [...] Nicolae Manolescu ajunge să-și exprime poziții similare cu cele ale unui Dan Zamfirescu, autorul *Războiului împotriva poporului român* (Roza vînturilor, 1993), cu a cărui ridiculare începea *Dreptul la normalitate* (Litera, 1991)". Să venim, aşadar, la subiect.

De unde ar începe scandoasa metamorfoză? Dl. Shafir ezită, în alegerea momentului, între tipărirea *Jurnalului* lui Sebastian (și, implicit, unele reacții pe care le-a stîrnit), o declarație a fostului procuror general al României cu privire la necesitatea unui eventual recurs în procesul lui Antonescu și al celor opt membri ai guvernului său și un articol din *Le Monde*, pe această temă, dar nu numai, semnat de Radu Ioanid și Alexandra Laignel-Lavastine. Ezitarea spune ceva: cele trei "evenimente" nu stau în același plan; amestecarea lor e instructivă. În ce privește poziția mea față de ele, ea a fost accidentală, nedepășind sfera unor considerații marginale. Dl. Shafir face un caz absolut nejustificat de anvergura observațiilor mele. Să le iau pe rînd. Am refuzat să accept ideea, abil indusă de articolul din *Le Monde*, că toți românii ar simpatiza, dintr-un fel de antisemitism latent, cu o reabilitare a mareșalului Antonescu. Dl. Shafir mă trage de urechi: în articolul din *Le Monde* nu se vorbește de "toți" românii, ci de un "cult foarte consensual". Recunosc că am tradus în felul meu superlativul negramatical din articol (consensul n-are grade de comparație). Dar nu cred că am falsificat sugestia autorilor. Cît despre unele afirmații, pe care le-am apreciat drept "necontrolate", din articol, îmi mențin punctul de vedere, chiar dacă dl. Shafir ar fi preferat să le numesc "neverificate". Regret, dar nu le găsesc doar neverificate, ca sursă, ci chiar necontrolate, ca intenție. Cam asta ar fi. Nu e prea mult zgomot pentru nimic? Așa de ușor devii rinocer? În treacăt, să mai spun că n-am publicat, ceva mai demult, în *România literară*, replicile dnei Lya Benjamin și a dlui Radu Ioanid la un comentariu al dlui Mihai Stoian, fiindcă întreaga discuție devenea pe cît de fastidioasă, pe atît de unilaterală. Lecția despre dreptul la opinie pe care mi-o ține dl. Shafir este excesivă. Nu toate respingerile de la publicare au conotații ideologice. În al doilea rînd, cu privire la Sebastian nu m-am pronunțat direct, deoarece nu mai scriu recenzii. Am găzduit însă în

România literară mai multe articole despre *Jurnal*. Cum se poate constata, am cam lipsit de la "startul" imaginat de dl. Shafir pentru noul val de antisemitism (așa-zis democratic, hm!) din România postdecembristă.

Nu cred că poți deveni rinocer numai cu ațîț. Dl. Shafir se vede obligat să caute alte dovezi. Căutare care coincide, din păcate, cu ascunderea fondului real al discuției, cu exagerarea unor "nuanțe" și, mai rău, cu procesul de intenție. În câteva editoriale, m-am referit la cazurile unor mari scriitori (Céline, Hamsun, M. Eliade) care au aderat la doctrine extremiste. Îmi puneam o întrebare simplă (dar cu un răspuns complicat): cum împletim recunoașterea valorii literare a operei acestor scriitori cu opțiunile lor ideologice? Și precizam că trecerea sub tăcere a acestor opțiuni este inacceptabilă. Ațîț și nimic mai mult. "Nuanțele" introduse polemic de dl. Shafir rămîn pentru mine, obscure. Recunosc a nu-i fi putut urmări logica. Amestecarea în discuție a lui E. Barbu *nu este în chestie*, vorba lui Maioreescu. O dată, pentru că, în cazul lui, nu de opțiune ideologică e vorba, ci de colaboraționism, apoi, pentru că, nu valoarea, dar chiar originalitatea operelor sale e dubioasă, dată fiind suspiciunea de plagiat. Și mai curioasă este prezența în context a lui R. Garaudy. Dl. Shafir îmi rămîne dator cu precizarea că l-am menționat pe Garaudy într-o cu totul altă ordine de idei și anume aceea a refuzului unor comentatori (din Franța sau din România) de a privi fascismul (și nazismul) și comunismul ca pe două doctrine deopotrivă de criminale. (Rinocerul care dormita în mine avea, s-ar zice, nevoie să aducă în ograda fascistă și pe comuniști). Observația mea pe care dl. Shafir o ia drept țintă, este că Garaudy, în contestata lui carte, "nu spusese că nu a existat holocaust, dar că s-a făcut un teribil lobby în jurul lui". "Nu, holocaustul nu este explicit negat de Garaudy", recunoaște dl. Shafir. Atunci, care e problema? Că există negații implicite sau minimalizări tendențioase, asta știam și eu. Măcar atîta credit intelectual putea să-mi facă dl. Shafir. Doar că, din nou, vorba lui Maioreescu, *nu era în chestie*. În chestie nu era nici măcar corectitudinea altor aprecieri ale lui Garaudy ori a cărții sale în ansamblu (și cu ațîț mai puțin erau aberațiile editorului său român, pe care nici nu aveam cum să le cunosc la data publicării editorialului meu, de vreme ce traducerea nu apăruse). Problema mea era (acest lucru pare a fi scăpat dlui Shafir) necesitatea de a dubla procesul nazismului, vechi de cinci decenii, de un proces al comunismului, întîrziat nejustificat, boicotat încă astăzi. Cînd reproșam dlui Shafir că eludează fondul real al textelor mele, luînd-o prin păpușoiul unor obiecții marginale, tocmai la acest fel de a polemiza mă refeream. Din acest unghi am replicat analizei din *The New Republic* a dlui Manea la conferința despre Sebastian a dlui Liiceanu. Nu-l "atacam" pe dl. Manea, cum pretinde dl. Shafir: îi obiectam că nu vede decît acea parte a ororii care-i convine. Și unde am scris eu că dl. Liiceanu a fost persecutat de comuniști-evrei? Dl. Shafir face un talmeș-balmeș inadmisibil din considerațiile generale și din exemplele concrete din articolul meu, profitînd de ocazie și spre a-i strecura "disidentului marxist" G. Liiceanu cîteva, deloc amabile, sugestii.

ÎNCĂ O DATĂ, esențialul se afla în altă parte, alături de obiecțiile dlui Shafir. Autorul articolului din *The New Republic* afirmă rituos că analogia dintre holocaust și gulag "nu lasă loc pentru evocarea, cum se cuvine, a antisemitismului și a holocaustului". Dl. Shafir (care reia afirmația) se întreabă cu inocență: cum poate fi dedusă de aici ideea "confiscării suferinței" în interesul exclusiv al victimelor holocaustului? Nu trebuie dedusă: e spusă *expressis verbis* în citatul cu pricina. Sau eu nu mai înțeleg ce citesc, sau ochelarii negri ai dlui Shafir îl împiedică să vadă: dacă ne ocupăm și de gulag, nu mai putem s-o facem, *cum se cuvine*, pentru holocaust. Există cea mai mică îndoială sau neclaritate? Se mai întreabă dl. Shafir: unde și-ar fi arătat dl. Manea indisponibilitatea de a vedea în victimele gulagului pe frații d-sale, așa cum dl. Liiceanu îi văzuse pe ai săi

în victimele holocaustului? Cum, unde? În chiar critica adusă dlui Liiceanu că pune gulagul și holocaustul pe același plan. În chiar temerea că evocarea, mai nouă, a ororilor comunismului ar putea umbri condamnarea nazismului. Dl. Shafir pare a fi de acord cu această temere. D-sa vine, ca de obicei, în discuție cu "nuanțe" suspecte de partizanat. "Crimele comuniste nu sînt crime rasiste", îmi notifică d-sa. La suprafață, avem aici același tip de obiecție ca în cazul "toți românii" *versus* "foarte consensual". Dedesubt, avem rezerva principială de a omologa esența comună a celor două doctrine totalitare care au însîngerat secolul XX. Riscul de "confuzie totală" pe care dl. Shafir îl semnalează în împrejurarea alăturării acestora e mult mai mic, cred eu, decît riscul pe care ni-l asumăm continuînd să "menajăm" comunismul. Vezi Doamne, comunismul n-ar fi fost rasist (dar există rasism social, ca să nu mai spun că genocidul declanșat de sovietici în Asia Centrală, în Basarabia, în Caucaz, deportările unor etnii întregi, asasinarea în masă a popoarelor țin de rasismul cel mai pur!), ar fi pledat pentru egalitatea oamenilor, pentru dreptate socială (creînd cel mai inegal și nedrept sistem!) etc. etc! Faptul că naștii au pus în practică exact ceea ce au teoretizat iar comunismul și-a mascat crimele printr-o ideologie umanistă nu ne poate împiedica să le aplicăm aceeași unitate de măsură și să le dezvăluim caracterul criminal. Sînt mirat că un om inteligent și cultivat ca dl. Shafir împărtășește (chiar și în acest mod ocolit, insidios, perlid) rezerva celor care protestează astăzi în Franța față de *Cartea neagră a comunismului*. La ce folosește amînarea procesului comunismului? De ce sînt de condamnat *anticomuniștii viscerali*, cum se înfîmplă, în vreme ce visceralitatea antifasciștilor pare naturală?

AM UN RĂSPUNS "teoretic", la nivel intelectual, și unul "pragmatic", la nivelul intereselor materiale. Primul l-am și dat mai adineauri: propaganda comunistă își dovedește și postum eficacitatea, oferindu-le atît nostalgicilor fostului regim, cît și unor naivi, iluzia că, spre deosebire de fascism, odios și în teorie, și în practică, comunismul real a fost o deturnare a celui ideal, o proastă exploatare a unor mărețe principii. Al doilea răspuns (l-am sugerat deja și pe acesta) nu-i mai privește pe naivi, dar, cu siguranță își are nostalgiciii lui: dacă am dubla în întreaga lume, Muzele Holocaustului cu Muzele ale Gulagului, oare ne-ar mai fi suficiente mijloacele (înu, în ultimul rînd, financiare) de a evoca, așa *cum se cuvine*, memoria victimelor nazismului?

Propoziția intercalată în întrebarea dlui Manea spune totul. Mult mai mult decît e dispus să accepte dl. Shafir. Ea m-a făcut să tresar și m-a obligat moralmente să dau o replică. Dacă dl. Shafir vrea să stabilească o limită istorică a metamorfozei mele dintr-un intelectual liberal într-un rinocer, poate s-o facă mai cu folos, plecînd, nu de la *Jurnalul* lui Sebastian sau de la necesitatea rejudecării procesului lui Antonescu, ci de la aparent banala atributivă intercalată de dl. Norman Manea într-o întrebare care mi s-a părut înspăimîntătoare. Liber este dl. Manea să se comporte ca un nostalgic al antifascismului negrevat de anticomunism, temîndu-se probabil, de pierderea unui monopol extrem de profitabil. Liber este dl. Shafir să nu vadă această "confiscare a suferinței", perorînd cu candoare despre rinocerizarea treptată a unora ca mine care o consideră imorală. Dar să nu-mi vorbească, în acest caz, de principii și de idei. Fiindcă am să le aduc aminte despre genul de minciună care, conform lui Nikolai Berdiaev, caracterizează epoca noastră: minciuna ca o "datorie sacră în numele unor țeluri supreme". Și s-ar putea ca în vreme ce domniile lor își fac datoria sacră în numele unor țeluri supreme, împungînd cu degetul în direcția unor rinoceri de tip nou, ca mine, Dorin Tudoran sau Mihai Zamfir, adevărații rinoceri, aceia care se plimbă nestîngheriți prin rezervația postdecembristă, să ne înfigă tuturor un corn în spinare. Un corn de dreapta sau unul de stînga. Ce mai contează? Asta da, tragicomedie. Și aflată, vai, în plină desfășurare.

Nicolae Manolescu

JURNALUL UNUI "PAPIROFAG"

AM MAI vorbit în acest cadru despre expansiunea postdecembristă a prozei cu fond biografic, prin apariția unui mare număr de jurnale și cărți de memorialistică. Multe au fost scrise înaintea căderii regimului comunist, fără speranța publicării vreodată în țară, ele reprezentând astfel acea literatură de sertar a cărei inexistență la noi o deplângeau pripit unii îndată după 1990. Se constată acum nu doar că *a existat* o literatură de sertar, dar că dimensiunile acesteia erau mai mult decât considerabile, alimentând și azi piața literară cu mereu alte piese. Iată încă una ieșită de curând la lumină: jurnalul lui Mircea Horia Simionescu din anii 1963-1971, intitulat *Febra*.

Se pune întrebarea dacă aparține momentului nostru un astfel de jurnal, tipărit acum dar scris în anii arătați, după cum aceeași întrebare se pune și în legătură cu alte scrieri ce au avut un destin editorial asemănător. Au fost scrise într-un interval anumit al vieții autorului și au fost publicate mult mai târziu, acesta fiind în fond cazul mai tuturor jurnalelor și volumelor de memorii apărute după 1990 în valori aproape debordante. Deci întrebarea este dacă sunt ele cărți ale momentului acesta, când intră în circuitul public, sau ale momentului în care au fost scrise și pe care, cel puțin în cazul jurnalelor, îl răsfrâng în chip nemijlocit? Vom răspunde că prin materia lor aparțin, desigur, epocii în care au fost scrise, deși de o anumită actualitate tot se încarcă, prin faptul apariției târzii, contaminându-se, parca, de frământările și problemele prezentului. Nu a fost acesta cazul jurnalului lui Sebastian, oprit în pragul anului 1945 dar stârnitor de atâtea ecouri în anul 1996, de parcă în el ar fi fost vorba de lumea de azi?

Cu atât mai mult aparțin momentului actual acele scrieri "vechi" pe care autorii înșiși le dau azi la iveală, după ce le-au ținut în "sertar" decenii din variate motive, dar cel mai adesea pentru că sub dictatură nu le puteau publica. Iar în cazul jurnalului pe care îl discutăm, aparținând lui Mircea Horia Simionescu, legarea de momentul nostru o realizează chiar autorul care, din loc în loc, în note de subsol, comentează ce a scris odinioară, luminează unele episoade ce i se par neclare, dă cheia identității unor personaje nenumite cândva cu numele lor, și chiar se corectează, din perspectiva înțelegerii actuale, acolo unde crede că a fost în eroare. Nu sunt multe aceste intervenții dar, atâtea câte sunt, aduc în carte o viziune actualizată, direct conectată la prezent, fie și numai în câteva zone unde autorul consideră că e cazul să-și facă perceput punctul de vedere de acum.

Avem de-a face, de fapt, cu trei jurnale în *Febra*, interferente. Un jurnal al creației, al scrisului literar, autorul aflându-se în acei ani în faza elaborării *Dicționarului* său *onomastic*, început, cum menționează undeva, în 1958, și trimis la tipar peste un deceniu, spre a-i apărea în 1969, anul debutului literar cu o carte. Adună încă fișe, rescrie, reordonează, umple unele goluri lăsate în urmă, citind mereu din lucrare ("Biblia") prietenilor apropiați, celor doi Radu (Petrescu și Căpălescu), lui Costache (Olăreanu) și lui Geo Bogza ale cărui laude pline de patos îi dau aripi. Al doilea jurnal este acela al trăirilor din plan personal, ne-creator, al vieții obișnuite de familie și al vieții de redactor anonim la "Scân-teia", al întâmplărilor din existența cotidiană, domestică, precum și al lecturilor și mai ales al pasiunii pentru muzică. În acest punct, asemănarea nepremeditată (cum putea fi?) cu jurnalul lui Sebastian este izbitoră și chiar impresionantă, cu aceleași numeroase însemnări despre concerte, recitaluri, audiții, cu goana neobosită după discurile cu noi înregistrări și cu răsucirea reflexă a butonului aparatului de radio, în

căutarea transmițitorilor de muzică simfonică. Al treilea jurnal, în fine, este cel al istoriei care, oricât s-ar strădui autorul să o "evite", năvălește în pagini, după ce mai întâi, desigur, năvălise în viața autorului de jurnal. Acest om se vrea, și se consideră, și chiar și este, un marginal, dar un marginal al lumii de la "Scân-teia" și mai apoi al celei de la C.C., astfel cum vom vedea. Cele trei jurnale se întrepătrund, cum am spus, uneori se învâlmășesc, și ideea autorului de a le fi scris pe fiecare cu cerneală de altă culoare i-ar fi prins bine criticului, doritor să le urmărească mai lesne traseele îndejuns de incurcate.

Jurnalul creației, astfel cum l-am putut desluși în *Febra*, ni-l arată pe Mircea Horia Simionescu înrobuit pasiunii literare și deprinderii scrisului zilnic. E un *papirofag*, cum singur se definește, dar unul care pune rafinament în satisfacerea plăcerii sale supreme, scrisul, de care se simte atras "cu o nebunească poftă". Tocmai pentru că înseamnă atât de mult pentru el, actul scrierii nu-l poate îndeplini oricum ci numai cu un anume dichis, ca pe un ceremonial urmat în detalii de mult stabilite și respectate. Iar dacă ceva nu-i reușește, neizbutirea trebuie căutată și în nerespectarea anumitor reguli ale scrisului, pentru el deloc lipsite de importanță. Două piese "promițătoare" "eșuează lamentabil", are convingerea, pentru că le-a scris pe "hârtie neîncepută" și nu cum făcea de obicei pe hârtie imprimată pe verso, din care se aprovizionase abundent pentru că numai scrisul pe aceasta îl aducea în cea mai bună formă scriitoricească. "Am peste tot, agonisite de douăzeci de ani, nici nu mai știu câte pachete cu imprimate, cele mai multe de o finețe și eleganță ce te îndeamnă să nu mai mănânci, să nu mai dormi, doar să scrii".

Jurnalul scrierii *Ingeniosului bine temperat*, de fapt al definitivării acestei opere, în linii mari încheiată în 1963, când demarează jurnalul, este combinat cu jurnalul vieții de familie și al aceleia de redactor al ziarului "Scân-teia", iar mai apoi, pentru aproximativ doi ani, de lucrător la C.C., în calitate de șef de cabinet al temutului Klam, potentat politic al timpului în care oricine îl va recunoaște pe Dumitru Popescu-Dumnezeu. Aceasta e ipoteza paradoxală a vieții lui Mircea Horia Simionescu, și nu atât faptul că a ocupat acele

funcții, în acei ani, cât acela că a izbutit să-și facă din ele aproape un desăvârșit adăpost, un mediu izolat propice scrisului său literar. Cazul e unic, sunt sigur, în anele "Scân-teii" și ale C.C. al P.C.R., centrul vital de odinioară al națiunii noastre socialiste.

Datele cazului, astfel cum autorul le înfațișează, acestea sunt: înainte de a fi absolvit facultatea, cineva, om influent în epocă pentru că face să i se treacă cu vederea dosarul nu prea curat (fiu de fost ofițer), intervine pentru a fi primit în redacția "Scân-teii", unde tânărul M.H.S. intră nu din considerente idealiste, "romantice", cum alții ar fi pretextat ulterior, ci dimpotrivă, extrem de prozaice, ca să nu le spunem mai rău. Nu ezită a le numi el însuși: "Acum 13 ani m-am angajat la "Scân-teia". Am intrat în câmpul muncii întrerupându-mi studiile (...) Cei trei F. - foamea, frigul, frica. Cu nici cea mai modestă dorință de a face gazetărie".

Ca unul din cei 40 de redactori ai secției "scrisori" a "Scân-teii", autorul jurnalului se dedă, cum mărturisește, unor "lungi exerciții de dedublare", joacă totul pe cartea modestiei și insignifianței, altceva neurmărind decât izolarea (în condițiile date), anularea de sine, la suprafață, pentru a putea, în orice clipă disponibilă, să scrie ce avea de scris. Acceptă să apară în ochii colegilor drept un tip șters, îi admiră de departe pe scriitorii-vedetă ai "Scân-teii" (Nicuță Tănase, Ilie Purcaru, Gh. Vlad, Manole Auneanu, C. Chiriță, spre a nu mai vorbi de maestrul V.Em. Galan), își îndeplinește atribuțiile conștiincios dar nicio dată cu prea mult zel, spre a nu forța vreun urcșuș în ierarhia redacțională. Fericit cu adevărat este numai în camera sa de scris, pe care și-o amenajase în subsolul igrasos al imobilului din Ana Ipătescu, unde domiciliu și unde și eu, pe vremuri, l-am vizitat. "Tot ce se află dincolo de acești pereți nu mă interesează. Se petrec, afară, evenimente ce se pretind importante, le prind miscarea dintr-o margine de ziar, din frânturile captate prin radio (...) Mă privesc prea puțin". Venirea lui Klam la conducerea ziarului îi schimbă însă lui M.H.S. acest statut al izolării și insignifianței, construit cu migală, vreme de 19 ani. Omul ideilor noi, al reformării stilului gazetăresc, protagonistul deschiderii ideologice (tot el va fi, peste puțină vreme, și al închiderii) descoperă în

MIRCEA HORIA SIMIONESCU

F E B R A

file de jurnal

Mircea Horia Simionescu, *Febra*, file de jurnal, 1963-1971, Editura Vitruviu, București, 1998, 408 p., 36.000 lei.

obscurul redactor de la "scrisori" un om de valoare (ceea ce și era!). Îl transferă la secția culturală, iar când este numit secretar al C.C., comandant al "frontului ideologic", îl trage după el și pe M.H.S. ca șef de cabinet. De ce l-a urmat pe Klam la Comitetul Central ne-o spune autorul fără a se menaja cât de cât: "din tâmpita mea convingere că nu se poate spune nu". Ciudat este însă că după trecerea în noua muncă nu i se mai cere să facă nimic, nu e consultat în nici o privință, Klam nu-i cere nicio dată părerea, de fapt nu-i mai dă nici o atenție, deși, prin funcție, M.H.S. îi era, zice-se, consilier. Dar nu i se cere nici un consiliu și nimic altceva, primește ineficient audiențe și nu rezolvă decât două-trei cazuri de cereri de pașapoarte prin intervenții cărora li se dă curs pentru că suna de la cabinet. Iarăși are timp de scris, dar e o complacere într-o situație echivocă pe care, în jurnal, autorul nu ezită să o califice drept lășitate ("lășitatea de care nu duc lipsă"), drept frică de Klam, drept moliciune a "oaselor morale". Altă obligație decât să nu facă nimic nu are în "kafkiana instituție" și se poate spune că, atât la figurat cât și la propriu, M.H.S. este, în acele împrejurări, un "uitat de Dumnezeu". Aceasta până în ajunul tezelor pro-chineze din iulie 1971, pregătite de Klam în cabinetul său în timp ce șeful de cabinet habar nu are ce se întâmplă, aflând numai, chiar în ajunul lansării acelor teze ale minirevoluției noastre culturale, că a fost și el eliberat din funcție.

Lipsei de curaj de atunci îi corespunde curajul autorului de a fi sincer și necruțător cu sine în evaluarea propriilor fapte, lăsând mărturie scrisă, chiar în acel timp, despre temerile și abdicările sale. Este un conformism social și moral mărturisit, asumat, compensat, măcar în parte, nu doar prin faptul mărturisirii, dar și prin acela că a făcut posibilă scrierea poate a celei mai neconformiste opere literare din ultimele decenii, îndrăzneată, revoluționară, distrugătoare a nenumărate clișee.

Să spun ceva, în încheiere, și despre farmecul acestui jurnal, scăpând de observații spirituale, acide, incisive, de calambururi onomastice pline de haz ("Offset Crohmălniceanu" etc.), bogate în memorabile portrete și în expresive formulări paradoxale cum peste tot întâlnim, de altfel, în literatura acestui "papirofag" impenitent. Uneori este derutant, nu știi dacă glumește sau dacă l-ai prins cu o inexplicabilă eroare, ca atunci când susține (la p. 177), că Stalin i-ar fi cerut lui Mussorgski să scrie "acea catastrofă de *Balada Purecelui*", "pentru a ascuți lupta de clasă". Stalin să-i fi cerut ceva lui Mussorgski? Nu că n-ar fi îndrăznit, dar avea numai doi ani când muera compozitorul rus. E, probabil, o glumă din soiul acelora prin care, spunându-le, îi lăsa în perplexitate pe foștii colegi de redacție de la secția "scrisori". Jurnalul acum apărut îl exprimă sub aproape toate înfațișările pe acest atât de original scriitor român contemporan, adeseori șocant și enigmatic.

Cărți primite la redacție

- ◆ Mircea Vulcănescu, *Prolegomene sociologice la satul românesc*, ediție îngrijită de Marin Diaconu, Editura Eminescu, București, 1997, 376 p., 10.608 lei
- ◆ Nicolae Balotă, *Opera lui Tudor Arghezi*, reeditare, Editura Eminescu, București, 1997, 510 p., 9.945 lei.
- ◆ Cornel Regman, *Întâlniri cu clasicii*, studii, Editura Eminescu, București, 1998, 268 p.
- ◆ George Bălan, *Via meditativă*, Întâlnirea cu noi înșine, eseu, Editura Eminescu, București, 1997, 248 p., 9.282 lei.
- ◆ Ana Diclescu, *Poeme*, Editura Eminescu, colecția "Amphion", București, 1998, 92 p.
- ◆ Ioan Adam, *Inelele lui Saturn*, istorie literară, Editura Albatros, București, 1998, 370 p.
- ◆ Florin Șlapac, *Salonul refuzaților*, proză scurtă, Editura Ex Ponto, Constanța, 1998, 138 p.
- ◆ Ștefan Berciu, *Capcană pentru dublură*, roman, Fundația Culturală "Rampa și ecranul", București, 1998, 208 p.
- ◆ Simona Kiselevski, *Când stelele mor*, roman, cuvânt înainte de Dan Cristea, Fundația Culturală "Rampa și ecranul", București, 1998, 344 p., 10.000 lei
- ◆ Ovidiu Dunăreanu, *Convorbiri pontice*, interviuri apărute în "Tomis" în perioada 1990-1997, Editura Ex Ponto, Constanța, 1998, 210 p., 18.700 lei.
- ◆ Alis Cristian, *Etos românesc și sacrificiu*, eseu, Editura Eminescu, București, 1998, 190 p.
- ◆ Kocsis Fanciskó, *Umbrele profetului*, debut în poezie, Editura Tavis, Tîrgu-Mureș, 1998, 80 p.
- ◆ Paul Sava, *Lacrimi uscate*, poezii, cuvânt înainte de Valeriu Anania, ediție îngrijită de Valeriu Răpeanu, Editura 100+1 Gramar, București, 1998, 160 p.
- ◆ Ștefan Vida Marinescu, *Proba transparenței*, eseuri & "reacții critice", Editura Euro - Vida M, București, 1998, 152 p., 11.500 lei.
- ◆ P.P. Stănescu, *Eternul cântec*, poezii, culegere postumă alcătuită și publicată de A. P. Stansen, ilustrații de Janette Elena Stansen, Denver, Colorado, USA, 1997.

SONETELE LUI V. VOICULESCU

CRONICA LITERARĂ

de
Gheorghe
Grigurcu

ULTIMELE sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginată constituie capodopera lui V. Voiculescu.

Avem motive a crede că producția în cauză a luat naștere dintr-un impact al autorului său cu sine, *id est* dintr-un imbold presant de autodepășire, dintr-un act dificil de lăuntrică disciplinare, într-o direcție dată. Mai întâi, sub raport intelectual. V. Voiculescu a slujit multă vreme o inspirație rustică, o ruminare psihică și lingvistică a tradiției românești, într-o viziune pe care Tudor Vianu o numește „un adevărat panpastoralism”: „Metaforele ei asimilează toate aspectele universului văzut și chiar realitățile morale cu înfățișări ale indeletnicirii pastorale, cu veșmintele, uneltele și ființele cu care se înconjoară ciobanii”. Dar, de la un punct, poetul năzuiește la o schimbare. Marcată de volumul *Destin* (1933), ea are ca finalitate intelectualizarea discursului liric, în consonanță, desigur, cu un context literar în care se consuma triumful lui Valéry, se întrona modelul Ion Barbu, iar „poezia pură” și „ermetismul” deveniseră concepte curente. În conștiința oarecum reflexă, aburită de o satisfacție elementară a trudei asupra unei materii dure, a scriitorului, se trezește artizanul lucid, în sens valéryan. Faulul cerebral, *poeta artifex*, care (tot în virtutea ambianței primare, „ciobănești”) năzuiește a-și înlocui efortul ce și-l resimte încă muscular cu unul sublimat. Și nu fără succes, așa cum a remarcat Vladimir Streinu, care i-a găsit măgulitoare tangențe cu autorul *Tinerei Parce*, ca și cu cel al *Herodiadei*. Iată o mărturie de atelier a poetului: „Ce greu ajută însă graiul nostru pentru o poezie lucidă și abstractă, cu imagini din lumea spirituală. Lucrezi ca într-un material tare, ca într-o piatră, urmărind vinele mai slabe, pe care vrei să le scobești, și nu ești stăpîn pe ceea ce vrei să faci, ci ca într-o migală de camee capriciile limbii îți impun figura desenului poeziei. Această limbă admirabilă trebuie mereu lucrată, mlădiată, subțiată, intelectualizată, cu orice risc (nu pentru ea risc, ci pentru scriitor). Nu au dreptate cei ce vor să o ție în loc, să o păstreze, cit ar fi ea de îmbălsămată, ca pe niște moaște neatînse. Eu pînă acum am fost cioban și am scris ciobănește, cu belșug de material. Acum vreau să fiu intelectual și să mă strădui să torn cugetul într-o formă pe care limba cu mare luptă mi-o dă și încă cu zgîrcenie”. Aci rezidă dispoziția din care

s-au ivit și *Ultimele sonete închipuite*... Cerebralizarea își anexează un tipar ferm: sonetul, și o paradigmă ilustrisimă: Shakespeare. Se află aci un amestec de mulțumire de sine și smerenie, de maturitate și ingenuitate. Ajuns la piscul carierei sale creatoare, bardul nu evită genuflexiunea în fața marelui Will, tratat ca o divinitate, și nici postura unei umilinte de începător, tulburătoare precum izvorul de artă pururi egal cu sine: „De-am tălmăcit cu umbre lumina ta regească./ De lacrimi, ca și ochii, mi-s versurile ude./ Te-am îngînat ca pruncul ce-nvață să vorbească/ Și-n rîvnă-i scîlciiază cuvintele ce-aude”.

Sub raport spiritual, *Ultimele sonete închipuite*... semnifică situarea autorului lor sub zodia complicată a Erosului de tip occidental. Il putem caracteriza succint, recurgînd la cunoscutul eseu al lui Denis de Rougemont, *L'Amour et L'Occident*. Conform gânditorului elvet, iubirea europeanului este o pasiune nefastă („pasiunea iubirii înseamnă, în realitate, o nenorocire”), întrucît reprezintă încercarea de-a depăși un obstacol de nedepășit. Ea urmează o cale fatal obstaculată. Legată de moarte, iubirea nu e decît o zbatere deznădăduită în fața unui prag pe care, neputîndu-l trece, îl transfigurează în imaginar: „Fericirea îndrăgostiților ne emoționează doar pentru că așteaptă nenorocirea care stă la pîndă”. Din intuiția acestei nenorociri își trage sevele întreaga literatură apuseană pe temă erotică: „Iubirea fericită nu a intrat în istorie. Nu s-au scris romane decît despre iubirea fatală, adică despre iubirea amenințată și condamnată chiar de viață. Înălțătoare, în lirica occidentală, nu este nici plăcerea simțurilor, nici pacea fecundă a cuplului. Mai degrabă este *pasiunea* iubirii decît iubirea împlinită. Iar pasiunea înseamnă suferință. Iată ideea principală”. La polul opus, se găsește iubirea împlinită a orientalului, care se contopește cu obiectul său, fără complicații ale spiritului, desconsiderînd vana agitație pasională: „Observăm că în Orient (...) și în Grecia din vremea lui Platon iubirea omenescă este concepută de cele mai multe ori ca plăcere, ca simplă voluptate fizică. Iar pasiunea – în sens tragic și chinuitor – nu numai că este rar înfîlînită, ba chiar este disprețuită de morala curentă, ca fiind o boală agitată. «Unii cred că este un fel de turbare...»”. În fond, cele două spețe de iubire s-ar putea explica prin concepțiile religioase ce stau la originea lor. În timp ce orientalul contestă diversitatea înfățișărilor lumii, preconizînd topirea formelor particulare în Unul veșnic și impersonal, occidentalul consideră că între om și divinitate se deschide o prăpastie, funcționează, după cum zice Kierkegaard, „o diferență calitativă infinită”. Dacă, în primul caz, Erosul e modelat de contopirea cu celălalt, de dizolvarea fiin-

ței în unitatea ei primordială, în cel de-al doilea e stigmatizat de diferența dintre cele două sexe ca de-o infirmitate metafizică.

Putem regăsi cu suficientă fidelitate o asemenea mentalitate în substanța operei de apogeu a lui V. Voiculescu. Poetul nostru cîntă iubirea ca pe-o sorginte de chinuri și dureri, de otrăvuri. O infernalizează într-o manieră proprie categoriei de *poètes maudits*: „Dintre atîtea chinuri, venite-asupra-mi hoarde./ Păstrez dureri de care nu pot să mă despart./ Tot sufletul mi-e-n ele, ca sunetul în coarde/ Ce încă vii vibrează vioara cînd s-a spart./ Ca viermele mătasei țesusem ne-necetă/ În jurul tău un magic cocon de poezie/ Tu, strălucitul flutur, l-ai rupt și ai zburat/ Din gingașa-nchisoare păzit cu gelozie./ Și astăzi, mari otrăvuri cu care m-am deprins./ Disprețul tău, trădarea îmi sînt trebuitoare/ Intrate-adînc în carne-mi, țin viața de învins/ Cît lipsa lor mi-ar fi și mai ucigătoare/ Căci ele, printr-o vrajă, sînt înseși răsturnate/ Iubirea și credința, pe dos și blestemată”. Înstrăinată, femeia adorată nu e o ființă, ci un receptacol al simțirii erotice, astfel cum făptura omenească nu e decît un potir care se umple cu harul divin: „Și nu mai ești de-acum trupească o făptură/ Ci un potir de unde sug viața și string mir”. Între femeie și bărbatul îndrăgostit se țese o rețea de dizarmonii, pe care bărbatul încearcă a le reduce prin prestigiul „duhului”, al „geniului”: „Din clarul miez al vîrstei rîd tineretii tale./ Trufășa-ți frumusețe în față o privești/ Și ochilor tăi, aștri tulburători de cale/ Opun intensu-mi geniu în care se tolesc./ Mă-nfățișez cu duhul, nu te sîrut pe gură/ Plecat ca peste-o floare, te pup și te respir...”. Iubirea nu e o păpușă, o toană sau un ornament, nu e o stare ludică, ci una grav existențială, care pretinde sacrificii grele: o dezalcătuire a firii celui ce iubește spre a i se substitui cu mirajul său bivalent, divin-demonic, vital-letal. Experiența erotică evocă moartea, beznă, iarăși otrava. Între subiectul și obiectul iubirii există o relație de incompatibilitate abruptă, ca de la întuneric la lumină, ceea ce îl determină pe cel dintîi a-l reconstitui pe cel de-al doilea după chipul și asemănarea afectului său abisal, înzestrîndu-l cu rafinată polisemie a „adîncului cu zeci de fețe”, și, în final, învălîndu-l cu „zborul în slavă”, ca o condiție a pieirii: „Mă uit cum cade noaptea, aluzie la moarte./ Și lumea-și cată duhul în lămpile aprinse./ Reintră în vis viața, pătrunde de departe./ Ca o mireasă, somnul, în cămurile stinse./ Eu stau mereu în beznă: lumina mea-i la tine/ Și ochii mei o alta nu vor să mai primească./ Cum irosești aiurea plăcerile divine?/ Nu ți-a rămas o urmă de cuget să-ți șoptească/ Cum dragostea-mi, mai mare ca veșnica natură./ Ți-a zămislit adîncul din nou, în zeci de fețe?/ M-am despoiat de taină, de-nalta-nvestitură./ Ca să-ți îmbrac unica și goala-ți frumusețe./ Te-am învățat iubirea, semețul zbor de slavă/ Să pier ca scorpionul de propria-mi otrăvă”. Iubirea nu e decît „ultima viață”, grandioasa poartă a sfîrșitului: „Știu și-o voiesc; aceasta mi-e ultima viață.../ Nu mai renasc de-acum, căci iată, te-am găsit./ Deschizi eternitatea: în pacea ei mărească/ Se-ncheie rătăcirea-mi c-un gloriu sfîrșit”.

Se cuvine relevată incorporarea în discursul, intelectualizat prin voință, al lui V. Voiculescu a cîtorva mituri de natură a potența conflictul ce-i nutrește lirismul, provocat, așa cum am văzut, de alteritatea dintre bărbat și femeie. Astfel titanismul care indică poftele telurice, răzvrătite împotriva spiritului, dar și energiile sufletului ce se opun spiritualității pacificatoare. E drept că putem vorbi aci și de un reziduu al revoltei ancestrale, țărănești, a ceea ce Arghezi, mereu prezent în filigran, numește „îndreptățirea ramurei obscure”: „Nu-mi cerceta obîrșia, ce ține-n seamă soiul/ Guști fructul, nu tulpina, chiar aur de-ar părea.../ Strămoși-mi, după nume au învățat țepoiul/ Eu mînuiesc azi pana, de mii de ori mai grea”. Sau această paralelă de forță leonină: „Te miri că nu scot gheara să-mi sfîșii birfitorii?/ Unde-ai văzut tu leul vinînd gîndaci sau poame?/ Poetul sare lacom asupra naltei glorie/ Cum răbdătoarea-i carne s-aline

sacra foame./ Și eu am alergat-o-n pustiu lumii voastre/ Și m-am bătut cu tigrii și șerpilor pentru ea./ Am fugărit-o pînă-n capcane și dezastre”. Motivul labirintului e abordat spre a desemna greutatea accesului la înfăptuirea iubirii, prin figurarea spațială a unei dificultăți morale: „Iubita mea, ai suflet adînc întortocheat/ – Vast labirint, ascuns sub palatul frumuseții –/ În care-un minotaur domnește nendurat/ flămînd de duhul slavei și carnea tinereții.../ Mulți îndrăzneți pieiră în taințe-le-i sumbre./ Feciori eroici, pradă dați fiarei suverane...”. Evident, aci a sugerat și labirintul subiectiv, cu miză inițiativă: Dedalicul tău suflet locaș mi l-am ales/ și jur că niciodată din el n-am să mai ies”. Căci sufletul îndrăgostitului e la fel dedalic.

Dar, după cum demonstrează Denis de Rougemont, momentele de maximă intensitate din ritualurile iubirii occidentale comportă o latură orientală. Contrariile se atrag. V. Voiculescu confirmă împrejurarea, izbucnind uneori a-și înfrînge limitele asumate, a depăși iubirea-obstacol prin extaz. Biruința sa e o transcendență ce-l scapă de balastul temporalității, ajutîndu-l a-și antrena partenera în cîntul său de proslăvire, eliberator: „Iubirea mea se-ntinde în timp, a ta în spațiu/ Tu patima-ți împrăștii pe-un cîmp fără hotare./ Amici, cai, paji, canalii, femei, cîini, prinți... n-ai sațiu!./ În dragostea mea, veacul abia-i o sărutare/ Te-mbrățișez, și-o oră nu-mi descleștează brațul/ C-un vers ți-asez icoana în piscuri de milenii/ Vinez eternitatea să ți-o-mpletesc în lațul/ Cununii pentru fruntea răspîntie de genii.../ N-ajunge o viață? A mea prin tine crește/ Mi-e-o viață clipa în care mă privești/ Belșug de nemurire surîsu-ți dăruiește/ Iubirea-mi leonină numai cu ea hrănești/ Durere, soartă, moarte sînt partea celorlalți/ Deasupra lor, prin mine, transcenzi și mă înalți”. Un sprijin decisiv îi este oferit poetului de însuși meșteșugul său. Precum Macedonski, autorul *Destinului* proclamă efectul alchimic al artei, care, transmutînd materiile, răscumpără Neantul, ca pe-o ofrandă adusă iubirii: „Mi-a trebuit întreaga vîpaie-a poeziei/ Cărbunele iubirii să schimb în diamant/ Dar strălucești de-acuma pe fruntea veșniciei/ Răscumpărat de-a-pururi obștescului neant.../ Puterea mea e jarul închis ca-n nestemată/ Ce arde dur și rece-n lăuntricul său joc/ De la crearea lumii, cu aștrii toți deodată/ Nu se mai stinge-n mine originarul foc/ E cît un bob, dar ține virtuțile esenței/ E diamant, ce roade oțel și munți de stei.../ Cu el îți tai fereastra-n pereții existenței/ Să între nemurirea cu tot văzduhul ei/ Și-ntr-un vârtej de versuri arzînd diamantine/ Se-duc eternitatea, iubite, pentru tine”.

Drept o sinteză a aspirației intelectuale și a celei spirituale ce-l animă pe V. Voiculescu în *Ultimele sonete închipuite*..., putem socoti acel text în care între licoarea erotică și forma în care e turnată se instituie un raport mutual avantajos: Erosul e limpezit, decantat în candoarea angelică a formei, iar „tainica lucrare” a sonetului poartă, aidoma unui pocal, lumina „îmbătătorului” spirit exprimat: „Nu mai cunoști această licoare cristalină?/ E dragostea: strivită în teascul greu de chin/ Dintr-un sonet într-altul am tras-o ca pe-un vin/ Și vers cu vers, de-a lungul, am limpezit-o, lină/ Ca ochiul unui înger îi este acum candoarea/ Tumult și spumă, drojdii în drum a lepădat/ Din cruda fermentare alit a mai păstrat/ Îmbătătorul spirit, tăria și ardoarea/ De oriunde țîșnește, o rază stă viață/ La piept strîngînd cu milă amarul nostru ieri/ În tainica-i lucrare iubirea ne învață/ Că e și-o fericire urzită din dureri/ Potrivnicele-arome zîmbînd, în ea le-mbină.../ Pocallul sus... și-nchină: îți torn să bei lumină”.

Prezentul comentariu ne-a fost prilejuit de o delicată ediție, în facsimil, a uneia din variantele *Ultimelor sonete închipuite*..., datorată osîrdiei d-nei Simona Cioculescu. Prin mijlocirea acestei cărți bibliofile, versurile voiculesciene se pot oglini în însuși procesul elaborării, sufletul lor respirînd dimpreună cu cerneala ce le-a întrupat.

INSTITUTUL EUROPEAN

Colecția OGLINZI PARALELE

Stephen Fischer-Galați

România în secolul al XX-lea

Traducere de Manuela Macarie
Cuvînt înainte de Kurt W. Treptow

Ediția princeps a acestei cărți fundamentale, publicată la New York în 1970 și adoptată ca manual pentru studii în universitățile americane, a fost, vreme de două decenii, singura sinteză în limba engleză dedicată istoriei românilor din secolul al XX-lea.

Din cuprins: • Democrația anilor '20 • Pierderea identității naționale • „Epoca de aur” a lui Ceaușescu

În pregătire:

Nicholas M. Nagy-Talavera, *Nicolae Iorga* • Walter M. Bacon, *Nicolae Titulescu*

ISBN 973-586-133-X
264 pag

Iași • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600 • Tel-fax: 032-230197
tel 032-233800 • e.mail: rtvnova@mail.cccis.ro • http://www.nordest.ro/home.htm

Actualitatea culturală

FUNDAȚIA PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ-ROMÂNIA OPEN SOCIETY FOUNDATION-ROMANIA

anunță următoarele titluri pe care dorește să le finanțeze în cadrul colecției

„Cărți fundamentale ale culturii române“

● Max Blecher, „Vizuina luminată“, „Întâmplări din irealitatea imediată“, „Imini cicatrizate“, „Correspondență“;

● C. Dobrogeanu-Gherea, „Neoioabăgia“;

● Titu Maiorescu, „Discursuri parlamentare cu privire asupra desvoltării politice a României sub domnia lui Carol I“ (antologie);

● I.L. Caragiale, „Correspondență. Publicistică“.

Editurile care doresc să se înscrie în competiția pentru finanțarea acestor proiecte vor prezenta un dosar care să conțină: **formularul tip** completat (în 2 exemplare), **descrierea proiectului** conform indicațiilor din formular, incluzând un **calcul financiar detaliat** și **nominalizarea persoanelor** care vor realiza îngrijirea ediției și prefața (prefața trebuie să aibă aproximativ două coli editoriale).

Criteriile de selecție vor fi:

1. calitatea științifică a ediției;
2. realizarea unui tiraj de 4 000 exemplare, în condițiile unui preț de vânzare accesibil publicului larg;

3. prestigiul editurii.

Menționăm că editurile sunt obligate să respecte formula grafică a colecției și că volumele trebuie să fie tipărite înainte de 10 decembrie 1998.

Dosarul de înscriere se depune în două exemplare.

Termenul limită de depunere a dosarelor este 4 septembrie 1998.

Informații suplimentare și formulare de înscriere se pot obține de la sediile

Fundației pentru o Societate Deschisă din:

București: Calea Victoriei 155, bl. D1, sc. 6, et. 2; luni-joi: 14.00-17.00, tel: 01-6597427, 659-1321, fax: 01-3127053, e-mail: info@buc.osf.ro

Cluj-Napoca: str. Țebeii nr. 21; tel: 064-420480, luni-joi: 14.00-17.00, fax: 064-420470, e-mail: info@cluj.osf.ro

Iasi: str. Moara de Foc nr. 35, et. 7; tel: 032-252920, 252922, luni-joi: 14.00-17.00, fax: 032/252926; e-mail info@iasi.osf.ro

Timișoara: str. Semenici nr. 10; tel: 056-221470, 221471, luni-joi: 13.00-16.30, fax: 056/221469; e-mail info@timis.osf.ro

Arad: Biroul de informații, Bd. Decebal 2-4; luni-joi: 14.00-18.00, tel: 057-284000; fax: 057/284000; e-mail ioana@net.ro

Primim

„Scriitorii nu trebuie să facă politică“

La 2 decembrie a.c. împlinesc 50 de ani (știu că iar nu-mi va apărea data în calendarul „României literare“) și ca orice scriitor ce se respectă vreau să trec în revistă tot ce am făcut mai bine în ultimii, să-i zicem, zece ani. Sfatul cel mai constant a fost: nu te înscrie în nici un partid, nu fă politică! Am încercat să-l urmez într-un tot, mai ales că în 1970 sunt dat afară din UTC din cauza unui Crăciun fabulos, când studenții de la Drept au ripostat la termenul „Sărbători legale“. Rămas fără colegi, am încercat să scriu. În 1988 scot din țară manuscrisul romanului *Scorpionul de Durango*, la întoarcerea din Germania sunt „reperat“, dus la Rahova, închis. Mi se răvășește casa, mi se iau cărțile, sunt constipat, mă hrănesc numai cu cafea. Colonelul Dima îmi spune să-mi văd de treabă, să nu mă ocup de politică. Ies din arest, mă întâlnesc cu Angela Marinescu pe aeroport, pleca în străinătate cu manifestul tinerilor scriitori, vrea să semnez și eu. Dar eu am o ditamai cartea la Europa Liberă! Ea nu știe. Vin împușcături, vine Revoluția! Ies cu Traian T. Coșovei la televiziune. Pe program apar tot felul de mutre. Ne scârbim, fugim acasă. A doua zi participăm la ședința furtunoasă de la Uniune, cu Dinescu bătând cu pumnul în masă și cu D.R.P. retrăgându-se discret. Mircea ne spune că scriitorii vor deveni, mai degrabă ziariști. Țasta-i viitorul nostru. Nu o să fac politică, îmi zic. Trec pe la Arcul de Triumf: e coadă la țărâniști. Se înscrie tot felul de lume, mă înscriu și eu. Ies de la țărâniști, sunt buzunărit de revoluționarii care caută arme. 1990. Apare Eugen Simion pe post și ne învață să nu facem politică, să scriem (aștept de vreo nouă ani o capodoperă-două de la el). Se repede și Marin Sorescu. Între timp s-au consumat vreo două atentate, nereușite, împotriva lui Rushdie. Plec în Italia. La Academia di Romania – lume dubioasă. La ambasadă este fugit ambasadorul. Am ceva studii în Drept, de ce nu aș suplini... Stau câteva zile – vin români care vor să dea „relații“ americanilor. Mă întâlnesc cu Coriolan Babeți, este ministru în guvern. Un italian este gata să ne asasineze cu boala vitezei. Mai bine să-mi văd de scris. În țară mă întâlnesc cu un prieten care vrea să aducă ajutoare pentru PNȚCD: niște telefoane și mașini de bătut din Germania. Întrăm la Coposu pe 11 iunie. Două zile mai târziu darurile noastre sunt aruncate pe geam de mineri. Aflu că Llosa vrea să participe iar la alegerile prezidențiale. Goana după Rushdie s-a mai calmat. 1991. Îmi apare *Scorpionul de Durango* în românește la Ed. Militară. Într-un

top cu cartea. 100.000 de exemplare se epuizează repede. Cu drepturile de autor îmi cumpăr o garsonieră. Deci, nu trebuie să faci politică, să simți și să trăiești ca un scriitor. Intervine criza hărțirii. Este demascată Sadoveanu, că nu l-a grațiat pe un amărât de țăran. Eugen Simion, Marin Sorescu, Romulus Vulpescu... ne îndeamnă să ne vedem de treabă, să așternem pe hârtie. 1992. Romanul *Cloaca* îmi apare în 1.000 de exemplare. În anul următor, scot și al doilea roman despre Iliescu – *La coadă la mortadella*. Nu știu ce am cu acest om, mă urăsc când mă uit la el. Criticii Alex. Ștefănescu și Andreea Deciu îmi reproșează că l-am transformat pe kermis într-un personaj. Scriitorul Mircea Nedelciu, care mi-a prezentat cartea la Palatul Elisabeta, îmi mărturisește că ar fi dorit-o mai groasă. Or, eu nu fac politică. La TV, Mircea Dinescu ne arată cum se face o revoluție urcându-te pe un stâlp. Salman Rushdie nu mai e așa de fugărit. Marin Sorescu devine între timp ministru. Eugen Simion scrie mai departe, spre disperarea mea. Vin mineri, pleacă Roman. Sunt contactat de Ion Rațiu, să scoatem o carte de interviuri: *În așteptarea redeșteptării*, apare în 1994. Eu, care nu fac politică, sunt uluit când văd la lansare zeci de țărâniști în jurul nostru. Revista „România literară“, care este, mai era vorbă!, o revistă literară, scrie un articol elogios la adresa lui Ion Rațiu. Rămân mirat. De atunci mai scot două cărți cu tiraje de câte 2.000 de exemplare. Ulici își face partid. Florică Iaru s-a retras de la Alianța Civică (el, care m-a dus într-o seară a anului 1990 la un cinematograful pe Moșilor, să constituim o organizație...). Rushdie e tot interzis. Cu toate acestea în 1998 mi se tipărește a doua ediție la *Scorpionul de Durango*, singura mea carte politică. Primesc felicitări de la primarul localității Durango, Colorado 81301-5109 U.S.A. Aflu că personajul meu, Roc Petrovici, fost mare schior, este mort din 1993 într-o... scufundare acvatică. Se întorsese în Slovenia, să facă politică. Mircea Nedelciu demonstrează la Târgul de carte împotriva penuriei de vize de la ambasadă franceză. Fănuș Neagu trece pe planul doi al PDSR. *Cartea neagră a comunismului* este blocată în Franța. Lista lui Sava trece la PRO TV. Eu plec la tratament în Germania (august 1998) și îmi aștept nota comemorativă din „România literară“, în 2 decembrie...

...Și cu toate acestea, le-aș da un sfat sănătos tinerilor scriitori: nu vă hazardați în politică! Scrieți, scrieți într-una!

Dan Bogdan

CALENDAR

27.VII.1881 - a murit *Al.Pelimon* (n.1822)
27.VII.1907 - s-a născut *Lucian Predescu* (m.1983)
27.VII.1921 - s-a născut *Eugen Coșeriu*
27.VII.1925 - s-a născut *Marcel Gafton* (m.1987)
27.VII.1930 - s-a născut *Costache Anton*
27.VII.1930 - s-a născut *Valentina Mândăcanu*
27.VII.1937 - s-a născut *Pan Izverna*
27.VII.1938 - s-a născut *Eugen Zehan*
27.VII.1966 - a murit *Ion Mușlea* (n.1899)
27.VII.1977 - a murit *Ion Dumitrescu* (n. 1914)
27.VII.1983 - a murit *Theodor Balș* (n.1924)

28.VII.1904 - s-a născut *Mary Polihroniade-Lăzărescu* (m.1984)
28.VII.1932 - s-a născut *Ioan Șerb*
28.VII.1940 - s-a născut *Ion Chiric*
28.VII.1970 - a murit *Aurel P.Bănuț* (n.1891)
28.VII.1985 - a murit *Valeria Sadoveanu* (n.1907)
28.VII.1991 - a murit *Oltea Alexandru-Epureanu* (n. 1930)

29.VII.1851 - a murit *Ion Catina* (n. 1827)
29.VII.1895 - s-a născut *Victor Ion Popa* (m. 1946)
29.VII.1897 - a murit *Ștefan G. Virgolici* (n. 1843)
29.VII.1912 - s-a născut *N. Steinhardt* (m. 1989)

29.VII.1976 - a murit *Octav Dessila* (n. 1894)
29.VII.1992 - a murit *Lucia Demetrius* (n. 1910)
29.VII.1993 - a murit *Nicolae Costenco* (n. 1913)

30.VII.1887 - s-a născut *Franyó Zoltán* (m. 1978)
30.VII.1893 - s-a născut *Mihail Celarianu* (m. 1985)
30.VII.1894 - s-a născut *Păstorel (Al. O.) Teodoreanu* (m. 1964)
30.VII.1918 - s-a născut *Ursula Șchiopu*
30.VII.1935 - s-a născut *Traian Dorgoșan*

31.VII.1910 - s-a născut *Grigore Popa* (m.1994)

1.VIII.1883 - s-a născut *Pan Halippa* (m.1979)
1.VIII.1884 - s-a născut *Florian Cristescu* (m.1949)
1.VIII.1895 - s-a născut *I. Valerian* (m.1980)
1.VIII.1913 - s-a născut *Coca Farago* (m.1974)
1.VIII.1921 - s-a născut *Izsák József*
1.VIII.1927 - s-a născut *Ioan Meștoiu*
1.VIII.1933 - s-a născut *Constantin Turturică*
1.VIII.1939 - s-a născut *Gheorghe Suciu* (m. 1995)
1.VIII.1939 - s-a născut *Al.Covaci*
1.VIII.1943 - s-a născut *Radu Cange*
1.VIII.1948 - s-a născut *Titus Vîjeu*

2.VIII.1808 - s-a născut *Simion Bănuțiu* (m.1864)

2.VIII.1915 - s-a născut *Gellu Naum*
2.VIII.1927 - s-a născut *Gertrud Gregor-Chiriță*
2.VIII.1928 - s-a născut *Cornel Bozbici*
2.VIII.1928 - s-a născut *Veronica Șuteu*
2.VIII.1937 - a murit *Pavel Dan* (n.1907)
2.VIII.1950 - s-a născut *Val Condurache*

3.VIII.1927 - s-a născut *Beke Gyorgy*
3.VIII.1932 - s-a născut *Ion Pascadi* (m.1979)
3.VIII.1943 - s-a născut *Cornel Ungureanu*
3.VIII.1943 - s-a născut *Aurel Turcuș*

4.VIII.1889 - a murit *Veronica Micle* (n.1850)
4.VIII.1908 - s-a născut *Sidonia Drăgușanu* (m.1971)
4.VIII.1915 - s-a născut *C.S.Anderco* (m.1975)
4.VIII.1931 - s-a născut *Nicolae Ciobanu* (m.1987)
4.VIII.1941 - s-a născut *Cezar Ivănescu*

5.VIII.1867 - s-a născut *Iuliu Valaori* (m.1936)
5.VIII.1922 - s-a născut *Marin Preda* (m.1980)
5.VIII.1923 - s-a născut *Suzana Delciu*
5.VIII.1926 - s-a născut *Gheorghe Bejancu*
5.VIII.1929 - s-a născut *Hajdu Győzo*
5.VIII.1937 - s-a născut *Viorel Căcoveanu*

DIAGONALE

de Monica Lovinescu

Asimetria indulgenței

FĂURITOR de formule fericite „est-etic“, Timothy Garton Ash preia de data aceasta o sintagmă a scriitorului britanic Ferdinand Mount, „asimetria indulgenței“ spre a analiza ceea ce el numește „unul din fenomenele cele mai uimitoare și mai nocive ale vremii noastre“: tratamentul diferențiat aplicat în prezent celor două totalitarisme ale secolului XX. În timp ce pentru nazism se înregistrează o hiperamnezie, comunismul beneficiază de o amnezie interesantă.

Contrastul a devenit și mai evident prin scandalul ce a întâmpinat în Franța apariția *Cărții negre a comunismului* (disponibilă acum și cititorilor români în traducere). De fapt, după unii, printre care tocmai Timothy Garton Ash, sau Bukovski, dezbateră de-abia ar începe; *Cartea neagră* reprezentând doar un prim pas.

Că este așa ne-o dovedește și atenția acordată de una din cele mai prestigioase reviste de politologie din Franța, *Commentaire*, întemeiată de Raymond Aron. Plecând de la discursul academic al lui Alain Besançon pentru primirea sa la Institutul Franței – pe tema semnului de egalitate absolută și negativă ce trebuie pus într nazism și comunism, revista a constituit în trei numere consecutive un dosar despre *Comunism – Memorie*

uitare. În contribuțiile lor, cei mai de seamă istorici contemporani ai fenomenului comunist (și nu doar francezi, deoarece găsim aici cele două mari nume de referință din Statele Unite, Martin Malia și Richard Pipes), aprobând în general concluziile lui Besançon, propun și ei explicații pentru această disociere absolută ce sfidează adevărul și Istoria.

IN ULTIMUL număr al revistei, cel de pe vară (la el mă voi opri mai întâi), Vladimir Bukovski, disidentul rus îndârjit în demistificări, vede pur și simplu în faptul că „cea mai mare crimă a istoriei, comunismul“ n-a fost judecată, o dovadă a neîncheierii războiului rece. Cât despre criza mondială a socialismului ea s-ar afla, după el, în plină desfășurare tocmai acum când socialiștii europeni par a se instala mai pretutindeni la putere. Într-o paranteză fie spus, în Franța nu doar socialiștii, ci și comuniștii (e drept blânzi ca niște mie-lușei) se și află la putere, iar primul ministru socialist în fața bilanțului de măceluri comuniste din *Cartea neagră* îndrăznește să se și mândrească cu prezența lor în guvern. Pentru Bukovski, socialiștii occidentali aparțin aceleiași clase de nomenclaturiști ce domină în Rusia și în câteva țări est-europene. Iar dacă găsim identificarea exagerată – eu îmi

îngădui s-o găsesc – nu trebuie să uităm că Bukovski are toate motivele de a se afla pe pragul exasperării: cartea sa, *Judecată la Moscova*, bazată pe documentele Comitetului Central de la Moscova, a fost înghițită de un quasi-complot al tăcerii orchestrate – cel puțin în Franța – de toți cei interesați să nu se poată dovedi că, ridicând în slăvi Uniunea Sovietică, pe Lenin, Stalin și Mao, au contribuit la asasinarea a o sută de milioane de victime.

Nu mai puțin ferm, dar mai nuanțat, T.G. Ash înlocuiește anatema (atât de justificată dealtminteri) prin analiză. Cum Diavolul tradiției creștine a dispărut de pe cerul secolului XX, el a fost înlocuit cu Hitler devenit paradigma Răului absolut. De ce nu cu Lenini, cu Stalin, sau Mao? Deoarece comuniștii pot să pretindă – și pentru unii dintre ei așa a și fost – că au slujit un ideal, o utopie universalistă, pe când naștiții nu dispuneau decât de o doctrină a hegemoniei rasiale. Ceea ce, adaugă imediat autorul, nu poate influența judecata morală: ea trebuie să fie aceeași pentru cele două sisteme.

ASUPRA acestei diferențe insistă și Leszek Kolakowski susținând că nazismul,

expunându-și pe față doctrina, n-avea voie să se prefacă, pe când sistemul comunist a reprezentat „minciuna monumentală a secolului nostru“. În ceea ce privește elanul inițial, Kolakowski, ca mai toți cei direct implicați, îi cercetează rădăcinile de idealism și motivările de ruptură ce ar arăta că timpul a dat dreptate lui Silone care nu excludea ca „lupta finală să se dea între comuniști și foști comuniști“. Ceea ce evident și parțial s-a și întâmplat, cei mai virulenți demistificatori ai comunismului fiind la debuturile lor membrii de partid: Boris Souvarine, Koestler, Besançon, François Furet, Anne Kriegel, pentru a cita doar câteva nume fără de care istoria comunismului n-ar fi fost probabil atât de exact decriptată. „Ceea ce nu înseamnă – scrie Kolakowski – că un prizonier pe cale de a muri la Vorkuta avea motive să se considere mai fericit decât cel de la Dachau“. În plus, acum se poate lesne constata că producția de cadavre a comunismului (și prin faptul că a durat mai mult, iar în China mai durează încă), este net superioară celei a nazismului. Cum însă numeroși comentatori (începând cu Besançon) au inclus în enumerarea cauzelor acestui tratament diferit și faptul (orbitor și enigmatic) că Estul european n-a făcut, nu face și nu pare a avea gândul să facă un proces al comunismului, Kolakowski își apără Polonia și trecutul, subliniind nu doar diferența dintre ocupația nazistă și cea sovietică, dar și cei vreo zece ani de Solidarnosc de-a lungul cărora s-au descoperit apele ce aveau din păcate să se amestece cam la loc.

DIN Statele Unite, Martin Malia profesor de Istoria Rusiei la Universitatea California din Berkeley, stabilește aceeași diferență în domeniul ideologiei, amintind însă că a ucide din motive umanitare poate fi și mai pervers decât a ucide din simplă sete de exterminare, așa cum au constatat-o unii disidenți ai Răsăritului. În orice caz, în materie de măceluri nu există vreo deosebire morală între cele două mari regimuri bazate pe crimă din secolul nostru. De fapt, conchide Malia îndreptându-și privirea asupra situației prezente, dezbateră nu este morală, ci strict politică, încadrându-se în războiul mornit între stânga și dreapta din Occidentul opulent, dar suferind de a nu-și putea pune în aplicare principiile egalitare la care a subscris. De aici – socotește Malia – refuzul stângii de a egaliza Gulagul cu Auschwitz, de aici și datoria (exprimată în termeni evident mai puțin patetici decât Bukovski) de a continua lupta pentru restabilirea adevărului cu „lunga răbdare“ pe care o recomandă Raymond Aron discipolilor săi.

Schimbări de nume

UN ARTICOL publicat de curînd în *Rivista Italiana di Onomastica* (nr. 1, 1998) prezintă interes și pentru limba română: pe de o parte, prin metoda și tipul de cercetare, care permit comparații interlingvistice, pe de altă parte, chiar prin aducerea în discuție a unor nume românești. Autorul, Enzo Caffarelli, prezintă și analizează schimbările actuale de prenume în Italia, reflectate de anunțurile oficiale publicate între 1994 și 1996. În măsura în care anunțurile cuprind informații precise (despre vîrsta, locul de origine și locul de rezidență al persoanelor care cer să-și modifice prenumele) și mai ales cînd sînt formulate și motivațiile cererilor de schimbare, materialul oferă date onomastice și sociolingvistice foarte interesante. Dar, chiar și atunci cînd motivațiile lipsesc, din frecvența unor modificări se pot cel puțin deduce anumite tendințe actuale, oscilînd între adoptarea numelor la modă și renunțarea la cele excesiv de excentrice. Numele românești apar (cu excepția singurului recunoscut ca un „export“ reușit, probabil prin traducerea de basme, *Ileana*) mai ales în discuția privitoare la schimbarea, de către părinții italieni, a numelor unor copii de origine română adoptați. Exemplele nu sînt atît de numeroase încît să permită stabilirea unor reguli sau tendințe, dar merită atenție. Evident, cauzele schimbărilor de nume pot fi multiple: intră în discuție moda, prestigiul social, eufonia, valoarea simbolică, afectivă, magică, religioasă, relațiile de familie, preferințele individuale (domeniul cel mai incontrollabil) etc. În cazul adopțiilor, rațiunile psihologice și sociologice se complică, în funcție de dorința noilor părinți de a menține sau nu legătura copiilor cu familia și/sau cu spațiul de origine, de a le facilita integrarea sau de a-i individualiza prin exotism onomastic. Așa cum arată autorul articolului, și tipurile de modificare sînt foarte diferite: ele variază - de la modificări minimale la substituții radicale, multe opțiuni fiind doar pendulări între nume și un hipocoristic sau o variantă (grafică, fone-

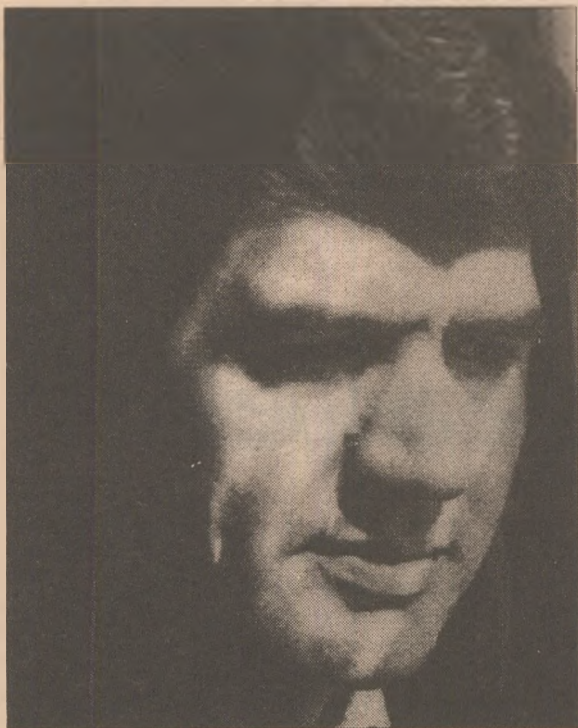
tică) a sa. Adesea sînt modificate prenumele multiple, fie prin eliminare sau adăugare, fie prin simpla permutare a elementelor. S-a observat că de multe ori substituția se face păstrîndu-se o oarecare legătură cu numele inițial: există un început asemănător, simple similitudini sonore sau veritabile jocuri anagramatice. Între numele copiilor de origine română citate în text, unele ar fi fost, în mod evident, greu de pronunțat și de integrat în noul mediu lingvistic: numele *Lăcrămioara* e înlocuit o dată cu *Benedetta*, o dată cu *Marta*. Chiar dacă nu e nepronunțabil, și numele *Doina*, mai neobișnuit, devine *Dorina*. Nume care în română apar ca puternic marcate de „latinătate“ sînt schimbate cu unele mai frecvente astăzi în spațiul de adopție (și aparținînd calendarului creștin): un *Ovidiu* devine *Francesco*, o *Lavinia* se schimbă în *Lucia*, *Tiberiu* e transformat în *Tiberio Maria*. Într-un caz, un nume tipic latin e chiar înlocuit cu unul tipic estic - slav: *Valeriu* devine *Danilo*. Un prenume ca *Fiorentina*, pentru o fetiță româncă, poate fi rezultatul unei schimbări anterioare sau al unei erori de transcriere; oricum, e surprinzătoare înlocuirea sa cu unul care nu evocă nici onomastica țării de origine, nici pe cea a țării de adopție: *Desirée* (o *Florentina* devine, în schimb, *Jessica*). Evident, istoriile personale ale copiilor și ale familiilor lor alături de ceea ce pare ciudat la o simplă examinare a numelor. Prenumele neromânești *Tamango*, probabil produs, într-un mediu popular marginal, de pasiunea fotbalistică, e înlocuit de *Daniele*. În unele cazuri e adaptată doar grafia: *Mihaela Violeta* devine *Micaela Violetta*, iar *Nicoleta* e transcris *Nicoletta*.

Investigații asemănătoare se pot face și la noi, pe baza anunțurilor publicate în partea a III-a a *Monitorului oficial*. Observațiile pornind de la acest material merită însă o discuție aparte.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Radu CANGE

NELINIȘTE

În apă,
umbra mea
care simte
zbaterea valurilor

PE SUB FRUNZIȘ

Gura îmi dezgolește calea –
teacă smulsă de pe stilet
și deodată copilăria
zburdă goală în apele pe care
nu le-am bănuț.

Se aude întâmplarea.

Pe sub frunziș,
pe unde nu ajunge soarele,
moartea încearcă
să-mi spele picioarele.

POEM

Perfid
coboară întunericul
pe umerii noștri;
... Până când
ne înnegrește
îngerii.

VERS

Plictisul,
acest
înger
murdar...

RÂSETE ÎN INFERN

Parcă mă aflu
într-o mocirlă
de gânduri,
șopotitoare,
gâlgâindă.
Într-o țară tristă
unde numai
nebunii râd,
și unde dragostea
a fost ucisă,
lăsându-ne
fără nici o șansă.

PATUL DE PĂMÂNT

Așteptarea –
un pat de pământ.

Undeva, neștiută,
lumina
văzându-se pe sine.

POEM NEGRU

Copacul bătrân
acumulând în inele
vaietele nebunilor;

Freamătul crengilor
haotic
și frunzele răzvrătite
parcă
alungând primăvara;
Va fi zăpadă, rece, frig,
iar ziua de mâine
va avea pregătită
o moarte pentru fiecare.

ALUNECÂND

Lumina sporește
viciul zilei.

Curând, vom pleca
în toamna definitivă,
urmăriți de blestemul copacilor.

Ne vom strecura,
între geniu și nebunie,
alunecând, alunecând,
pe o lebedă neagră.

VAGABOND, DE MÂNĂ CU DUMNEZEU

Am să plec pe inserat.
Deși n-am să ating cerul,
mă veți simți pretutindeni,
vagabond, de mână cu Dumnezeu,
eliberat de vinuri
și pângărit de îngeri,
în faldurile rochiilor
și printre obișnuitele patimi.
Am să zăvorăsc în mine
doar singurătatea.

PE PALATIN

Pe palatin,
de teamă,
simt gustul
numărat al anilor.

POEM NETERMINAT

De mult,
de când sângele
s-a răcit în mortul
care chiar acum
este condus
pe strada anonimă
unde,
nu mai târziu decât ieri,
aplauzele furtunoase
înceau să ne impună
rânjetul ca zâmbet.

O STARE

Palme,
pietre aruncate
în obrazul purității,
sâni însângerați de bastoane...

Hohot nebun
sufocând libertatea.

Și sfidarea care stă la pândă...

VERS

O pasăre
lovind cu aripa
imaginea
unei femei.

POVARĂ

Port în mine
o închisoare.

Ferestrele
și ușa
sunt în flăcări.

CERSETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Caligrafiile aceluiași cuvinte (I)

1)
Erai atât de frumoasă!
Frângeam pentru tine flori largi
Umplute cu îngeri de-amiază
Ce raze-ndesau în desagi

Spre-a merge cu ele-n amurgul
Zărit printre casele-adânci.
Cu mâna mijlocu-ți strângându-l,
Mereu își șopteam să nu plângi.

Și sufletul moale, din pieptul
Ascuns în ferele de mătasă,
În rouă-l topeam pe încetul.
Erai atât de frumoasă!

2)
Mi-ai sosit la ușă ca un înger
Cu aripile ascunse-n suflet
Și-ai șoptit din prag atâtea plângeri;
Ca să le însemn de-abia mă-ncumet.

Mi-ai vorbit de roua ce-ți lovește
Gleznele când treci prin ierburi fine
Și de melcii păcătoși, firește,
Moi suindu-și frageda rușine

De pe pulpe-n raiul strâmt și umed,
Blând ferit de rochia-n răsfrângeri.
Mi-ai sosit la ușă ca un înger
Cu aripile ascunse-n suflet.

HALUCINAȚIE

Flăcările
lustruind
scheletul orașului.

Noaptea fuge,
dezgolindu-și pulpele
de mulatră,
sărind peste prăpastia
dintre ea
și ziua care vine.

FEREASTRA

În amintirea poetului
Vasile Petre Fati

Nu mă mai auzi,
ca și cum moartea
mi-ar fi desăvârșit cuvântul.

Cu privirea
speli trupul meu.

– Încet, din tine, iarbă verde
ridică pustietatea. –

În fereastra uitată,
se odihnește umbra.

**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
Z. Ornea

Sadoveanu în 1911-1912

EDIȚIA CRITICĂ a operei lui Sadoveanu a fost inaugurată de dl Cornel Simionescu în 1981 și a ajuns, acum, de abia la al 8-lea volum. Reiese, după un calcul aritmetic elementar, că au fost necesari doi ani pentru pregătirea fiecărui volum. E mult asta? E puțin? Oricum am lua-o, ritmul, deși aproape normal sub raportul cadenței, e totuși lent. S-a ajuns, cu acest al optulea volum, la publicarea operei lui Sadoveanu până în 1912. Adică numai nouă ani prodigioși dintr-o creație ce se oprește, departe, tocmai, să zicem, în 1952 când apare capodopera de final *Nicoară Potcoavă*. „Se sparie gândul” când constăți cât a mai rămas de publicat în această, de fapt, primă ediție critică din opera lui Sadoveanu ca formulă și realizare. E necesară pentru asta aproape încă o vârstă de om al unui editor. Și dl Cornel Simionescu, editor atent până la infinitul mic, nu este deloc tânăr. Cât va fi în putere va duce această întreprindere acaparantă cu totul până acolo unde destinul îi va îngădui. Oricum, e mult, foarte mult până departe.

Editorul și-a conceput materia ediției pentru anii 1909-1912 ca un ansamblu unitar. Rațiuni tehnico-editoriale au impus segmentarea acestei materii în două volume aparent distincte, deși, păstrând intenția editorului, ele ar fi trebuit să aibă înfățișarea unui singur volum. E o perioadă, în creația lui Sadoveanu, lipsită de reliefuri mai înalte. Totul curge lent, fără strălucirea anilor precedenți. Dar, oricum, cu recoltă literară densă și apar șase cărți (în patru ani) și două broșuri de învățătură pentru țărani. Primele patru cărți au intrat în corpul celui de al șaptelea volum, acestuia, acum apărut, rămânându-i două (*Ultimii mei prieteni* și *Bordeienii*), la care se adaugă amintirile două broșuri. Comparate între ele cele două volume, densitatea literară e mai favorabilă celui dintâi. Dar, și așa, ele poartă semnătura încă de pe atunci foarte prestigioasă a lui Sadoveanu. Iar ediția critică presupune publicarea integrală a tuturor scrierilor, indiferent de valoarea lor estetică intrinsecă. Judecățile de valoare sunt apanajul analiștilor și, oricum, a posteriori. Și așa, s-o spun aici, ediția de *Opere* apărută în 1954 și-a îngăduit necuviința de a cenzura unele dintre aceste scrieri, care, spre meritul exegetului editor care este dl Cornel Simionescu, se restituie acum, apelând la surse originare, în forma lor integrală.

Scriitorul, încă foarte tânăr (în 1910 avea numai 30 de ani) se impusese definitiv de la eclatantul debut din 1904 (cu patru volume deodată). Plecase din București, își meremetsise o frumoasă casă și gospodărie la Fălticeni. Avea șapte copii în 1912 (patru i s-au născut între anii 1909-1912), muncind din greu pentru traiul cotidian. În 1909 e director al Teatrului Național din Iași, pe care l-a păsto-

rit, cu mici întreruperi, până în 1916. A fost nevoit, finalmente, să vândă casa de la Fălticeni (la care i-a rămas inima toată viața), cumpărându-și alta la Iași, pe Copou, pe care în anii senectuții a donat-o statului, devenind astăzi casă memorială. Se implicase mult în activitatea breslei scriitoricești, devenind, în 1909, președintele S.S.R. chiar la întemeiere. Mai târziu, când politica a pătruns și în această cetate, o abandonează, de vreme ce nu mai putea înfăptui programul pe care îl imaginase. Scria, în ritmul lui, povestiri care apăreau în „Viața Românească” (unde erau bine retribuite) și altele în bucureșteana „Cumpăna”, unde era un fel de codirector (revista era scrisă în întregime de Sadoveanu, Anghel, Ilarie Chendi). A scris și câteva piese de teatru, reprezentate, repede abandonând acest gen literar pentru care nu dovedise har. Pe deasupra răspundea, cuviincios, chemărilor lui Spiru Haret, acel extraordinar ministru de instrucție publică, creator al băncilor populare și al Caselor Rurale, cu ajutorul cărora spera să ridice condiția socială a țăranimii, într-o vreme când imensa majoritate a sătenilor era lipsită de pământ în proprietate. Soluția, eficientă, era împrumutarea. Dar cum această înfăptuire nu era încă posibilă (se va realiza de abia în 1919-1921), Haret se sluzea, cu bună credință, de aceste paleative. Sadoveanu fiind foarte sensibil la condiția grea a țăranilor răspundea oricăror chemări ale lui Spiru Haret (a fost și funcționar al Ministerului Instrucțiunii, ocupându-se de activitatea cercurilor culturale sătești, descriindu-le cu umor și obidă în câteva schițe). Broșurile sale *Cum putem scăpa de nevoi și cum putem dobândi pământ* și *Povestiri de petrecere și folos* (ambele din 1910, apărute în editura „Casa Școalelor”) sunt scrise, cum spuneam, la solicitarea expresă a lui Spiru Haret. Mai târziu, tocmai în 1942, scriitorul a vorbit despre zădărnicia strădaniei lui Haret. Dar, pentru 1908-1911, la câțiva ani după răscoala din 1907 și când liberalii au prezentat, în parlament, proiectele lor agrare, zbaterea lui Haret, chiar dacă finalmente inefficientă, își avea rostul ei, iar Sadoveanu a înțeles să se alăture acestor patetice chemări.

Din colaborările sale de la *Cumpăna* (1909) una dintre schițe, purtând titlul generic *Reflexiile unui explorator* (acum reproduse integral după textul lui din revistă) stă la geneza volumului *Bordeienii* (1912). În peregrinările sale într-un sat din fostul județ Dorohoi a descoperit o întinsă moșie lucrată cu oameni de strănsură (unii foști pușcăriși, alții dezertori, alții fugiți de lume), locuind în bordeie subpământene, într-o pustietate înfricoșătoare. De aici, mai târziu, în 1911, a început să publice povestiri în „Viața Românească” cu evident liant interior care, cum spuneam, în 1912 a devenit un volum. Fără a fi scriere de primă mărime, gheara leului se simte de

îndată efectiv la lectură. De aceea, tocmai a avut parte acest volum de câteva ediții, fiind în ordinea crescătoare a cărților sale, al 19-lea volum. Aici, la Ilișești, pe moșia boierului Jorj Avrămeanu, cu pământ mănăs, oamenii trăiesc aproape în sălbăticie, izolați de civilizație, metropola, pe care unii se lăudau a o fi vizitat, e târgul Săveni. Dorohoiul părea o țință de neatinși și mai nimeni, în afara boierului, nu o văzuse. Nu erau sate pe această întinsă moșie. Oamenii, cum spuneam, de strănsură, trăiau, ca în vremurile medievale, în bordeie ce ne amintesc de cele descrise de Dinicu Golescu în celebra sa scriere, din 1826, *Însemnare a călătoriei mele*. Iată, chiar din prima povestire, înfățișarea parcă anistorică a acestor bordeie, unde locuiau lucrătorii țărani ai acestei moșii bogate: „Moș Năstase duse pe Lepădatu în bordeiul lui săpat în pământ. Intră el întâi, coborând; intră după el și drumețul într-o încăpăre mică, lipită cu lut și humilită. Într-un colț se ridica un horn; hogașul lui trecea până la camera de pământ a bordeiului. Pe laturi erau laite acoperite cu țoluri groase de buci. În fundal o spărtură rotundă, în care era înțepenit și lipit un geam de sticlă, așa de mic încât abia puteai văzi în el ochii și nasul. Lumina cea mare intra prin ușa deschisă... la o vatră, pe un scăunaș, cu trei picioare, sta o fată de douăzeci de ani și se necăjea să aprindă un foc de cincălăi”. Ca să fixeze cadrele locului, moș Năstase îi povestește nou venitului: „La noi biserică nu-i, să te duci duminică. Cum am văzut și eu, încolo, pe Siret, și pe la Moldova, nu-i sat fără popă și biserică... Acolo pesemne și oamenii is altfel. La noi horă nu se face. Când eram băiețandru, am trăit și în alte părți de lume și știu că făceau gospodarii hori... Da' la noi nici nu sunt gospodari... Aici trăiești așa... cum dă Dumnezeu. Și dă, și ea e un suflet... dorește și ea să-și petreacă tinerețile. Da' aici în bordei la mine, ce petrecere poate să aibă?... Aici te sălbățești...” Și, mai încolo, o surprindere panoramică a acestei așezări primitive: „Pe o coastă mai prăvălatică, în apropierea curții, stăteau înșirate o mulțime de bordeie. Unele erau clădite ca bordeiele obișnuite, în două ape, acoperite cu pământ; altele erau scurmate în mal și astupate în partea spărturii cu scânduri ori gard de nuiel, peste care era întinsă o lipitură subțire și coșcovă de lut. Fumuri ieșeau din toate cotloanele acestea săpate în pământ. Geamuri mici cât pumnul luceau pe alocuri în bătaia piezișă a soarelui. Nicăieri nu era o împrejmuire. Vitele și porcii rătăceau de-a valma, pe dinaintea ușilor. Găinile scurmuau în gunoaiele grămadite pe bordeie ca niște cușme murdare și jerpelitate. Singura clădire, nu prea mare, zidită din cărămidă, era casa boierului, celibatarul Jorj Avrămeanu, altfel om cumsecade și care își vedea de rosturile moșiei. Dar nu-l deranja de

SADOVEANU

opere

Mihail Sadoveanu, *Opere*, vol. 8. Ediție critică de Cornel Simionescu. Note și comentarii de Cornel Simionescu și Fănuș Băileșteanu, Editura Minerva, 1997.

fel că o lucra cu acești bordeieni, mai toți oameni de pripas, neavând parte măcar de un sat cu cele de trebuință sufletului și trupului. Vătaf, neobosit, harnic și mereu cu biciul la el, e un Faliboga, fost ocnaș fugit de la locul ispășirii, hrănindu-și oamenii cu fier-tura de pe moșie, în cazane mari, de vreme ce cei mai mulți erau singuri și fără nici un Dumnezeu. Noul venit, Niță Lepădatu, e angajat de boier paznic la vite, trăind, în mai mare sălbăticie, în plin câmp, departe chiar și de bordeieni. Din înfruntarea cu Faliboga iese cu bine și, într-un târziu, se însoară cu fata lui moș Năstase. Iar mai încolo, boierul Jorj Avrămeanu se însoară și el, soția refuză să locuiască în înfricoșătoarea pustietate, moșia este vândută și unii bordeieni dispar cum au venit. Alții au rămas locului, dobândind, de la noul boier, pământ în arendă, durându-și, asemenea lui Niță Lepădatu, gospodărie ca lumea, alcătuindu-și un sat. Dar amintirea groarnițelor bordeienilor nu s-a stins, trăind bine încrustată, în memoria supraviețuitorilor. Acestei istorisiri parcă din alt ev i se adaugă alte câteva povestiri scurte și cu tâlc. Cartea n-a prea avut parte de receptare critică. Nici „Viața Românească”, unde au apărut povestirile din volum, n-a comentat-o. A făcut-o însă, pertinent și cu înțelegere, Ion Trivale (acel critic strălucit, mort în primul război mondial, înainte de a se impune cum se cuvenea) în *Noua Revistă Română*. Aflăm, în această cronică și aprecierea: „Că puterea artistică a lui Sadoveanu n-a pierdut nici una din calitățile ei primitive ne-o arată îndestul bucata cea mai de seamă, *Bordeienii*”. Mai târziu, în *Istoria...*, Călinescu avea să acorde înaltă prețuire *Bordeienilor*.

ACEST al optulea volum din opera lui Sadoveanu are parte de un bun aparat critic (geneză, receptare critică, variante) alcătuit de domnii Cornel Simionescu și Fănuș Băileșteanu, unde aflăm tot ceea ce este util în legătură cu fiecare dintre scrieri. Ca de obicei (în volumul 7 nu există), volumul se încheie cu un set impunător de indici tematici, la alcătuirea căruia dl Cornel Simionescu a investit multă cheltuială de energie. Dar mie, am mai spus-o când am comentat precedentul volum, nu mi se pare întotdeauna necesar acest corpolent indice tematic.

CRONICA MELANCOLIEI

de Neana
Malăncioiu

Cele trei femei care vindeau pepeni

ACUM citeva zile, mergînd spre Sinaia, la Ciolpani am fost oprită să văd locul în care o mașină a poliției, cu viteza din *Șoferii iadului*, omorîse trei femei aflate la marginea șoselei, unde se vindeau pepeni, și accidentase grav o fetiță de 13 ani. Citisem în *Adevărul* că, pentru a șterge urmele, un alt echipaj al *organelor* tutelate de d-l Dejeu a ridicat rapid corpurile delictate și corpurile duhnind a alcool ale polițiștilor care transportau un deținut, lăsînd-o pe minora rănită printre cadavre.

După trei zile, cînd întîmplarea a făcut să ajung acolo, pe locul crimei nu se mai vedea nici o picătură de sînge, iar la marginea șoselei se aflau, ca și în clipa accidentului trei femei care vindeau pepeni. Ai fi zis că e locul unde nu s-a întîmplat nimic și ai fi binecuvîntat pacea zilei, dacă drumul nu ar fi fost împînzit ca niciodată de polițiști care îți dădeau iluzia că frica păzește pepenii.

Peste aproximativ o jumătate de oră ne aflam acolo unde bravul erou Bernevig răpuse și el cinci civili cu citeva luni în urmă și nu pășise nimic. S-a constatat că bietul om avea o nevroză. Pot spune, cu mîna pe inimă, că nici pe locul fațetei sale nu a rămas nici o picătură de sînge. Ca și cum cele cinci capete ale celor duși cu acea ocazie s-ăr fi rostogolit ca niște pepeni direct în morminte iar simburii negri înfipti în miezul lor roșu ar fi răsărit peste o vreme în altă parte. Fiindcă pe tot drumul acela se vindeau în continuare pepeni cu o seninătate care te înfioară. Nu întîmplător, cele 8 cadavre lăsate pe el de un colonel al MAPN și de un plutonier major al MAI nu au stîmrit nici pe departe zarva făcută la vremea lui de celebrul caz al lui Nica, pe care, o soră medicală și un șofer de pe salvare – după ce au încercat fără succes să-l plaseze la mai multe spitale – l-au abando-

nat în zăpadă. Veți zice că puritatea zăpezii din noaptea neagră a acelei crime le-a impus tuturor într-o măsură mai mare decît *uniformele de vară pentru omor*, despre care vorbea Cristian Tudor Popescu, dar nu vă voi da dreptate. Cred mai curînd că vechea melodie *Nu te pune, bă, cu miliția* se află încă pe buzele tuturor, în ciuda faptului că noile organe poartă alt nume și alte uniforme și au renunțat la popularele Dacii, care nu aveau aceeași putere de a strivi tot ce le iese în cale. Mai mult chiar, s-au găsit și ziare care să laude polițiști aflați în această *misiune*, pentru rapiditatea cu care s-au descurcat; fiindcă altfel, chipurile, ar fi riscat să-i linșeze țiganii și să le ia armele. Și, Doamne ferește, cine știe ce s-ar fi întîmplat. Oricum, art. 39 din decretul 328/66, la care se face, de obicei, trimitere spune: *Părăsirea locului accidentului fără încuviințarea organelor de către oricare dintre conducătorii vehiculelor angajați într-un accident de circulație, de pe urma căruia a rezultat moartea, vătămarea integrității corporale ori a sănătății vreunei persoane, sau dacă accidentul constituie o infracțiune ori s-a produs ca urmare a unei infracțiuni se pedepsește cu închisoare de la 6 luni pînă la 5 ani*. Or, în cazul tragediei de la Ciolpani, organele nu numai că se aflau la fața locului, dar – ca nu cumva să existe vreun dubiu în ceea ce privește prezența lor – a mai fost solicitat încă un echipaj care să-l scoată pe cel de-acolo din încurcătură. Ceea ce nu i-a împiedicat pe adepții necondiționați ai actualei puteri să întrebe cu seninătate: dar ce vină are Dejeu?! Chiar așa, mă întreb și eu, în fond, ce vină are d-l ministru Dejeu, de vreme ce nu i-a strivit chiar dumnealui personal pe cei trei neisprăviți care au stricat frumosa călătorie a domnului colonel Bernevig și pe cele trei pieze rele pentru care oamenii săi (de bine) riscă să fie făcuți criminali de

te miri cine. Întîmplător, dumnealui nici măcar nu era la minister, ci la Sibiu, în vacanță. Doar nu era să-și întrerupă concediul și să străbată atîta distanță pentru că a dat vaca neagră peste trei amărîte care vindeau pepeni la marginea drumului. Domnia-sa e un om ocupat. Trebuie să se împartă între minister și acea aripă a partidului care de-acum gîndește pentru mileniul III, mileniul II l-a îngropat deja, ca pe morții de pe șosea. N-are rost să se mai gîndească la el.

Vorbăria de la cursurile de vară din tîrgul meu, la care-și pierde vremea d-l Dejeu, mi-a adus, fără să vreau, aminte cum, înainte de primele alegeri, m-a căutat o secretară să-mi spună că partidul dumnealor merge la Cîmpulung în campanie electorală și *trebuie* să merg și eu. Pentru că sînt născută acolo și localnicii știu deja că voi veni. Îmi pare rău că n-am știut și eu, ca să nu-mi fac alt program, i-am spus pe tonul cel mai politicos cu putință. *Nu se poate să nu mergeți cu noi*, mi-a răspuns vocea suavă de la celălalt capăt al firului: *merge și domnul Pițigoi. Stați să vi-l dau pe dînsul la telefon*. Și am stat. Numai că domnul Pițigoi era foarte, foarte ocupat. Așa că a revenit tot secretara, care a mai spus de citeva ori, cu aceeași evlavie: *nu se poate să nu mergeți cu noi, merge și domnul Pițigoi!* M-am bucurat că mergea și această somitate, al cărei nume era invocat de parcă era vorba despre Eminescu ori despre Shakespeare, dar eu am rămas acasă. Fiindcă, efectiv, aveam altceva de făcut. Așa cum ar avea și d-l Dejeu. Care nu e plătit de noi ca să stea la taclale cu alde Pițigoi. Necum pentru ca să aibă cine să-nchidă ochii atunci cînd un domn colonel strivește cinci oameni pe o șosea. Fiindcă, dacă nu-i închidea la el, poate n-ar fi ajuns și un plutonier major să facă și el zob trei femei, ca să ne arate că Poliția nu se poate

lăsa mai prejos decît Armata și gata.

Fără îndoială, Cristian Tudor Popescu a forțat puțin nota, spunînd că, dacă lucrurile vor merge mai departe așa, există riscul ca ordinul *Pentru omor, înainte!* să devină *Pentru omor, înainte!* Dar eu cred că limbajul său colorat, care a trezit biroul de presă al MAI, făcîndu-l să protesteze (fără a comenta faptele pe care a fost el aplicat), nu e de natură să ne abată de la tristul adevăr, ci dimpotrivă. El ne aduce aminte că un astfel de ordin a existat. Iar după 8 ani de la îndeplinirea lui, a venit un alt domn ministru (democrat) să ne spună că Armata a tras în noi fiindcă ordinul se execută, nu se discută. Și că, prin urmare, ea trebuie să fie scoasă din cauză (ca și Securitatea și Miliția, că doar și ele au executat niște ordine, nu au lucrat chiar așa, de capul lor.)

Ideea a fost îmbrățișată instantaneu (dacă nu cumva n-am înțeles eu și ea s-a născut chiar în capul său) de către actualul președinte, pe față, nu ca de cel dinainte, care se simțea cu musca pe căciulă. De unde reiese clar că rolul muștelor în zbuciumata noastră istorie n-ar trebui să fie nici neglijat, dar nici exacerbant. Cu atît mai mult cu cît ne apropiem din nou de aceea limită la care nu mai avem nimic de așteptat.

Din perspectiva acesteia, m-am gîndit ore în șir la cele trei femei care vindeau mai departe pepeni chiar pe locul unde au fost strivite de mașina poliției celelalte trei. Înainte de toate, pentru că, în simplitatea lor atît de cuminte, ele știau mai bine decît noi că nu se aflau pe locul unde nu s-a-nîmplat nimic, dar viața trebuie să meargă înainte.

Lecturi

A FI ROMÂN LA PARIS

CUM POTI fi român la Paris, și să și rămîi român, după un sfert de secol, fără ca prin aceasta să înțelegi nici strămoșeasca bătaie cu pumnul în piept, nici ratarea sau inadapatarea disperată, ruptura de lumea înconjurătoare și ostilitatea față de tot ceea ce nu poți cuprinde, înțelege, trăi?

La această întrebare fiecare răspunde, desigur, după inimă, după obrazul sau după stomacul său: nici un răspuns nu este complet, nici unul nu este definitiv, și mai ales nici unul nu-l cuprinde sau exclude pe celălalt. Lumea românească a Sandei Nițescu se reconstituie la Paris, ca la ațîția alții, din imaginile și din parfumurile copilăriei. Dar Sanda Nițescu, care este un artist cunoscut, o pictoriță cu o rară forță de caracter și de expresie, își proiectează copilăria fericită în Bucureștii de acum o jumătate de secol, la începutul anilor cincizeci, cînd căminul, alveola familială rămasese singurul refugiu în fața barbariei care ne asedia, păstrînd ceva din frumusețea și căldura normalității; iar simbolul vieții normale a familiei, momentul în care toată lumea se aduna în jurul aceluiași centru și se simțea parte a aceluiași corp, era actul ritual al mesei. Cartea de amintiri a Sandei Nițescu, care este și cartea ei de identitate spirituală, este, într-un fel, o carte de bucate: fiecare amintire are aroma unui fel de mîncare, fiecare gest domestic al părinților ei este legat de sacerdotiul mesei sau al pregătirii ei, care cuprinde nu numai actul în sine al tăierii alimentelor și al combinării lor, ci mai ales ceremonia care le însoțește, micile gesturi magice care le certifică și le potențează, cuvintele și glumele tradiționale care rămîn apoi în memoria grupului, prilejurile speciale pentru care se pregătesc anumite feluri de bucate și nu altele, și mai ales bucătăria

sărbătorească, nelipsită în asemenea momente de comuniune, care colorează într-un fel incomparabil aceste evenimente unde mîncarea este numai pretextul, numai forma care ascunde sensurile mai adînci: „Îmi dau seama acum că ceea ce îmi rămîne mai prețios din aceste Crăciunuri românești nu-i atît serbarea în sine, strălucirea acestor bucurii ale guri și ale inimii, ci mai ales lunga perioadă a pregătirii lor, plină de mistere și de așteptări. Cu vreo zece zile înainte de prima zi de Crăciun, un amestec amețitor de efluvii și de mirosuri ne gîdila nările și ne invadea casa...”

Toată metafizica acestei îndeletniciri, sinteză de știință, artă și vrăjitorie, pe care se reazămă mai multă cultură și mai mult spirit decît în nu știu ce teorie savantă, răzbate din imaginile risipite de Sanda Nițescu pe parcursul celor două sute de pagini ale cărții sale, unde fiecare zvon al memoriei se proiectează întîi pe pinza cotidianului primitor și catalizator de impresii, și apoi – așa cum sacrul se amestecă mereu cu profanul în viața zilnică – se traduce într-un text mai mult sau mai puțin tehnic, adică într-o rețetă furată din caietul mamei sau al neuitatei Esti (este o metaforă, căci Esti este analfabetă). Sanda Nițescu întreține deliberat aparența unei dezordini și unei arhitecturi întîmplată în aceste „scrisori către Agnès”, pretextul amintirilor ca atare (Agnès există în Germania, și Sanda vorbește uneori cu ea, cînd nu-i scrie astfel de scrisori); numai că dezordinea din carte este menită să reproducă dezordinea din bucătăria ei, unde năvala elementelor reproduce ceva din haosul în care creatorul este chemat să găsească un principiu ordonator, adică să creeze: „În bucătăria mea plutește un aer dulce de nebulie. Pentru mine, această stare de aparență confuzie aflată la limita

disperării este aproape o condiție de reușită. Această ambianță îmi convine, mă simt la îndemînă, la mine acasă, e o prelungire naturală a modului meu de a fi. Nu m-aș putea lipsi de ea și navighez cu voioșie printre vrafurile de farfurii și găleți de gunoi ce dau să se reverse. O colcăială de borcane cu tot felul de ingrediente, de sticle și sticlute a năpădit etajerele, strecurînd-se printre cești și pahare, iar pe pereți atîrnă pretutindeni funii de usturoi și ceapă și panoplii cu ustensile de bucătărie... – Spune-mi, cum te descurci în zăpăceala asta? mă tachinează adeseori prietenii, ce vîd în comportarea mea la bucătărie un fenomen situat la limita comunicului. Eu însă le-aș pune întrebarea cu totul altminteri: – Spuneți-mi, cum izbutiți să gătiți într-o bucătărie atît de curată, perfectă, și să o păstrați așa?”

Bineînțeles, în cartea Sandei Nițescu nu-și găsește locul doar poezia mesei și a ceremoniilor care o întovărășesc, ci și aceea a obiectelor, lingurile de lemn de pildă, simbol al atmosferei de familie, dar nu numai: „...ele îmbătrînesc mult mai frumos. Obiectele de lemn devin tot mai frumoase odată cu trecerea timpului și pe măsură ce se uzează...”, poezia banalității, a simplului act de viață care e destul de important pentru a fi consemnat ca atare, „să depun mărturie cu privire la ceea ce se desfășoară sub ochii mei, pînă la detaliile celei mai plate banalități, ca și cum ar fi vorba de fapte de cea mai mare importanță...” sau țipătul de bucurie în fața detaliului de personalitate care schimbă cu totul atmosfera cenușie pe care o ai în fața zînd, de pildă, speli vasele, cu mîinile în coile căldute, „peisajul imobil, sordid, al imobilelor din față, cu tencuiala scorjîtă, căzută, mîncată de ploi, calcinată parcă pe ici-pe colo de un incendiu devastator.

Sanda Nițescu, *Un fir de mărar și cerul albastru*, versiune în limba română și cuvînt înainte de Irina Mavrodin, cu desene și colaje din desenele lui Horia Bernea, Editura Cartea Românească, București, 1997, 203p.

Ferestre mizerabile deschise sau închise, ce seamănă între ele... etc. Dintr-odată, ca un strigăt strident, excepția în monotonia acestei priveliști cenușii: evenimentul! Acolo, departe, îți sare în ochi – bum! – cu zgomot asurzitor, oblonul de un galben ca lămîia al imobilului nou-nouț, pus în evidență de o fișie de cer albastru... “Un indescriptibil aer de libertate și de bucurie profundă, constitutivă, străbate această carte neobișnuită și fermecătoare, căreia desenele lui Horia Bernea îi pun în valoare senzualitatea frustă, sănătoasă, iar prezentarea grafică a Doncăi Teodorescu îi subliniază eleganța. Și nu mai puțin traducerea Irinei Mavrodin, căci această carte, atît de intim și de adevărat românească, a fost scrisă în limba lui Proust. Și a lui Rabelais...”

Mircea Anghelescu

FETELE RATĂRII

Dana Dumitriu

„DORA mă complexează, din pricina ei «ratez», așa crede mamina. Uneori când îmi spune asta simt o deznădejde cumplită, ca și când aș privi neputincios la torturarea altuia – și acel «altul» sunt chiar eu.” Marturisirea la persoana întâi din “Însemnările” lui Alex Iatan conține în sine cauza și efectul, temeiul și consecința gestului său “absurd” de la care pomește prin derulare inversă întreaga substanță a romanului *Duminică mironositelor* de Dana Dumitriu.

“Unele sinucideri motivate de considerente morale (...) aduc a sacrificii” este o aserțiune care, aplicată textului supus lecturii critice, ar putea fi punctul nodal din care se desprind radial, pe o traiectorie independentă sau intersectând altele, motivele esențiale ale cărții. Construit pe două sau mai multe niveluri de adâncime pseudo-*thriller*-ul și întreaga “maieutică” desfășurată sub ochii cititorului sunt modalități noi, utilizate deliberat sau fortuit pentru o complicată și dureroasă revelare de sine, într-un joc sinuos al oglinzilor multiple, care dezvăluie ascunzând și decelează mascând drame autentice și pretinse sau inautentice trăiri.

Materialul epic este structurat prin alternarea a cel puțin trei unghiuri de vedere: cel al Nadiei Iatan, cel al lui Alex Iatan din “Însemnări”, ambele la persoana întâi, și cel al naratorului obiectiv – omniscient, menit de autoare a o reprezenta pe Dora, într-o presupusă instanță și pe cei antrenați în anchetă, inclusiv pe Maria, sora maiorului, element *sine qua non* al intrigii. În planul intern al textului există un personaj – un fel de instanță critică superioară – Alex Iatan, paradoxal ales, ratatul, inteligentul, criticul și de aceea foarte incomodul medic, de a cărui moarte, într-o demontare iscusită a secvențelor epice se pot socoti dacă nu răspunzător, cel puțin martori ai unei drame intime, toți membrii familiei, dramă pe care, cu patos tenace și cu gesticulația de rigoare, au augmentat-o zi de zi.

În perspectiva relației lui Alex Iatan cu propria sa viață și cu a celor din jur, autoarea elaborează o veritabilă *poetică* a ratării și a ratatului, întemeiată pe paradoxurile inerente, pe care gustul nimicniciei, al iritării ascunse și al aparentei seninătății complementare le scot la suprafață.

Alex ilustrează strălucit afirmația potrivit căreia “ratarea e o chestiune de destin, iar nu de carieră”.² Contrar opiniilor membrilor clanului Antim-Iatan, el este singurul ambițios al familiei, “un ambițios cu adevărat desfrânat, desfrânat până la ratare.” Ambiției Dorei, “ceva spectaculos și rece, ca

monumentul ecvestru al unui general pe care toată lumea așteaptă să-l vadă dărâmat sau rupt de pe soclu, arătându-și cavitățile ridicole, sunând a gol”, Alex îi opune propriile sale ambiții, care se adresează nevoilor *sale* de cunoaștere și nu unor nevoi obiective ale umanității. Autentică ratare “nu apare decât pe ruina unor mari ambiții și aspirații”,³ iar Alex aparține categoriei de “oameni minunați cu trufia lor orbitoare”, numiți de mulțime “ratați” și care “ascund în ei ambiții nemăsurate” și ei eșuează “nu pentru că proiectele lor nu ar corespunde înzeștrării lor ci uneori tocmai pentru că ar corespunde prea mult”. Ambiție și sterilitate, aspirație și scepticism, orgoliu și eșec sunt doar câteva din reperele condiției de ratat a lui Alex: “am atâta orgoliu în mine, încât dacă aș fi în situația de a alege dintre mai multe destine umane pe acela care mi-ar place să-l trăiesc, l-aș alege fără șovăială pe al meu, sublimă ratare în umanul mediocru”.

Din perspectiva unui coplesitor orgoliu care-și conduce victima spre sinucidere, nereușita personajului are ca debut temporal adolescența, considerată “o vârstă intermediară, ca mijlocind imediatul paradisiac al copilăriei cu mediul infernal al ratării (care nu are nici o legătură cu bătrânețea)”,⁴ când cel plasat pe această traiectorie promite enorm, “cuprinzând în el toate virtualitățile”, înflăcărat de orgoliu până la apatie – da, la apatie, dorind să străbată “prin glorie mințile a mii și mii de oameni, devenind unicul, acel exemplar de excepție spre care lumea privește cu respect și invidie”, dobândind însă pe parcurs “orgoliul unei amare resemnări, orgoliul unei inteligente anonime, lipsite de excentricitate” și care îmbracă “aspectul unui scepticism turmentat” sau acela al unui “scepticism patetic”.

Dialectica demersului autocognitiv al lui Alex propune singura variantă credibilă și de aceea atât de torturantă a eșecului său existențial. Într-o febrilă căutare de sine el se confruntă cu propria sa biografie. Disarmonia temperamentală a părinților săi, “diferența dintre o gorilă săltăreacă” și o ființă excesiv rece – un fel de “prăpastie în care cei doi se distrug reciproc, ori se convertesc unul pe altul într-o simbioză ce lasă pe mulți cu gura căscată, reprezintă pentru ei o garanție de eșec a progeniturii.” Asemenea nebunului regelui, Alex își permite sincerități excesive și de aceea extrem de dureroase pentru ceilalți: “în nebunia mea pot spune lucruri foarte adevărate, iată de ce țin la nebunia mea”.

Însemnările sale participă și au funcția cunoașterii de sine, personajul are o întoarcere freudiană spre copilărie, spre un moment fixat foarte deslușit în memorie, suprapus plecării definitive a tatălui. Părăsirea căminului este simbolic sugerată de ieșirea lui din oglinda “în care își reflectase cu câteva momente înainte fața puhavă” și descoperirea propriei sale imagini – un băiat blond, cu ochi enormi, reflectat în oglinda rămasă deodată goală “un băiat singur care avea întipărit pe față surâsul bleg al celor care nu se simt bine în singurătate, dar știu că târâsc mereu cu ei o ființă incapabilă să se adapteze, un fel de balaur domesticit.” “Alegorie a viziunii exacte – oglinda – este în același timp expresia gândirii profunde și a osândiei spirituale.” Instrument de cunoaștere, ea îi revelează excluderea din sfera tatălui și condamnarea la singurătate. Visul avut în aceeași noapte “javră credincioasă în

lumea somnului” transfigurează o altă calitate a oglinzii – aceea de “mistificare”, imaginile reflectate de ea sunt “vane imitații, simulacre, aparențe înșelătoare, umbre fugitive, minciuni”.⁶ Coșmarul repetat are frumusețea și tristețea înșelăciunilor: “de fiecare dată sunt dus – notează personajul – spre un pasaj al oglinzilor unde nu pot privi nimic real, obiecte, oameni, ci numai imaginile lor reflectate și în zadar încerc să-mi întorc ochii de pe pereții enormi din dreapta și din stânga mea spre scena adevărată.” Eroul întâlnește mereu “aceeași imagine secundară”, ca în mitul platonician, luând ca realități adevărate aparențele înșelătoare, “câci el nu poate lua drept adevăr decât umbrele lucrurilor”. În plus, eroul face dureroasa descoperire a dublei sale mistificări “și ceea ce-mi mărește groaza este că sunt copii deformati, din care nu lipsește niciodată propria mea copie, un privitor prostănac incapabil să priceapă rostul lucrurilor.” Greața și vertijul organic și existențial din timpul visului le dă “dimensiunea falsă” a lumii înconjurătoare, o dată falsă ca imagine indirectă, reflectată a realității și a doua oară falsificată, caricaturizată de deformările catoptrice.

Drumul spre libertate barat, ieșirea e o “încercare deșartă și chiar periculoasă”, martor și participant, eroul trăiește “spaima oglinzilor, a deformărilor lor”, a prezenței sale reflectate, a uimirii sale vinovate, “ca la un spectacol de bălci. A te sustrage este și imposibil și dureros – o mângiere a privirii.” Poate aici se află explicația gestului “absurd” al lui Alex, care “ar voi să pătească orice mai curând decât să trăiască în acel chip”.

Hiperlucidul Alex are inversunarea cercetătorului, iar acribia lui vizează mai ales propria-i viață și ratare. De aceea sinuciderea lui nu este un act “în virtutea inerției”, ci unul într-un acces de furie împotriva sinelui, sub impulsul unui sentiment ce s-ar putea defini: “Nu mai pot suporta să mă dezamăgesc pe mine însumi”.

Voluptatea cunoașterii de sine îl satisface mai mult decât un posibil succes profesional, iar una dintre iluziile consolatoare ale oricărui ratat este bravada, pentru că celui care nu a reușit să uimească lumea nu-i rămâne decât sfidarea.

“Jurnalul” său are drept pandant comentariul mamei – Nadia Iatan – în stare să identifice debutul “degradării” lui Alex cu nașterea lui. Absența afectelor mateme pentru pruncul nou-născut este suplinită de senzații morbide: “și oricât ar fi de odios ce spun, da, de când l-am luat prima dată în brațe mi s-a părut că miroase a mort”; tot astfel resentimentele aceleiași Nadia pentru mama sa se convertesc, printr-o emoție negativă – din nou în senzații: chipul fiului abia născut “cu obraji galbeni, lăptoși și fruntea netedă și rotundă (...) reproducea caricatural trăsăturile mamei.” Integrată comentariului naratorului omniscient, mărturisirea Nadiei este indeneabil sinceră, “Jurnalului” lui Alex nu i se poate însă acorda credibilitate totală, în sensul unei sincerități absolute, din cauza unui detaliu care îi scapă, deliberat sau accidental. Este vorba de acel: “Sunt, cititorule, un bărbat cu fire de femeie, tandru, cald, fragil... Și s-ar putea să mor înainte de vreme”, ceea ce relaționează întregul efort confesiv. Pe cât de introvertit, Alex este și extravertit, cabotin și clown foarte trist, bufonada și sarcasmul sunt, dealtfel, trăsături de familie. Sarcasmul său ar putea fi rezultatul unui “scepticism raționalist”, “fructul unei inteligente coplesite de blazare sau oboșală”.⁹ În lumea reală, ordonată, dar adeseori turmentată, Alex avea “o percepție

aproape feminină a detaliilor, a mișcărilor, a nuanțelor.” Senzual, nu numai în plan erotic cum se poate bănui, “natura voluptuoasă”, “îndrăgostit de oameni și de viață”, firavul adolescent promite enorm, cuprinzând în el toate virtualitățile; adult, risipește nesăbuit, dar conștient, cu nepăsarea și uitarea de sine a insului capabil, într-un acces de orgoliu paroxistic, să renunțe inclusiv la viață. Autenticitatea tragică a comportamentului său nu poate fi pusă la îndoială, în ciuda caracterului oarecum “demonstrativ” a gesticulației care îl însoțește. Personajul este condamnat la nepăsare, indolență și lene feminină. Dar oblomovismul său este unul aproximativ: “Înțeleg foarte bine senzația lui Oblomov că *viața nu-i dă pace*”. Chiar dacă, asemenea eroului lui Goncharov, ar hotărî să rupă orice legătură cu lumea exterioară pentru a se lăsa pradă unei “nemărginite apatii”, i-ar rămâne “o operă, o povară, o sarcină, o întreprindere imposibil de evitat: existența”.¹⁰ Cu toate acestea, personajului îi place să fie ridicol, interesându-se de întâmplări mărunte, de drame inexeacte, îi place să trăiască “în aproximații psihologice”.

Contrar schemei freudiene, în cazul lui Alex, mama este elementul castrator, îndepărtarea tatălui îl frustrază de bucuria “de a fi iubit fără condiții, fără pretenții, fără exigențe.” Odată cu refuzul de a face jocul mamei, în sensul de *a accede spre succes*, el echivalează pierderea tatălui cu pierderea libertății “sublime și depline.” A o recăștiga presupune utilizarea unor arme inversate, deturnate. Se apelează astfel la un transfer, barbatul în devenire – Alex – folosește subterfugul “feminității” și atributelor ei – risipirea în afecte, în emoții, absența oricărui proiect major, libertatea fiind echivalată cu neangajarea.

Exhibându-și eșecul și soluționându-și drama prin suicid, nu face un gest total gratuit. El crede că în acest fel mai poate salva ceva; stima Dorei, cândva pierdută și pe care trebuie să o recâștige: “(Dora) avea spaima omului sănătos de cel bolnav, o spaimă amestecată cu dispreț și ipocrizie. Nu-și îngăduia un schimb de replici mai dure, ca nu cumva să lovească într-o durere autentică” și cu toate acestea “Alex era prea frământat de lucruri care pe ea n-o preocupau deloc, absolut deloc, pentru a nu-i impune respect” ceea ce însă nu împiedica de a-l considera “infim”. “Taratul” Alex parează, histrionismul său este de o calitate mult mai rafinată decât cabotinismul bunicii, dar poate tocmai de aceea mai puțin eficient. În felul său atât de franc și original, sinceritatea dureroasă se intersectează cu cinismul clovneriei și cu o ardoare bine strunită, toate menite să-l reabiliteze atât față de sine, cât mai ales față de Dora. Dorința sa inițială de a rata conduce firesc spre moartea demonstrativă careia voiește să-i confere o aură eroică. Agresarea Dorei este întâmplarea hotărâtoare, prilejul unic de reabilitare și de răscumpărare, deci cu certe valențe compensatoare. Dar murind “apărând-o”, acest eroism de circumstanță în loc să-i mascheze eșecul, i-l subliniază deslușit. Menită a fi un act glorios, sinuciderea urmează a-l recompensa în eternitate. Insul problematic devine erou, gestul său “absurd” suferă o metamorfozare, devenind exemplar și esențial; a crezut că moartea îl revanșează” comentează Nadia, singura capabilă să intuiască finalitatea morții fiului ei. Teribila izbândă reputată prin autosacrificiul stupid, irațional și oarecum infantil, spera să-i șteargă nereușita: “Da, foarte bizar, privirea aceea avea ceva triumfător, ceva blând, protector și victorios”. Firea chinuită a insului problematic care fusese Alex îl incurcase “în prea multe roluri” din care nu a reușit să susțină nici unul până la capăt. În romanul său, Dana Dumitriu propune patru ipostaze umane în fața eșecului: cea a Sofiei Antim, în culmea gloriei de femeie-savant și în neputința de a fi mamă, a Dorei Iatan, fiica spirituală și continuatoarea succesului celei dintâi, încarcerată și osificată de modelul asumat, a Nadiei Iatan, cu nereușite în toate planurile, și a lui Alex, cu existența “transfigurată de eșec”, cum ar spune Cioran.

Lina Cozea

Note

1 Norbert Sillamy, *Dicționar de psihologie*, traducere, avâmprefață și completări privind psihologia românească de dr. Leonard Gavriluț, Larousse, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996, p. 291.

2 (Emil) Cioran, *Lacrimi și sfinți*, București, Ed. Humanitas, 1995, p. 169.

3 Idem, *ibidem*.

4 Idem, *ibidem*, p. 168.

5 Jurgis Baltrusaitis, *Oglinda*, revelații, science-fiction și înșelăciuni, Eseu privind o legendă științifică, Cuvânt înainte și tra-

ducere de Marcel Petrișor, București, Ed. Meridiane, 1981, p.15.

6 Idem, *ibidem*, p. 301.

7 *Mitul peșterii* (Republica 514a-519d), traducere de A. Cornea, în *Miturile lui Platon*, antologie și studiu introductiv de Cristian Bădilă, București, Ed. Humanitas, 1996, p. 96.

8 (Emil) Cioran, *Căderea în timp*, traducere de Irina Mavrodin, București, Ed. Humanitas, 1994, p. 157.

9 Radu Enescu, *Critică și valoare*, Cluj, Ed. Dacia, 1973, pp. 145-146.

10 Alain Finkielkraut, *Înțelepciunea dragostei*, Traducere: Margareta Gyurcsik, Timișoara, Editura de Vest, 1994, p. 12.

„Cuvîntul este jumătate
al celui ce-l rostește,
jumătate al celui
ce-l ascultă”

Montaigne

Metamorfoze imaginare

ÎN NUMĂRUL 61, iulie-august 1998, al excelentei reviste *Sfera Politicii*, dl Michael Shafir, analist regional principal al postului de radio *Europa liberă* la Praga, semnează un articol de unsprezece pagini intitulat „O tragicomedie în desfășurare?”. Analiza este consacrată unei pretinse metamorfozări în rinocer suferită de „intellectuali (români, n.n.) considerați, pe bună dreptate pînă nu demult, drept personalități simbolice ale gândirii 'liberale', 'prooccidentale' și 'antiautohtoniste'”. Este, așa cum mărturisește dl Shafir, „un studiu de caz” care „se referă în special la Nicolae Manolescu și Dorin Tudoran”. O serie de articole semnate de mine în *România literară* îmi asigură un capitol consistent în studiul dlui Shafir, adică probabil mai mult decît a scris despre mine același analist în toți anii cît m-a considerat o „personalitate simbolică” pentru spiritul democratic românesc. Să vedem cum am „devenit” în ochii dlui Shafir un fascistoid, căci metamorfoza respectivă, dacă ar fi adevărată, ar constitui o tragedie, nu o tragicomedie.

Rinocerizarea ar fi lovit în *România literară* începînd cu numărul 9 pe acest an și continua încă, după dl Shafir, în momentul în care Domnia sa încerca, la sugestia dlui Stelian Tănase, să revizuiască tonul analizei oferite spre publicare *Sferei Politicii*. În ceea ce mă privește, simptomele ar fi început cu prima parte a articolului *Nepoții gornîștilor*, nr. 12, și ar continua în articolele în care mă refer la ediția românească a *Cărții negre a comunismului*. S-ar putea deduce că, asemeni dlui Mihai Zamfir, rinocerita aș fi luat-o de la dl Manolescu. Numai că editorialul *Holocaustul și Gulagul* este un text impecabil (ca și *Ce înseamnă să fii rasist*), în care nu există nimic din cele incriminate de analistul *Europei libere*. Una din concluziile dlui Shafir este că, de pe pozițiile adoptate astăzi, aș considera „că evreii se ascund în spatele oricărei nenorociri căreia trebuie să-i facă față România contemporană”. Atîta vreme cît dl Shafir nu produce (nu are cum!) nici un citat care să probeze o asemenea afirmație, ea rămîne o simplă închipuire. Dl Shafir se înșală cînd consideră că, pentru dl Manolescu și pentru mine, cauzele multor probleme de fond ale României ar fi devenit din, *endogene*, cum consideram pînă acum, *exogene*. Publicistica celor doi incriminați îl înfirmă pe dl Shafir. Continuu să cred că neîmplinirile României se datorează unor cauze interne, dar am considerat, *întotdeauna*, că nu ar fi corect să nu observ, atunci cînd faptele sunt limpezi, că, din vreme în vreme, cauzelor „endogene” li se alătură și factori „exogeni”, prin supralicitări groasere, inventarea de vinovați pentru că cele adevărate nu pot fi încă biruite, demonizarea cu orice preț a unei Românie aflate și așa în plină orbecăială. Cînd vorbește de „trecutul” gândirii dlui Manolescu în această chestiune, a cauzelor problematice alăturări a României la „țările lumii civilizate”, dl Shafir dă un citat din volumul *Dreptul la normalitate*. Cînd comentează pretinsul „prezent” rinocerizat al gândirii aceluiași autor („Tot 'o problemă' pare să fie și astăzi. Dar cauzele acesteia s-au schimbat. S-ar părea că în opinia domnului Manolescu ele nu mai sunt endogene, ci exogene.”), dl Shafir nu mai citează. De ce? Nu are de unde, metamorfozarea nu s-a produs. Ce vrea să zică „s-ar părea”? E vorba, chiar așa, de un simplu guturai, pentru a diagnostica prin „s-ar părea”? Atunci, de ce nu „se zice că”, „mi-a zis unu' că” etc.?

„Tudoran enumeră păcatele lui Petre Roman”, scrie dl Shafir, „și bine face. Dar au acestea ceva în comun cu originea etnică (și aceea parțială, și de care fostul prim-ministru se dezice) a actualului președinte al Senatului?” Evident că nu au. Mai puțin evident din textul dlui Shafir este unde anume în

vreun text al meu din *România literară* pretind, sau las să se înțeleagă, că ar exista ceva în comun, o relație de cauzalitate? Nicăieri. Una din chestiunile ridicate de mine era că dl Roman este direct legat de apariția publicației *România Mare*. Mai mult, că un membru al fostului său cabinet, și anume ministrul de interne Doru Viorel Ursu, a decorat *România Mare*. Este ori nu un adevăr acest lucru? Antisemitismul, xenofobia și huliganismul publicației decorate de cabinetul Roman nu erau evidente pentru primul ministru, atîta vreme cît victimele *României Mari* erau doar Vladimir Tismăneanu, László Tökes, Doina Cornea, Ana Blandiana, Gabriel Andreescu, Nicolae Manolescu sau Dorin Tudoran. Dar deveneau limpezi și iampardonabile abia după ce în colimatorul publicației intra și dl Roman. Este adevărat ori nu?

Amintind că dl Gheorghe Grigurcu califică, în *România literară*, drept „delir fascistoid” o listă cu participanții la acțiuni antiromânești întocmită de dl M. Ungheanu, deoarece conținea doar nume de evrei, dl Shafir întreabă de ce „recentele afirmații ale 'prietenului' meu Dorin Tudoran în paginile aceleiași reviste ar merita o calificare diferită?”. O posibilă explicație a deosebirii de „calificare” ar fi antecedentele, faptul că tocmai Dorin Tudoran denunța, sub dictatura național-comunistului Ceaușescu, delirul imprimat revistei *Luceafărul* de șeful său ierarhic M. Ungheanu. La ce afirmații ale mele se referă, totuși, dl Shafir? Iată: „... victimele Gulagului (ori doar urmașii acestora), deși atît de multe nu contează încă pe harta financiară.” „Cine contează – se înțelege de la sine”, conchide dl Shafir. Era vorba despre existența Muzeului Memorial al Holocaustului de la Washington și de gîndul meu că, deși o merită din plin, Gulagul nu are și nu va avea curînd un Muzeu Memorial; nici la Washington, nici la Paris. Reacțiile la cele mai firave încercări de declanșare al unui proces al comunismului, lipsa de forță financiară pentru ridicarea unui asemenea muzeu mi se păreau și mi se par evidente. Doresc, vizez ca victimele Gulagului, urmașii lor, să aibă într-o zi forța financiară a lobby-ului evreiesc internațional care știe (și poate) cum să apere memoria victimelor Holocaustului. Ce este *fascistoid* în asta? Cine, cînd și de ce a suspendat dreptul victimelor Gulagului fie și la a spera?

Într-o enumerare privind nume pe care le consider, în proporții diferite, vinovate de erori ce mi se par evidente, se aflau cele ale dlilor Radu Ioanid, Radu Florian, Petre Roman, Valter Roman, Silviu Brucan și fostul șef-rabin Moses Rosen. Problema nu este de ce toate aceste nume sunt ale unor evrei, ci dacă ce le reproșăm este ori nu exact. Dl Shafir mă supune, în 1998, aceluiași tratament pe care mi l-au asigurat Nicolae Ceaușescu și Securitatea, atunci cînd am dovedit, punînd pe două coloane, plagiatul lui Ion Gheorghe și textul prădat. Atunci, „organele” mi-au reproșat, pe toate căile, că „l-am ales” tocmai pe Ion Gheorghe, un tovarăș de nădejde al partidului? Ca și cum eu decisesem cine să comită plagiatul. Astăzi, dl Shafir întreabă cu tîlc de ce numele din enumerarea mea sînt cele care sînt. Domnia sa ocolește simpla realitate că numele s-au „autopropus” pe listă. Așadar, chestiunea este dacă ceea ce le reproșez celor aflați în enumerarea respectivă este adevărat ori nu, și nu dacă, întîmplător, oamenii respectivi sînt ori nu evrei cu toții. Restul constituie o prezumție de vinovăție, un proces de intenție. Așa ceva nu se numără printre uneltele unui analist politic. Cînd ascult cele trei sonate pentru vioară de Brahms cu Itzhak Perlman și Daniel Barenboim, este absurd să fiu acuzat de filosofism. Este la fel de absurd să fiu calificat drept antisemit, cînd sînt revoltat de atitudini ale dlilor Brucan și Rosen.

Pînă și faptul că, într-un text publicat la 6 mai 1998, scriam că, după ce Alianța Civică a făcut eroarea de a ataca foarte curînd PD-ul, aliatul Convenției, dl Roman a aplicat legea talionului, atunci cînd i-a picat bine, îl

conduce pe dl Shafir la concluzia că nici măcar originală nu era această afirmație întrucît, în... februarie 1997, dl Cristian Tudor Popescu vorbise despre nu știu ce „torpilare” și adăugase că „legea talionului nu e românească”. Din nou, logica procesului de intenție. Nu știu dacă vorba „Bate șaua să priceapă iapa”, vine ori nu din ebraică. Dar mi se pare aberant să-i consideri filosofemi pe cei care o folosesc fiindcă vorba ar veni din ebraică, și antisemiți pe cei care o folosesc fiindcă nu ar veni de acolo. Singura schimbare pe care am suferit-o este una cu... 360 de grade.

Portrete. Replici. Opțiuni

AM CITIT la timpul potrivit portretul (recomandat azi de dl Shafir) făcut de dl Leon Volovici fostului șef-rabin Moses Rosen. El este complementar imaginii pe care o am despre dl Rosen. Dacă accept ideea unora că dl Rosen a fost un păstor care și-a apărut, cum a considerat mai bine, turma-i hăituită de național-comunismul lui Ceaușescu, nu mi se pare fascistoid să adaug că, uneori, și-a apărut-o sfîdînd interesele celeilalte turme, a românilor. Cînd, la începutul anilor '80, ne-evreul Dorin Tudoran condamna antisemitismul ca politică de stat a regimului Ceaușescu, „organele” i-au băgat sub nas o declarație făcută de un ziar occidental în care șef-rabinul Rosen, susținea că cine vorbește de așa ceva fie nu cunoaște realitățile din România, fie este de rea credință. Și pentru un asemenea lucru l-am considerat pe dl Rosen o lichea. Într-unul din articolele asupra căruia se oprește analiza dlui Shafir, *Primatul adevărului*, reluam, din revista „Dialog” condusă de dl Ion Solacolu, o afirmație făcută presei israeliene de dl Rosen la 22 decembrie 1989: „Dacă, ferească Dumnezeu, regimul Președintelui Ceaușescu va cădea, evreii vor fi primii care vor pătimi cu miile. Să nădăjduim și să ne rugăm ca așa ceva să nu se întîmple. Regimul democratic nu e întotdeauna bun pentru evrei.” Problema pe care dl Shafir o ocolește, aducînd în discuție un lung conflict pe care l-aș avea cu dl Rosen, „conflict dăinuind peste eternitate”, rămîne dacă această declarație este ori nu reală, dacă dl Solacolu a inventat-o. Continuum: „Poate că în schimb, românii consideră că regimul democratic le-ar prii măcar din cînd în cînd. Măcar de acum înainte. Pe cine și de ce deranjează asta?” Să mă recomand, oare, aceste rînduri drept un rinocer? Fiindcă tot se arată dl Shafir îngrijorat de „lipsa replicilor venite din partea elitei intelectuale etnic majoritară la articolele din România literară, începînd cu numărul 9 din acest an, precum și la cîteva articole apărute în revista 22”, întreb unde și cînd s-a înregistrat replica elitei evreiești din România, sau chiar din alte locuri, față de sus citata declarație a șef-rabinului Moses Rosen? Trecînd-o sub tăcere, se „identifică” cu ea dl Shafir? Cu toate rugăciunile șef-rabinului Rosen și ale celor ce-l vor fi urmat în acest demers precucios, regimul Ceaușescu a căzut. Ce s-a ales de previziunile catastrofale ale dlui Rosen? Chiar au fost evreii primii care au plătit cu miile? Sau o plătesc ei astfel azi, în această Românie pe care Manolescu și Tudoran n-au idealizat-o niciodată, dar nici nu consimt să o vād acuzată de vini imaginare? Întreb asta, ca să vedem cam cîtă clarviziune dovedea „analiza politică” a șef-rabinului Rosen.

M-aș face vinovat și de atribuirea „păcatelor părinților” naturali sau vitregi în cazul dlilor Roman și, respectiv, Ioanid. Dl Shafir se află din nou în eroare și în imposibilitate de a produce probe. Ce spuneam eu era cu totul altceva: „Dacă românii li s-a inoculat, din timp, mesajul că nimeni altcineva decît dl Ion Iliescu nu poate să conducă țara după dispariția cuplului Ceaușescu, în schimb cetățenilor României nu li s-a explicat nici pînă azi cum și de ce a devenit dl Petre Roman cel

dintîi prim-ministru postdecembrist. Singurul lucru cunoscut în legătură cu dl Roman era doar că este fiul celebrului tovarăș Valter Roman... Și atunci, vorba lui J.F. Revel, 'ce să ne mai mirăm' atît de mult că, peste vreme apăruse vorba 'Copiii stăpînitorilor sînt stăpînii copiilor noștri!'” Unde es pasarea vinovăției părinților în contul copiilor? Da, consider că încercările dlui Petre Roman de a ne convinge că ne înșelăm în privire la opțiunile lui Valter Roman sînt cetraproductive. Sînt, dacă îmi permite dl Shafir, chiar o impresie. Valter Roman a fost om care a optat pentru anume lucruri, le servit cum a crezut de cuvînt. Fiul se poate doar delimita, dacă simte nevoia, de opțiuni tatălui, dar nu le poate nega, nu poate impune altă imagine a lui Valter Roman decît cea confirmată, ca să zic așa, istoric. Dl Vladimir Tismăneanu, pe care dl Shafir îl invocă, e o bună dreptate admirativ, a scris rînduri excelente despre încercarea de corupere a imaginii lui Valter Roman de către dl Petre Roman. Ca fost editor al lui Tismăneanu, nu uit năafuriseniile azvîrlite asupra acestuia din urmă, nici reproșurile făcute mie pentru publicarea unor demersuri atît de lucide și necesare precum cele asumate de dl Tismăneanu în revistele al căror director eram. Ce au tot acestea cu etnia, rasa, rinocerizarea sau derul fascistoid?

În ceea ce privește relația Radu Ioanid-Radu Florian, cred că dl Shafir se înșală (nou scriind: „Pentru că Florian a fost pătele spiritual al lui Ioanid numai în măsura care Ioanid e responsabil pentru opiniile ntrimoniaie ale mamei sale.” Nu la asemenea paternitate spirituală mă refeream, ci la „incidența” unor obsesii. Și dlui Florian și c Ioanid le provoca/provoacă fiori de nerisul profilării extremei drepte. Mi s-a părut Domniile lor nu simt nici o grijă, nici o culpă în legătură cu proliferarea extremelor, chiar și atunci cînd România se afla în plină democratură neocomunistă. Mă înșalam? Ajunși în acest punct al unui, așa cu l-am numit altădată, „talcioc semantic”, n fi rău să recunoaștem că e greu de înțeles tăzi, într-o țară ca România, diferențele de bore doctrinar cam pe tot eșichierul polit Social-democrației se comportă, unele niste veritabili creștini-democrați, lioer convingi fac, uneori, jocul etatismului e Tot ce ne rămîne este penalizarea excese extremiste de orice culoare sînt ele. Asta înseamnă versatilitate, ci, mai degrabă, rectudine. Mă bucur să aflu că în curînd va dea lumina tiparului, la Londra, contribuia dlui Shafir în volumul *Politica extrerdrepte*. Îndrăznesc să adaug că ar fi inte santă o contribuție a Domniei sale și la un lum colectiv dedicat „Politicii extrer stingi”. Asta în cazul că mai putem înțelcunva cine și cîte ore pe zi este doar de tremă stingă, cine și cîte ceasuri pe zi e doar de extremă dreaptă; dacă, după c două ciume – nazismul și comunismul – este înțelept să ne intereseze așa mult de extremă sînt extremiști, cînd, slavă Dom lui, centrul colcăie și el de extremiști săi, nimic mai blînzi decît cei de dreapta ori stinga.

Dl Shafir încearcă și o „reabilitare” a c Radu Florian: „Mai știam de la foștii lui denți că prin anii '60 a optat pentru o a dență marxistă gramsciană. Ceea ce nu tocmai de la sine înțeles în anii ceușismului Cum judecățile mele nu mai prezintă azi v garanție pentru dl Shafir, să încercăm cu c nia unui om ce se bucură încă de admir Domniei sale, dl Vladimir Tis: „Măa „Mai puțin respectabil decît Ianoși, Brusau Cămpăneanu este Radu Florian, profede socialism științific la Universitatea București. După decembrie 1989 a fost n de către noua conducere a țării ca directo proaspăt înființatului Institut de Științelitice. La începutul anilor '80, Florian erc apărător al valorilor eurocomunismului, blicînd și o monografie despre gîndirea Antonio Gramsci. Lucrările lui, suprasati

A DE RASĂ

le providențialism istoric, au oferit o justificare teoretică pretențiilor lui Ceaușescu vitore la superioritatea socialismului printr-un alt sistem politic. Diatribele Florin împotriva Hannei Arendt, a lui Raymond Aron, Zbigniew Brzezinski, Karl R. Popper și a altor critici ai leninismului sînt azi vii în memoria studenților care l-au boicovat și i-au cerut demisia. (Agora, Volumul numărul 4, octombrie-decembrie 1992). Rinocerizează și Vladimir Tismăneanu, deși el un antisemit chiar de pe vremea arei, „o excepțională publicație editată de Iordan, ale cărui poziții erau, la acea vreme, radical diferite de cele de azi.” (M. Shafir? Și cum dl Shafir o invocă pe Hannah Arendt, îl întreb dacă își amintește cumva sinatul moral la care a fost supusă după publicarea volumului Eichmann la Ierusalim? Își amintește, cumva, cine și de ce s-a dat la acel linșaj?)

Înainte de a se întreba sibilinic „Nu pot, eu, să nu întreb dacă Tudoran se identifică cu celelalte argumente ale specialistului” (Florinel Marinescu, n.n.), dl Shafir ar fi trebuit, mai întâi, să indice care au fost argumentele dlui Marinescu, pe care mi le-aș fi lăsat deja, cu care m-aș fi identificat deja. Stă o diferență, ca de la cer la pămînt, pe care dl Shafir o parcurge cu viteză sunetului, e ce scriam eu („Poate că există un anu-exces în tonul afirmației dlui Florinel Marinescu”) și ce lasă să se înțeleagă Domnia sa și fi comis. Care este, totuși, afirmația dlui rinescu considerată de dl Shafir a face te „pur și simplu, din bagajul argumentu-negaționist”? Iat-o: „Dacă românii și-au ut scuze evreilor, nici un membru marcant vreunor nu și-a cerut scuze românilor pen-rolul lor, care o parte din etnicii evrei l-au t în subminarea statului român, în bolșevrea țării, în crimele și atrocitățile coe.” Ce anume se neagă în această afirma-pe care eu o găseam excesivă în ton? Că-negaționism i se alătură Tudoran? Cu ce aționism mă identific?

Este dreptul dlui Shafir ca, spre deosebire de Ileana Vrancea, să-l considere pe Ioan rovinci nimic mai mult decît „un fel de Rădulescu” al guvernului antonescu. Într-un mai vechi articol despre ex-na dreaptă românească interbelică, publi-dacă îmi amintesc bine, într-o revistă din ia, dl Radu Ioanid îl contrapunea, parcă, dl Gogu Rădulescu extremiștilor de dreap-Ba e onorabil, ba nu prea este să fii „un-gu Rădulescu”. Poate fi adevărat că re-a Anale de istorie a falsificat intervențiile te de dnii Leon Volovici și Jean Ancel în rul unor simpozioane româno-israeliene anii 1984 și 1986, poziții criticate de dna ncea într-o analiză apărută în Agora, Vo-lul VI, nr. 2. Dar este greu să îmi explic de nici dl Shafir, nici dnii Volovici și Ancel au simțit nevoia pînă acum să semnaleze cris Agorei sau altor publicații acest lucru de grav. Și dacă nu au făcut-o atîția ani, e ar fi explicația? Care este vina dnei ncea? Dar cea a dnei Monica Lovinescu? Cea a fostului director al Agorei? Unii tac eilalți sunt vinovați? Frumoasă diviziune ial-marxistă a muncii! Să uite, totuși, dl ifir cam cum arătau și pentru ce erau orga-ate multe din asemenea simpozioane în pul lui Nicolae Ceaușescu? Tonul deroga-u folosit uneori de dl Shafir față de un cer-ător cu meritele dnei Vrancea mi se pare la de nepotrivit ca și persiflarea dlui Manocu. Poate că nu sunt, într-adevăr, suficient fam-lizari cu performanțele profesionale ulimă oră ale dlui Radu Ioanid, dar știu e și de multă vreme care sunt meritele și Vrancea, ce și cit îi datorează cultura ro-nă. Fiindcă, legat de o idee a doamnei ncea, dl Shafir ține să precizeze distanța care o menține față de politica guvernului tanyahu, „și nu numai în domeniul edu-iei”, n-ar fi inutil să spunem că, nici sub lideri, democrația israeliană nu a fost, în d necesar, mai tentantă. Altfel, bănuiesc dl Shafir nu ar fi părăsit Israelul de atîta

vreme. România de astăzi poate învăța multe de la statul israelian - despre ce înseamnă muncă eroică, organizare, abnegație, respon-sabilitatea individului față de societate etc. În privința toleranței, însă, a respectării alter-ității, există cred eu democrații mai perfor-mante decît cea israeliană. Și nu doar de cînd cu prim-ministeriatul dlui Netanyahu.

Obsesia conspirațiilor. Tautologii

PROTRIVIT dlui Michael Shafir, cu Nicolae Manolescu și Dorin Tudoran s-ar mai întîmpla un lucru grav — „este vorba de îngrijorătoare alune-care a acestor intelectuali în capcanele 'teo-riilor conspirative'”. Teoriile respective ar fi „deologice” (în sensul folosit de Hannah Arendt) și în același timp tautologice, oferind „explicații” axiomatice. În primul rînd tre-buie spus că, încă o dată, dl Shafir nu pro-duce nici un citat care să-l susțină afirmația. În al doilea rînd, nu e greu de observat că nu mai avem de-a face cu o tragicomedie, ci, pur și simplu, cu o comedie. Teorii conspirative? Iată ce scrie dl Shafir, criticîndu-l pe Nicolae Manolescu: „De aici rezultă că antisemit nu este acela care ar contesta, să zicem, val-oarea literară a romanelor și eseurilor sale, ci cel care le-ar considera mediocre pentru că domnia sa este evreu. Să fie, oare, aceas-ta explicația ignorării aproape totale a ace-sui scriitor de limbă română de către critica literară actuală din România? Sau alia o fi 'culpa' lui Manea? Nu camva o culpă deri-vînd de la articolul 'Felix Culpa', în care analiza trecutul legionar al lui Eliade? Cum altfel se explică faptul că Scriitorul emigrat cu cel mai mare succes în Occident și cu cele mai multe distincții literare este quasi-igno-rat în țara lui de origine?”

Am scris eu însumi, chiar în România li-terară, că poate constitui un motiv de iritare absolut interieară a colegului nostru Nor-man Manea faptul „că succesul său în Ame-rica nu a fost semnalat cum se cuvine în pre-sa românească.” Adăugam că „Este, într-a-devăr o eroare, căci orice succes de acest fel ar trebui să fie o bucurie pentru cultura ro-mână.” De aici și pînă la conspirația sugerată de dl Shafir e o distanță astronomică. Dl Nor-man Manea este un scriitor reeditat în Ro-mânia. O revistă excelentă ca Vatra a publi-cat un număr dedicat dlui Manea. O altă re-vistă de mare tinută, Apostrof, nu-l ignoră de-fel pe Norman Manea. Etc. etc. etc. Am mai spus-o și cu alt prilej, nici un succes (de felul celor indicate acum de dl Shafir) nu poate fa-ce din colegul nostru Norman Manea un scri-itor mai important decît este. Spunînd acest lucru, nu vreau să știrbesc cu nimic din statu-ra scriitorului în cauză. Dl Shafir ar fi trebuit să știe că felul în care apare, dispare, reapare ș.a.m.d., un scriitor în atenția criticii literare își are sinuoizitățile sale. O altă posibilă expli-cație la care nu se gîndește dl Shafir ar fi aceea că succesul înregistrat în străinătate de colegul nostru Norman Manea s-a produs, în cea mai bună măsură, cu volume apărute anterior în România, texte asupra cărora criti-ca literară românească nu a tăcut defel. A ve-dea, cum o face dl Shafir, o uriașă, monstuoasă conspirație a tăcerii inițiată de critica li-terară românească împotriva dlui Norman Manea, mai ales din motivele invocate de analistul Europei libere, este o enormitate. Pe de o parte dl Shafir consideră că Nicolae Ma-nolescu nu are dreptate cînd combate încercarea de a se acredita ideea românilor „bine-cunoscuți pentru antisemitismul lor latent”, iar pe de altă parte acuză în bloc critica li-terară din România de complot al tăcerii împo-triva unui scriitor evreu, originar din Româ-nia, pe motivul că a analizat trecutul legionar al lui Eliade. Există, oare, un argument mai puternic decît cel oferit de chiar dl Shafir că Nicolae Manolescu nu se înșela? Că nu Ma-nolescu și Tudoran sînt loviți de „teoriile conspirative”?

Cum stăm cu tautologiile? Scrie dl Sha-fir: „Vo-lo-vici?”, parcă îl aud pe Tudoran exprimîndu-se indignat și trimițîndu-mă, de data aceasta el pe mine”. Se poate spune cumva și trimițîndu-mă el pe el, el pe noi ș.a.m.d.? Dl Shafir îi semnalează directorului României literare că nu se spune informații necontrolate, ci informații verificate. În schimb scrie: „în apărarea publicării căruia dl Manolescu vine în numărul 9 al editoria-lului publicat...” Aș zice că numărul 9 este al revistei și nu al editorialului. Patima de a-l monitoriza pe autorul editorialelor din Ro-mânia literară și nu preocuparea de a citi re-vista îi joacă feste dlui Shafir. Hotărîrea Domniei-sale de a-l încolți pe dl Manolescu și în chestiuni de folosire a limbii române este cam riscantă. Nu pentru că dl Shafir este evreu, iar dl Manolescu este român, ci pentru că cel de-al doilea are o solidă reputație de strălucit mînuitor al limbii române. Dl Shafir este un analist politic demn de toată admira-ția noastră. Totuși, nu este William Safire - reputatul analist politic american care scrie și o rubrică dedicată limbii engleze, rubrică ce constituie o încîntare chiar și pentru lingviști.

Lectura de rasă. Empatii cu sens unic. Vânătoare de vrăjitoare

VENITĂ din partea unui fost șef al Departamentului românesc de cercetare al Europei libere, afir-mația dlui Shafir că în timpul în care înce-puse persecutarea dlui Liiceanu „Persecu-țiile, detestabile și condamnable, desigur, nu mai așteptau cu sine amenințarea anihilării fizice” este mai mult decît surprinzătoare. S-a sinucis cumva inginerul Gheorghe Ursu sau a fost, totuși, ucis în bătaie? Sigur, anihilările fizice în masă nu se mai practica, dar s-au aflat în siguranță Vasile Paraschiv și Doina Cornea, Radu Chesaru și Geo Asavei, Radu Filipescu și Gabriel Andreescu, membrii SLOMR-ului și liderii greviștilor din Valea Jiului, liderii demonstrațiilor de la Brașov? L-a întrebât dl Shafir vreodată pe dl Gheorghe Brașoveanu cam în ce siguranță fizică s-a aflat pînă la părăsirea României? Dar pe pre-otul Gheorghe Calciu-Dumitreasa? L-a între-bat vreodată pe prietenul său Dorin Tudoran cam în ce siguranță se afla cînd i se strecurau pe sub ușă bilete pe care scria, după asasina-re preotului Jerzy Popieluszko, „Alege - Vi-draru sau Porțile de fier”? În ce siguranță fi-zică s-a aflat mama aceluiași Dorin Tudoran, bătrîna cardiacă, sculată de nu știu cîte ori pe noapte spre a fi amenințată că fu-i „de nă-pîrcă, vîndut jidanilor și bozgorilor va fi to-cat bucățele”? În ce siguranță s-a aflat fiica lui Dorin Tudoran, în vîrstă de doar șapte ani, arestată sau amenințată cu violul? Și, fiindcă tot am atins acest punct delicat al empatiilor, al prietenilor, mi se pare întristătoare insis-tența cu care dl Shafir mă numește în artico-lul Domniei-sale prieten folosind ghilimele-le, după mai bine de zece ani de prietenie pe care eu nu am pus-o niciodată între ghilime-le, chiar și atunci cînd am avut opinii diferite de cele ale prietenului Michael Shafir. Dar tot rău-i spre bine. Nu e de colea să afli că ta-bloul era, de fapt, înrămat în ghilimele, moni-torizat la sînge. Nu-mi face plăcere ușa trîn-tită în nas, dar accept situația și o consider, firește, definitivă. Fac efortul spre a-l crede pe dl Shafir că scrierea textului din Sfera Po-liticii l-a „costat deja prea mult efort sufle-tesc”. Totuși există ceva mai mult decît aro-ganță în acel „Țin să avertizez că nu voi răs-punde nici măcar atacurilor la persoană.” Căci asta poate sugera și că, în mod necesar, Manolescu și Tudoran sunt bănuți de viitoa-re atacuri la persoană. Logica prezumțioasă dă din coate încă o dată. Ca să nu mai spun cît respect pentru dialog dovedește de această dată dl Shafir; a spus ceva, și cu asta basta. Case closed! So be it. Totuși, parcă ne-am de-părtat prea mult de vorba lui Voltaire, altfel

invocată la tot pasul de feluriți democrați — „Poate că nu sunt de acord cu ceea ce spui, dar mi-aș da viața spre a-ți apăra dreptul s-o spui.”

Dacă lipsește ceva esențial din analiza dlui Shafir este exact elementul fără de care un asemenea demers rămîne neîmplinit. Pe lîngă dificultățile insurmontabile de a de-monstra cum ar fi devenit Nicolae Manolescu și Dorin Tudoran niște rinoceri, lipsește și cheia de boltă a demersului: de ce s-ar fi rino-cerizat? Îmi permit să cred că această expli-cație lipsește tocmai fiindcă dlui Shafir i-a fost peste puteri să dovedească respectiva ri-nocerizare fascistoidă. Sigur, dl Shafir se ocupă cu analiza și nu cu psihanaliza politică. Totuși, dacă este convins de așa-zisa rinoce-rizare, să nu-l intereseze tocmai de ce ar fi devenit un fascistoid „curajosul disident anticeaușist Dorin Tudoran, ale cărui luări de poziție împotriva național-comunismului au fost aproape fără de pereche.” (M. Sha-fir)? La rîndu-mi trebuie să răspund întrebării de ce comite dl Shafir acest demers absurd. Simplu. Fiindcă plictisit de uneltele analistu-lui politic, pe care le-a onorat în anii ce i-au adus un binemeritat respect profesional, dl Shafir și-a propus să încerce gustul unei lec-turi de rasă. Mi-o aplică. Rezultatul nu putea fi decît aberant. De ce a făcut-o tocmai cu mine? Asemeni dlui Shafir, nici eu nu mă ocup cu psihanaliza politică. Cred însă că, măcar parțial, explicația stă în acel aiuritor prieten folosit între ghilimele. Celelalte expli-cații rămîn în grija dlui Shafir. În finalul articolului, Domnia sa (se) întreabă What next? Nu știu. Nu sînt shrink-ul nimănui.

Dl Shafir dă un citat dintr-un articol pe care l-am semnat în 1993 și conchide, de data aceasta fără ghilimele: profetice cuvinte. Mă încumet la o altă tristă profecie. Și anume, cînd roadele acestei nedemne vînători de vră-jitoare vor începe să se coacă, să nu mire pe nimeni că alarmantele rezultate ale unui son-daj citat de dl Shafir astăzi vor fi considerate floare la ureche pe lîngă rezultatele de mîine. Inventarea de antisemitism, fiindcă antisemi-tismul real nu poate fi încă eficient combătut, dilatarea nefirească a conceptului de rasism doar pentru că rasismul adevărat nu poate fi contracara ușor și rapid, pusul la stîlpul infamiei doar pentru a avea mai mulți mușterii în jurul parului respectiv, demonizarea gratuită (ca să gust și eu puțină tautologie) a Româ-niei, fie ea și numai literare etc. etc. etc. nu vor conduce decît la împingerea „nehotări-ților” spre turmele extremiste. Și jocul de-a „tu ești vinovat”, „ba tu” nu va mai putea rezolva nimic. „Cuvîntul”, credea Montaigne, „este jumătate al celui ce-l rostește, jumătate al celui ce-l ascultă.” Din păcate, atunci cînd cel care-l ascultă vrea să audă doar cum și ce dorește el, rolul celui care-l rostește este, mai mereu, cel de victimă. Lectura de rasă nu produce decît victime. Un joc vechi de cînd lumea și care se întetește din cînd în cînd. Cu efecte dintre cele mai sinistre.

Printre altele, ceea ce se încearcă astăzi de către oameni infinit mai puțin responsabili decît se recomandă este și o redefinire a anti-semitismului. Una e bazată pe principiul „Antisemitul nu este cine este antisemit. Anti-semit este cine spun eu că este antisemit.” Odată intrați într-o asemenea zodie nefastă, demersurile raționale, și de o parte și de cea-laltă, nu vor mai avea mare efect. Există două căi clasice de a te reconcilia cu adevărul. Pri-ma, să te aliniezi lui. A doua, să ceri adevă-rului să ți se alinieze. N-ar trebui să fie vreo îndoială care este calea cea potrivită, dar, iată, îndoiala persistă.

David Hume credea că: „Those who em-ploy their pens on political subjects, free from party-rage and party-prejudice, culti-vate a science which, of all others, contri-butes most to public utility.” Felul în care și-a folosit pana de data aceasta dl Michael Sha-fir conduce la un rezultat exact contrar celui de care vorbea istoricul și filozoful scoțian.

Dorin Tudoran

30 iulie 1998

S I G M A

DUPĂ nopți de blasfemie – cum vor socoti unii – mîngîi fruntea iubitei mele. În casă e frig: femeia întinsă, goală, lîngă mine arde, efect al gîndurilor ei mocnite. Al iadului din creierul ei. M-a vîndut, nu sînt nici primul, nici ultimul. Dalila mea a copiat la xerox paginile manuscrisului și i le-a dus preotului. I-a destăinuit, la spovedanie, lîngă ce anticrist a nimerit; lîngă ce bestie, care, fără să sufle o vorbă, încearcă să surpe credința lumii!

Mi-a umblat în hîrtii, a citit; într-un elan divin i-a pus în brațe unui străin primele capitole! Preotului, care – călcînd sacramentul spovadei – i-a cerut să-i aducă tot ce mai scriu; să-mi dea foc mie, cu alte cuvinte, care nu sînt altceva decît suma caietelor mele, a ciornelor mele, a notițelor, a cuvintelor, bune sau rele, așternute vreme de zeci de ani!

Femeia stă lîngă mine și nu știe că știu; nici Preotul – care deja devine personaj – nu știe că știu: amîndoi vor afla. O ridic, blind, pe prefăcută de păr. O privesc în ochi și ea înțelege: cîndva mi-a zis că privirile mele spun, uneori, totul. O trag jos din pat: nici o smucitură, nu îi voi clinti un fir. Creț, părul pubian, pare și mai răsucit: de sub pîntec adulmecă un mic animal pilos. Niciodată o pizdă nu mi s-a părut obscenă, ca acum: o mîngîiasem în multe rînduri: simțeam, încă, umezeala caldă a vulvelor pe ceafă - îmi ridicasem, odată, iubita, despuiață, pe umeri. Sărbătoream trei luni de la întîlnirea noastră și o purtam într-un triumf tembel prin casă. Spre bucuria unor tipi ce se hlizeau de la o fereastră a blocului alăturat. Care ne-au aclamat; cărora, nițel ofuscat, le-am răspuns cu semnul *muie*.

Mi-am scos mîna din părul ei lucios. Aspru. Am palma zgîriată, plină de țepi, o rană. Îmi trece instantaneu. Îi indes în brațe repudiatei dresurile, rochia și pantofii, geanta. După ce o împing pe ușă, îmi dau seama că nu e un sfîrșit prea rău.

AȘADAR, Preotul a aflat. Mă cunoaște, nu are o părere bună despre mine. Mi-am părăsit nevasta – nu știe că am mai avut una – ademenindu-mi copiii de partea mea, nu primesc cu botezul, joc fotbal cu puștii în curtea școlii; beau vodcă, de-a valma, cu scursorile cartierului. Nu știe că nu fac, niciodată, cuiva rău, că nu mint, că nu fur, că nu rîvnesc la femeia prietenului, că îmi respect aproapele – fiindcă nu-l iubesc îndeajuns, că nu fac politică. Acum încearcă să mă desființeze pentru că iau drept căpătîi prima poruncă: *Să nu ai alți Dumnezei afară de mine!* Totdeauna am crezut în CINEVA Atotputernic. Cu chipul și asemănarea mea, de vreme ce m-a plămădit după felul Său. Poate Dumnezeu e un mineral; un supracristal încărcat cu

informație inaccesibilă nouă. Ori numai o undă. Un Dumnezeu-impuls. Care călăuzește. În nopțile cu ceață, iarna, demult, ascultam semnalele radiofarurilor. Îmi imaginam, cu tîmpla pe lemnul *Philips*-ului, siguranța ce vor fi simțit-o piloții, ascultînd și ei. Bucuria marinarilor.

Uneori, aud chiar VOCEA. Așa cred. Altfel, sigur, o mulțime de lucruri aș fi incapabil să le făptuiesc. Pentru că nu mă mai interesează lucrurile. Doar cuvintele ce le definesc: sînt la EL: aud, uneori, vorbe neros-tite încă. Hardtmut a zis că am halucinații. Delir mistic. Isus are cuvîntul scris. *Scripta manent*. Nu a rămas. Dubitativ, Mentorul se laudă că știe ce a scris acesta pe nisip curvei din Scriptură. Habar nu are, dacă nu inventez ceva, e personajul meu. Poate voi avea o revelație. Dumnezeu, de pildă, mi-a dezvăluit a unsprezecea poruncă. *Apropie-te!* Văd, de atunci, lumea altfel. Efect al unei năluciri, dacă ar fi să mă iau după Hardtmut. Ce este, de fapt, adevărat? Limpede? Pe drumul meu spre Dumnezeu sînt vîndut de o femeie. Dușmănit de Preot. Se vor găsi și alții. Preotul, pierzîndu-și de-acum iscoada va încerca, îl știu, să stea de vorbă cu mine. Să mă tragă el de limbă, să mă judece, să mă aducă pe calea cea bună. De parcă toată viața mea ar fi fost un eșec. Are vreo zece ani mai mult decît mine, el crede că o sută. Nu mi-a citit cărțile, acum le va căuta pe toate, încercînd să scoată de acolo tot felul de chestii compromițătoare, pe care să le pună cap la cap. Va da, la momentul potrivit, totul în vileag, se pricepe. Are discurs. Slujba de duminică e un prilej. Va aștepta, poate, Săptămîna Patimilor, efectul va fi dublu. Triplu. De șapte ori mai mare, fiindcă nu se va lăsa nici în ziua de Paști. Atunci, spre prînz, cînd lumea, frumos îmbrăcată, se va întoarce de la biserică, pe Strada Mare, voi fi zărit, la o masă de pe trotuar, bîndu-mi porția de vodcă. Acasă am porția de piine. De brînză. De cartofi. Asta ne separă, unii de alții, mai mult decît chiar *erezia* mea; asta îl înfurie și pe preot, cred. Pe toți. Faptul că îmi fac singur porțiile.

Poate nu aș fi publicat manuscrisul, cînd ar fi fost gata, uneori scriu doar pentru mine. Și eu sînt un cititor: acum sîntem trei: nu mai pot lăsa lucrurile neduse pînă la capăt.

M I SE CERE printr-o scrisoare nemarcată și nesemnată, vîrîtă pe sub ușă, să încetez cu prostiile și să distrug manuscrisul. Nici cenzura, în vremuri satanice, nu mi-a impus așa ceva, păstra o aparentă decență. Femeia lîngă care îmi duceam zilele atunci ar fi putut să-mi facă mult rău, dar nu dădea doi bani pe strădania mea în ale scrisului; nu mi-a citit un

rînd. Dalila s-a dovedit curioasă. După ce am gonit-o, s-a plîns, desigur Preotului. Am devenit *omul* lui. Trebuie să-i răspund, nu? *La anonimă*.

Am bătut încă un zăvor; cînd plec agăț un lacăt de pușcărie, enorm. Las în urmă semne, am mai făcut asta. Port manuscrisul cu mine. Notele, fișele. Ciornele, scrise telegrafic, aproape codificat, rămîn la vedere. Niște mîzgălituri, nu se înțelege nimic.

Mai rău că mi-am pierdut iubita. Nici una, înaintea ei, nu mîncase cu atîta grație bucățele de slănină; nici una nu rosea mai delicat carnea de pe oscioare; suporta bine vremurile proaste. Adusea puțin răsfaț. Beam împreună ceai din căni de pămînt, adevărate oale: din porii lor răzbătea un iz de plante macerate în lutul altor ere; dinăuntru, se ridica, vag, damful vinului fiert băut în iarnă; ne jucam vorbind în ulcele. Cuvintele se întorceau din interior denaturate; dădeam comenzi à la *Yellow Submarine*. Ne ascundeam fețele în vasele de humă; priveam pe deasupra. Ne sufocam de ris.

A stricat totul: nu e prima. Și eu mă pricep. Mi le fac singur. De mic. “Să nu faci pipi sub streășină, să nu spurci ursita!” îmi zicea bunica. “Acolo stau, totdeauna, nevăzute, uritoare, sub streășina casei. Tu să le îmbunezi, scuipînd de trei ori: *Fugiți, frumoaselor, să nu vă spurc!*”

Bunicu’ făcea acolo mereu, lui i-a mers rău de tot: asta înseamnă că nici bunicii nu i-a fost prea bine. Veneau găinile să ciugulească pămîntul sărat, din pricina asta făceau ouă ca piftia, tremurînde. Acolo se ducea o parte din rodul viei, în lut, de unde venise. Bunicu’ bea vinul cu furtunul, cu oala, cu butoiul. Viața lui a fost mai mult o petrecere. Se închina, venea ploaia. Se închina iar, venea soare. Știa să alunge mana doar trecînd mîna peste viță. Îl chemau și vecinii, dar la ei nu izbutea nimic. Poate pentru că le cerea bani. Zicea că podgoriile lor sînt stăpînite de gnomi, niște omuleți cît degetul, care umblă pe sub rădăcini. În Evul Mediu ar fi fost ars pe rug; lui, drept pedeapsă, de fapt din alte considerente, i s-a luat via, i s-au confiscat butoaiele, teascu și restul pămîntului. Și caii, și plugul, i-au fost împușcați ciinii și asta nu a mai suportat, a pus mîna pe un par și s-a repezit urlînd spre ucigașii de ciini, ultimii oameni din sat, dar i s-a înfundat de tot, pentru că l-au doborît din trei țevi deodată, de l-au pus mototol peste dobitoacele răpuse, de-a rămas bunica de-a îngropat și ciinii, și pe moșu’ în capătul curții, că peste cimitir se turnă o placă de beton, armată, să țină camioanele și tractoarele; se schimba lumea, bunicu’ nu-și dăduse seama, pentru că aproape toată viața nu făcuse altceva decît să bea vin și să se pișe sub streășină.

Și eu îmi spurcasem, de mic, ursita; o mătușă a încercat, mai tîrziu, să îndrepte lucrurile. Se mai străduiește. Știe de scandal. Merge la biserică, Preotul i-a spus tot. E bătrîna, nu merita să-i fac așa ceva; m-a iubit mereu. M-a înfășat, m-a șters de rahat, mi-a dat ceaiuri și aspirine, m-a tuns cu breton, m-a dus de mîna la școală, la împărtaşanie. M-a culcat lîngă ea; m-a făcut bărbat înainte de vreme, și ea avea sînge în vine. În viața ei am fost, după Isus, totul. Sau la fel. M-a *înfărcat* la timp, nu avea de gînd să facă din mine un vicios. “Să nu fumezi!” îmi zicea. Neascultarea mi-a adus necazurile prezise! “Să nu furi!” și bătea cu degetul în Biblie. “Să nu curvești!” Îmi citea din Scripturi, mergeam împreună la slujbă. A izbutit să mă înspăimînte, în primii ani, cu îngerașul care stă în spatele meu și vede tot. Cu Judecata de apoi. Cu *Apocalipsa*, cel mai mult îmi citea din *Apocalipsă*, a fost basmul care m-a speriat cel mai rău. Tremuram. Mătușă nu se lăsa. Pe un cal galben stătea Moartea, sub un altar zăceau trupurile celor înjunghiați. Soarele era negru, luna ca sîngele. Ploua cu grindina și foc, a treia parte a pămîntului ardea, cu pomi, cu iarbă, cu lume și corăbii, cu pești. Lăcuste cît caii înțepau oamenii rămași. Și încă veneau cai, de alt fel, care varsau flăcări și pucioasă; sîngele urca pînă la friie. Din gura Fiarei țîșneau duhuri și draci. Scorpioni. Lilieci cît casa. “Cine se pune cu Fiera?” urla mătușica. Pînă la urmă, Balaurul era legat și aruncat în adîncuri pentru o mie de ani. “Cîți au trecut de atunci, mătușico?” urlam și eu.

Era un prăpăd cînd citea din *Apocalipsă*. Din toate ungherele pîneau, nevăzuți, demoni, laolaltă cu îngerașul. Mă dureau burta, capul, mi-era frică să deschid ochii ore în șir. Cînd tuna mă apuca un tremur. Tot mătușca îmi descînta și mă liniștea. Îmi plăcea cînd îmi mîngîia cocoșelul, cînd îl săruta. Cînd adormeam între țîțele ei moi, nițel creponate. Mătușica vorbea șoptit, cînd nu citea despre sfîrșitul lumii: niciodată nu a ridicat glasul, nu s-a enervat, nu a deznădăduit. “Isus e mare!” zicea. Odată am întrebato unde ținea Solomon atîtea neveste. Mi-a spus: “Solomon era un înțelept.”

E mîhnită, spusele Preotului au necăjit-o rău.

Îmi reamintesc sfaturile ei, mîngîierile de mai tîrziu, de alt fel; scîncetul de ușurare cînd, senină, juisa. Nimeni nu m-a iubit mai mult.

Hardtmut, singurul ins căruia, de mulți ani, îi spun aproape totul – mătușii doar cînd cred – mi-a zis: “Și femeia pe care ai gonit-o te-a iubit!” “S-a dus să mă cînte popii; ea zice că s-a spovedit! Da’ cum făcea amor cu mine ca ultima curvă, nu i-a spus?” “Nu s-a dus de capul ei, ai împins-o!”

A înnebunit și Hardtmut. "Așa e!" a continuat. "Denaturezi aproape totdeauna. Nu s-a dus să te pîrască, ci să se plîngă, pentru că o izgoneai. Sau o pîrăseai, cam așa. Dispăreai cu zilele. Cu săptămînile. Ziceai să te lase singur pentru că scrii o carte despre... Nici nu i-ai povestit nici o dată despre ceea ce făceai în ultima vreme. Trăiați împreună, era o femeie inteligentă, citea mult, te-ar fi înțeles. Nu vroiai să transpire nimic, o tot alungai... "Mi-a umblat în hîrtii! Curiozitate muierească! Un cuțit înfipt în spate! Și unul în burtă! Să-mi scoată mațele! Să le întindă în paginile gazetelor! Cu căcatul din ele! Sabia lui Isus mi-a împlîntat. *Nu pace am venit să aduc, ci sabie!* Sînt prins între Alfa și Omega! Sînt Sigma! Nici cap, nici coadă! Vreau să ies din alfabet!"

Teatru. Îmi jucam – așa cum era hotărît, pînă la ultima silabă și grimasă - rolul meu pămîntean. Probabil, într-un alt ciclu cosmic, pe un alt palier, urma să fiu – drept pedeapsă - chiar Isus. Sau drept răsplată. Pentru că tot răul pe care, în aparență, i-l fac vine din dragoste. Îmi recompun Isusul așa cum cred. Cum mi se potrivește.

"N-am pomenit pe nimeni mai fătarnic! Mai perfid!" m-a luat, iar, Hardtmut în primire. "Faci ce faci și împingi mereu pe altcineva în față! Să ia în locul tău șuturile, pumnii, scuipații!" "Asta o credeți voi, care vreți să vă fie mereu bine!" am sărit. "Voi vă viriți înaintea mea, vrînd să-ni luați locul! Cînd vedeți că, de fapt, e unul prost începeți să urlați, să dați voi pumni și picioare! Pentru că știu să încasez! Asta vă înnebunește" că rezist! Ziceți că sînt nesimțit, de aia; altul, în locul meu, ar fi trebuit să se spinzure, de mult, asta ați fi vrut! Sugrumați-vă voi! Torquemada asta care face pe primitorul de spovedanie, m-ar fi ars de mult pe rug, de s-ar fi potrivit vremurile! Mi-a pregătît unul la tv. În direct, fără mine, aseară. Scotea flăcări pe gură, pe nas! Din urechi! Satana!"

Am mai trîntit cîteva despre mass-media. Despre unii teologi.

"Tot un preot ți-a luat apărarea!" a crezut Hardtmut că-mi retează elanul. Văzuse emisiunea, era bine: puteam să pozez în victimă.

"Cine?" am strigat. "telespectatorul ăla care a zis că slujește în biserică de patruzeci de ani?! Paraclisier?! Clopotar?! S-a făcut că e de partea mea; de fapt, i-a ridicat popii un milion de mingi la fileu, cu care să mă ombardeze două ceasuri! Două! Unui poet i se dau douăzeci de minute. Cinci! M-au terfelit cîți au vrut, sunau - în studio - telefoanele ca la *Salvare*... Miine îi voi face o vizită Inchi-zitorului meu. N-o să-i cadă bine. Ori, poate, va pricepe. E furios pe mine mai tare decît pe Martorii lui Iehova, au un congres. E o problemă personală. *Cine nu e cu Mine e împotriva*

Mea! Nu cred că Isus a spus vorbele astea. Cele mai potrivite pentru orice dogmă. Negatie/afirmație care a ucis milioane de oameni; intoleranța absolută. Deviza tiranilor. Isus nu a rostit așa ceva. Încerc să-i salvez reputația! Li s-au pus și altele în seamă!"

"Ești bolnav. Niciodată nu te-am văzut așa agitat", m-a luat, acum Hardtmut cu binisorul. "Pleacă pentru o săptămînă, două undeva..."

Nici el nu era zdravăn. Unde să plec tocmai cînd eram atacat din toate părțile? Nici cu banii nu stăteam bine. Totul era așa după cum îmi așternusem. Tipa trăsese plapuma de pe mine. Preotul trăgea de pernă. Mătușica, atîta cît mai rămăsese din ea, vroia să mă înfășoare în cearșafuri ude. Înainte să mă răsucesc în ele cei de la...

Mătușica a zis că o să se omoare.

... IERI m-am dus la Preot acasă, de-a dreptul. M-a invitat în birou. Un altar pe dos. Ordinator. Video. Postere cu tenismeni, un afiș cu campionatul mondial de formula unu. Preotul a scos dintr-un dulap vin. Eu țagiriile mele de doi bani. El *Marlboro*. Parcă eram la o licitație. Am dat fum pe nas. Preotul pe gură. Doi balauri. Au ieșit și flăcările.

"Cine te crezi, de scrii așa despre Isus?" m-a luat în primire.

"Îl apar. Un personaj, Mentorul, îi contestă poziția, rolul..."

"Și mîna, gîndul cine ți le îndeamnă?" a ridicat glasul.

"Dumnezeu, cred", am zis. "Nimic fără voia lui, scrie în Scripturi."

"Perfidia dumitale nu schimbă cu nimic lucrurile. Cînd vei încerca să revii, s-ar putea să nu mai afli calea..."

"Cine știe... Saul cum a fost iertat?! Cine, oare, a oropsit mai mult decît el creștinii, la începuturi?"

"Răul pe care încerci să îl faci acum întrece rătăcirile acestuia, toate crimele știute și neștiute făptuite, în vreme, împotriva credinței! Saul strivea simburile; dumneata, ca viermele, pătrunzi fructul. Biserica!"

Întrecea măsura. Saul fusese părtaş la uciderea lui Ștefan. Virise creștini în beciuri. Condusese, fără milă, prigoana. Eu nu eram în stare să calc o furnică. De aceea și păseam mai mult cu capul în pămînt, să nu calc vreuna.

"Să nu exagerăm, părinte. Am o problemă, așa încerc eu să o rezolv. Vezi dumneata popoare întregi luîndu-se după mine? Vreau pe Dumnezeu *întreg*, nu împărțit în trei. Fac tot posibilul. *Cine nu e cu mine e împotriva mea!*" Scoteam – iar – ca pe un steag negru, sintagma pseudocristică. Alții, fluturînd drapele de alte culori, terorizaseră cu aceste cuvinte țări. Scandaseră, de fapt, *Cine nu e cu noi e împotriva noastră*, variațiune tot în seama lui Isus pusă în Cărți. Am reluat: "Totul, părinte, între mine și Dumnezeu, direct: fără interpuși.

Sfinți, diavoli, ingeri. Fără Duh. Nu mă satisfac Treimea, caut Punctul! Locul-fără-dimensiune-care-cu-prinde-toate-dimensiunile. Mă folosesc pentru asta de un pix; cum să ameninț echilibrul planetei cu o ustensilă aflată în ghiozdanul oricărui școlar?"

"Am citit smintelile dumitale. Ai mușcat mai mult decît poți să mesteci; încerci lucruri peste măsura omului, vei sfîrși prost."

Asta cu mușcătura o mai auzisem; îmi spunea mătușa: "Nu fi lacom, c-o să te-neci!" Nu puteam să-i răspund, sînul ei, rotund și moale, îmi umplea gura; o palmă ușoară trecea peste spatulele meu adolescentin; niciodată nu m-am simțit mai ocrotit, într-o siguranță mai mare: o parte din mine era chiar bine ascunsă în trupul subțire al mătușii. Atîta mai trebuia să afle Torquemada!

"Și ca scriitor, cartea asta te va distrage!" mă desființa, apriori, Inchi-zitorul meu. "Nu vei găsi nici o înțelegere!"

Mi-am amintit iar de mătușa. Aproape nimic din ceea ce sperase în privința mea nu se împlinise. Idilele mele – "cam multe", zicea – sfîrșiseră prost; căsătoriile, amîndouă, puteau fi date drept pilde rele oricui; renunșasem la slujba de la arhivă; fusesem dat afară din altele. Ce mai vroia Preotul? Copiii îi aveam prin străini, eram mereu datornic; nu aveam casă, nici un venit sigur; îmi pierdusem prietenii, în afara cîtorva poeți și pictori, nici ei mai presus. Mă însoțeam, uneori, cu femei care fumau tot timpul și beau vodcă; știau să suridă între două fumuri și o înghițitură de otravă; între două țigări, făceam amor. Ori nu. Cîteodată îmi citeau versuri: și ele erau bintuite de patima scrisului: nu mi treceam vremea cu oricine. Cu una dintre ele dormeam în același pat fără să facem prostii nici o dată: legătura noastră a fost, mereu, de la gît în sus; așa să te așezi, părinte, lingă o astfel de femeie, bună de top-model, și să-i ascuți, fără vreun gînd mîrșav, teoriile despre artă, despre mescal, despre ciîinii vagabonzi; sonetele. Să devii Duh! Sfîntul Duh! Așa cum sînt eu atunci! Parte din Dumnezeu. Încerc să-i redau Tatălui integritatea, separîndu-mă. Depărțindu-l de Fiul. Distanțîndu-ne reciproc. Formînd un tri-unghi. Adevărata Treime.

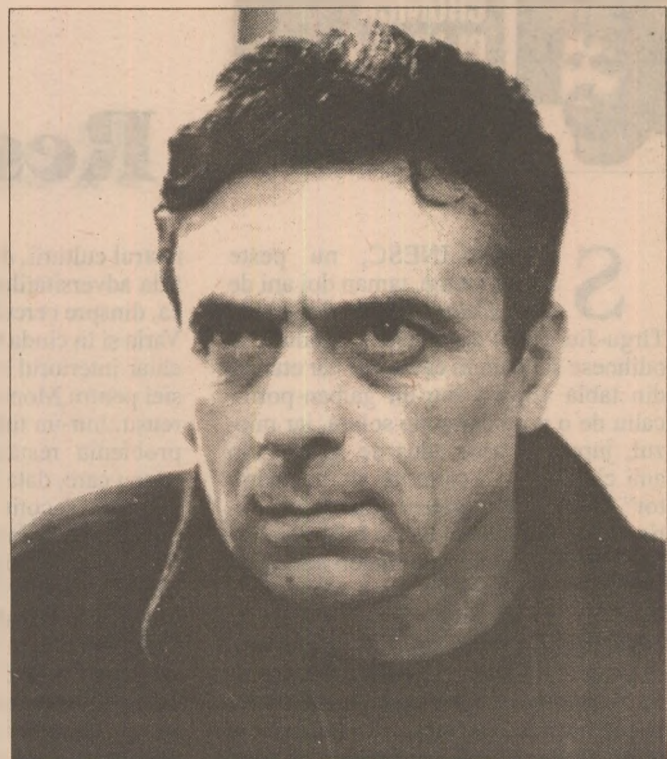
"Așterni o poveste absurdă!"

"Poate e GLASUL..." am îngăimat, ca pentru mine.

Tăceam speriați; probabil și Preotul și-a zis, o clipă, la fel.

"Nu!" a decis. "Păcatul nu vine niciodată dintr-acolo!... Vrei o icoană?... *Isus rugîndu-se...*"

"Nu. Evangheliștii nu i-au descris

chipul. Și nici altcineva, în afara unui născocit Lentulus... Icoana dumitale e un fals... Și-apoi, părinte, la restul lumii creștine nu te gîndești? Un Isus negru sau mongoloid, pigmeu sau amerindian?! Unul mulatru cred că ar rezolva multe... Un mulatru cu ochi albaștri. Nu, ceacîr: un ochi verde și altul căprui; cu orbitele alungite, pentru că un strămoș îndepărtat era, poate, din China. Sau eschimos. Un Isus viril, agresiv, capabil să rotească neiertător sabia pe care a adus-o!"

"Lentulus și scrisoarea lui nu sînt invenții! Și nici Veronica, hemoragica din *Marcu*; a comandat o pinză cu chipul lui Isus! Relicva există, e la Roma, la *Sfîntul Petru!*... Și nici Mandyllionul din Edessa nu e scorneală; chiar Isus i-a trimis portretul său regelui Abgar!... Ce să mai vorbim de Giulgiul din Torino? Chipul Lui a fost cunoscut!"...

"Ne pierdem vremea, părinte... Am nevoie de un Isus reperabil. Pămîntean. Mi s-a oferit o fantasmă. Nu s-a suit la cer. A fost *gonit* acolo! Sîntem amenințați cu venirea Lui; cu Judecata Sa! Cu pedeapsa! În loc să-l iubim, ne temem! Mulți nici nu se mai sinchisesc: cel puțin de trei ori a fost așteptat zadarnic. Și dacă nu mai vine? A fost trimis prea departe, un calcul bun. Aici ar fi făcut ordine în Biserică de mult. Așa cum a făcut în Templu. Poate nici nu s-a înălțat vreodată. Rătăcește. Exasperat că nu îl ajunge pe Dumnezeu din pricina propriului său mit, interpus. Tot mai dens, țesut de cei ce doresc fărîmițarea Puterii."

Simțeam: Preotul-Caiafa se pregătea să mă trimită la Ana(?); un Pilat-critic literar urma să se spele pe mîini, lăsîndu-mă la voia celor ce așteaptă mereu un vinovat: enoriași care cred că au priceput Scripturile; cărturari fariseici; popor.

Poate arătăm rău.

"Fiule, ești surescitat... Vorbim miine... Sau altădată... Mă voi ruga..."

"Și mătușa tot asta face. Încă nu a fost auzită..."

"Înseamnă că are păcate!"

Avea. El, care mă depărtase de femeia mea, călcînd *sigillum confesio-nis*, nu! Poate îmi făcuse un bine.

"Mai trec, părinte. Sau cine știe..."

Fragment din romanul Sigma

CRONICA
PLASTICĂ

de Pavel
Șușană

Restaurarea restauratorilor

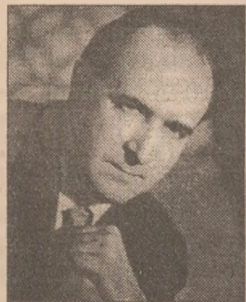
SE ÎMPLINESC, nu peste multă vreme, taman doi ani de când *Coloana fără sfârșit* de la Tirgu-Jiu a fost dezafectată. Modulii se odihnesc și acum în cavourile lor etanșe, din tablă vopsită într-un galben-portocaliu de o pură extracție solară, iar miezul, jupuit și ușor adus de spate, prin anii cincizeci, de către un alt "restaurator" la fel de competent ca și Radu Varia, stă și el bandajat într-o folie de plastic, victimă a unei convingeri îndelung verificate muzeografic după care apa de condens și zăpușeala de sub folie sau, după caz, înghețul, sînt infinit mai tandre decît fenomenele similare din exterior. Termenele scadente pentru repunerea în picioare a *Coloanei*... au trecut unul după altul, soldații care aveau în pază țarcul unde acum se ridică o schelă impozantă s-au lăsat și ei la vatră preț de vreo cîteva contingente, iar minerii din bazin s-au retras cîtinel pe la casele lor din Moldova. În rest nici o mișcare. Doar Radu Varia s-a mai mișcat pe la cîte o conferință de presă ori prin felurite redacții pe unde a povestit că totul e gata, treburile merg șnur. *Coloana* e bine, ceea ce vă dorim și dumneavoastră și așa mai departe. Însă această poveste idilică nu este, evident, decît un simplu exercițiu de stil și o probă de imaginație pură. Între timp, Radu Varia și echipa lui de metalurgiști au încercat să impună cu orice preț înlocuirea completă a fundației și a stilpului *Coloanei* schimbînd, astfel, ireversibil, materialele, tehnicile și soluțiile de construcție care sînt legate inseparabil de existența profundă a lucrării lui Brîncuși. În acest moment, cînd se încerca eliminarea a trei sferturi din *Coloană* (dacă o privim exclusiv în dimensiunea ei materială) a intervenit prompt și cu un remarcabil curaj Mi-

nistrul culturii, d-l Ion Caramitru. În pofida adversităților din afară, venite, adică, dinspre cercul de interese al lui Radu Varia și în ciuda unor subtile opoziții din chiar interiorul ministerului și al Comisiei pentru Monumente, Ion Caramitru a reușit, într-un timp relativ scurt, să pună problema restaurării *Coloanei* pe un traseu care, dată fiind situația moștenită, poate fi socotit singurul acceptabil și normal. În primul rînd, el l-a obligat pe Varia să-și retragă de la OSIM înregistrarea privind drepturile exclusive de imagine în relație cu ansamblul de la Tirgu-Jiu. În al doilea rînd, a invitat o misiune UNESCO la București și la Tirgu-Jiu pentru a evalua corect și neutru starea *Coloanei* și pentru a fixa cadrele restaurării care urmează a fi făcută. Cei trei cercetători, specialiști cu adevărat în probleme de restaurare, *Giorgio Croci*, profesor la Universitatea *La Sapienza* din Roma, *Alessandro Bonci*, cercetător asistent la Departamentul pentru inginerie structurală și geotehnică al aceleiași universități, și *Claude Forrieres*, directorul Laboratorului de cercetare și restaurare *Arc' Antique* din Nantes, au ajuns, în linii mari, cam la aceleași concluzii ca și grupul de "frustrați" - în viziunea lui Varia - care de aproape doi ani se opune anulării *Coloanei* printr-o pseudorestaurare brutală și lipsită de profesionalism. Principiile enunțate de către specialiștii mai sus amintiți sînt: păstrarea tuturor componentelor *Coloanei*, evitarea înlocuirii stilpului și a fundației, folosirea unor materiale cît mai apropiate de cele originare și abordarea *Coloanei* ca obiect estetic, ca operă cu funcție simbolică, și nu ca produs industrial. În al treilea rînd, Ion Caramitru (și nu Radu Varia) a reușit să obțină de la Banca Mondială un împrumut de cinci milioane do-

lari, din care 2,2 milioane vor fi folosiți pentru restaurarea ansamblului de la Tirgu-Jiu. Atribuirea dreptului efectiv de restaurare se va face în cadrul unei licitații, iar fundațiile conduse de Radu Varia, adică Radu Varia însuși, nu vor fi decît unul dintre cei implicați în acest proces. Faptul că Ion Caramitru nu l-a îndepărtat cu totul pe Varia din această acțiune, atît de aberant începută acum doi ani, este perfect justificat. Un maestru al transferurilor de responsabilități și al dezangajării, Radu Varia ar fi ieșit din această afacere, în cazul unei excluderi totale, imaculat ca o fecioară. Așa cum, din punct de vedere practic, se pune la adăpostul echipei de tehnicieni și cum din punct de vedere legal se prevalează de Comisia pentru Monumente, odată eliminat el ar fi transferat Ministerului Culturii și ministrului, în particular, nu numai *Coloana* hăcuită, ci și întreaga răspundere morală. Un singur lucru nu a făcut pînă acum d-l Ion Caramitru, dar timpul nu este încă trecut: să solicite organelor în drept o verificare meticuloasă a banilor cheltuiți cu dezafectarea *Coloanei*, cu organizarea de șantier, cu serbarea cîmpenească și cu discursurile avîntate ale lui Nicolae Mischie. Și ar mai trebui cercetată și data publicității proveniența fondurilor; adică în ce măsură sînt ele fonduri bugetare, fonduri atrase ori fonduri proprii. Pentru că în mai multe rînduri Varia a negat orice finanțare de la buget și a lăsat să se întrezărească un imens sacrificiu financiar făcut din chimirul propriu. Iar mitul acestui sacrificiu trebuie, într-un fel, limpezit. Fie confirmat, și atunci opinia publică își va putea contempla direct obiectul recunoștinței, fie dezamorsat, și atunci se vor putea înțelege motivele plămuirii sale. Pînă în acel moment ar

mai trebui, însă, verificate și listele de colaboratori și statele de plată ale *Fundațiilor Brîncuși*, spre a se vedea dacă vreun nume (sau firmă) nu coincide cumva cu numele (sau firma) vreunui membru, actual sau fost, al Comisiei pentru Monumente, cu al vreunui salariat din minister sau din alte instituții direct interesate. Nu de alta, dar ceea ce a început la Tirgu-Jiu acum doi ani dovedește un lucru atît de simplu că ar putea deveni axiomă: orice restaurare în România trebuie să înceapă cu restaurarea restauratorilor. Iar în acest sens, Ministrul culturii a făcut deja primul pas și sînt speranțe că, pornind de aici, va putea fi restaurată cu adevărat și *Coloana*.

P.S. Unul dintre paradoxurile născute în urma demontării *Coloanei* este și acela că oameni care de o viață se ocupă cu arta și i-au dedicat lui Brîncuși zeci, dacă nu sute de pagini, cum ar fi Dan Hăulică, Dan Grigorescu sau neobositul retor Răzvan Theodorescu, tac acum milc și nu-și angajează public opinia, în diferent dacă este favorabilă sau nu, față de acțiunea lui Varia, în timp ce din neant s-au ridicat maiestruos glasurile unor tineri brîncușologi, în al căror prezent se descifrează deja conturul performanței de mîine, pe numele lor Andrei Pippidi, Vartan Arachelian, Horia Alexandrescu și încă vreo cîțiva pe care nu-i mai amintesc sper a nu le spori bibliografia. Să fie tăcerea semn de înțelepciune și datul cu presupusul un diagnostic sigur al vitalității? Sau tăcerea este doar o precauție înțeleaptă, iar serenadele mediatice o formă deja clasicizată de coalizare a veleitarismului?

Constantin Bugeanu

A DISPĂRUT un muzician perceput - abia în timp - la adevărata valoare a plurivalenței sale. Născut în anul 1916, Constantin Bugeanu a fost o verigă în lanțul de intelectuali care au creat un statut al elitelor românești reprezentând disciplinele muzicii: profesor, muzicolog și, desigur, dirijor cu o activitate mereu întreținută de un orizont cultural cu totul deosebit. Instruit în tinerete de meșteri ca Sabin Drăgoi, Ioan D. Chirescu, Mihail Jora, Constantin Brăiloiu el recunoștea ca maestru absolut în tehnica interpretării simfonice pe Ionel Perlea, pe care România l-a pierdut și lumea mare l-a cîștigat, după 1944. Aprecia, de asemenea, cu just discernământ probele perfecționării la Salzburg sub îndrumarea unei alte baghete ilustre în veac: Clemens Krauss. A avut, de-a lungul anilor mai multe misiuni în administrarea vieții muzicale. Le reținem pe acelea remarcabile la vremea lor. Ca director al Operei Române din Cluj (1948 - 1952) a observat cu minte liberă și rafinament selectiv ceea ce era sufo-cantă „politică” repertorială. Ca director și dirijor al Orchestrei Simfonice a Cinematografiei (1962 - 1968) a creat pe temelii de cultură și ingeniozitate un ansamblu simfonic care propunea cicluri și programe inedite, interesante într-o pe-

rioadă cînd intențiile de universalizare a informației estetice, ca și vocația tinerilor compozitori români de a se defini în normele modernității transformatoare, erau ținute sub un control ideologic inapt să priceapă ceva despre sensul muzical. Așa au fost cele 6 concerte cuprinzînd „Integrala operei instrumentale” a lui J.S. Bach; clasicul și romanticul, ca stiluri asumate de la Mozart la Wagner; recomandarea consecventă a simfoniilor lui Mahler simultan cu fluxul mondial al interesului pentru un autor care a rostit previziunea: „Timpul meu va veni!”; Cercetarea muzicii franceze de la Debussy (magistral studiu publicat al operei „Pelléas și Mélisande”) la Honegger; o comprehensiune erudită a muzicii lui Enescu („Oedipe”, „Simfonia a III-a”) într-o epocă în care autoritatea oficială credea numai în „Rapso-dii” și în „Preludiul la unison”; în fine, în modul cel mai logic al contemplării istoriei creației muzicale ca întreg desfășurat în timp, pe compozitorii „far” ai secolului XX: Bartók, Stravinski, Schönberg, Berg... pe compozitorii români „remarcabili prin tineretea lor spirituală” - Mihail Andricu, Ludovic Feldman, Zeno Vancea - pe tinerii de atunci care poartă astăzi ștafeta internațională a componisticii noastre: Ștefan Niculescu, Pascal Bentoiu, Aurel Stroe, Anatol Vieru, Tiberiu Olah... La aniversarea din mai 1996, cînd împlinea 80 de ani, Constantin Bugeanu îi spunea lui

Iosif Sava: „Orchestra Cinematografiei am preluat-o într-un moment cînd eram profund decepționat și profund scîrbit de tot... în momentul cînd am luat-o mi-am spus: orice aș face este inutil în această țară... Mereu se găsește ceva care să-ți stea «împotriva»!”. Proiectul său cu Orchestra Cinematografiei a reușit pentru 6 ani. Mult pentru timpurile acelea; puțin pentru anvergura planurilor sale. Adevărul este că tocmai Constantin Bugeanu a fost mai presus decît ceea ce s-ar fi putut spune sau nota despre performanțele lui într-o cronică muzicală. Dacă nu cumva personalitatea sa, moccinind interiorizat într-o alchimie savantă, nu era dintre acelea care pun în dubiu însăși utilitatea efemerului din cronică muzicală.

S-a orientat și către pedagogie. Profesor de istorie a muzicii Conservatorului „Ciprian Porumbescu” (autorul, de altfel, talentat al unei singure operete era emblema învățămîntului muzical academic prin deceniile al șaselea, al șaptelea...) a predat un curs de istoriografie susținută de muzicologie. „Ce cîntă oboiul în actul... scena... din opera... în timp ce soprana desfășoară aria principală întreba profesorul meu conducînd în fapt seminarii de analiză muzicală; cu o minuțiozitate spectaculoasă. În sfârșit a devenit marele profesor de dirijat, poate unicul la noi: a dat seria șefilor de orchestră de care ne bucurăm astăzi. Pe Cristian Mandeal, Horia Andreescu, Ion

Marin, Răzvan Cernat, Gheorghe Costin, Cristian Brîncuși, Dan Rațiu... În cronicile lor, atestînd valori individualizate, este însumată știința-artă a unui maestru. Singular în conceptualizarea originală a unei filozofii a dirijatului, singular în autoritatea cu care a instruit atâtea talente pentru a descoperi strategiile comunicării în drumul de la text la orchestră, la auditor. „Eul comun”. „Pedagogia dirijatului ca teleologie.”

Era firesc pentru omul care căuta o legitimare a semnificației în arta dirijatului, încă la începutul carierei sale, să reacționeze ferm la teoria cu mult prea optimistă a lui George Călinescu despre „dirijorul-actor”. Magnetismul nu funcționează în afara conceptelor și a organizării studiului de ani de zile. Constantin Bugeanu a creat astfel de performanțe: de pildă, spectacolul „Falstaff” de Verdi la Opera Română din București, care, după 80 de repetiții a fost cu totul memorabil. Am înțeles atunci ce înseamnă a descoperi în formele muzicale forme de viață legate de un proces dialectic al gândirii.

A dispărut un om de o desăvîrșită gentilețe, educat în altă societate decît i-a fost dat să se regăsească în anii săi de maximă vigoare, o figură aparte demnitate comportamentului și consecvența empatiei pentru ființele la care descopere, buna cuviință, cultură, înzestrare pentru muzică. Pe Constantin Bugeanu îl regăsim în reușitele șefilor de orchestră pe care i-a instruit. Acolo *el există*.

Ada Brumaru

¹ Vezi Despina Petecel, „Muzicienii români se destăinuie”, vol. II, *C. Bugeanu*, pg. 97.

Irina Mureșanu – o carieră internațională

PRIN ce se măsoară autenticitatea carierei unui interpret român în străinătate? Pentru că nu orice turneu, nu orice premiu de concurs internațional și nici chiar concerte de frecvență cvasiregulară în anumite centre culturale ale lumii nu certifică "valoarea mondială" a unui solist (dirijor) român. Poate că noi, aici, avem adeseori o perspectivă deformată, întreținută de altfel de medii publicistice, în legătură cu "răsunetul peste hotare" al cutărui interpret (stimulat uneori de acesta însuși). Totuși, importanța unor evenimente muzicale poate fi măsurată, simplu, mai ales de *locul și cadrul* în care se desfășoară acestea, compania artistică, regularitatea producerii pe scene semnificative de concert sau de concurs, apreciate astfel conform unor standarde internaționale bine stabilite.

Bunăoară, în contextul competițiilor violonistice, a fi laureat la *Montreal International Violin Competition* sau la *UNISA International String Competition*, Africa de Sud, plasează un solist într-o poziție privilegiată (deschis contractelor, impresarilor), comparativ cu răsunetul mai palid, în grade diferite, pe care l-ar avea premii obținute la *Jeu-ſes Musicales*, București, *Kloster Schöntal*, Germania, *Tibor Varga*, Elveția și *George Enescu*, România. Irina Mureșanu, acum în vârstă de 27 de ani, a trecut cu succes prin toate etapele acestor concursuri (nicidecum singurele din cariera sa, începând din 1991 și până azi), însă numai a acumula trofee competiționale nu a fost nicidecum un scop în sine al violonistei. Conștientă de dificultățile – din România acestui moment – de "mișcare", de deplasare, de limitare a contactului permanent cu lumea muzicală mondială, după absolvirea Universității de Muzică din București (unde a lucrat cu Ștefan Gheorghiu), a continuat studiile la Illinois, beneficiind de o bursă la Șerban Lupu și, actualmente, este înscrisă la doctorat într-un centru american de tradiție culturală – Boston (New England Conservatory), la clasa unei prestigioase profesoare, Michele Auclair.

Construidu-și constant, cu inteligență, intuiție muzicală și seriozitate un stil violonistic, Irina Mureșanu nu a neglijat, alături de cultivarea unor impresionante abilități instrumentale, latura structural-intelectuală a interpretării, fiind îndrumată permanent, de la distanță sau în scurte vacanțe la București, de Dinu Ciocan, profesor de contrapunct, semiotică și informatică muzicală, inițiator al unor inedite cursuri de semantica a interpretării muzicale la Universitatea de Muzică bucureșteană. Încercând portretizarea acestui "stil violonistic", apelul la cronici recente va oferi culoarea necesară. Bunăoară unul din cei mai temuți critici muzicali din Boston, Richard Jer, scria, în urmă cu mai bine de un an, după un recital Irina Mureșanu/Judith Gordon, despre violonistă: "este elocvent asupra seriozității și puterii sale de comunicare faptul că a atras publicul la fel de mult în timpul Fanteziei de Schoenberg ca și în timpul variațiunilor de bravură de Sarasate pe teme din «Carmen»". Interesul muzicienei pentru o sferă repertorială cât mai largă nu reprezintă o noutate, ci o permanentă ce o

caracterizează: a nu se cantona, de pildă, în așa-zise redări fidele muzicii vechi, a nu se specializa exclusiv în creații contemporane, dar a cuprinde cu aceeași competență piese din toate zonele stilistice ale istoriei muzicii (bunăoară de la Bach la primele audiții absolute) este un deziderat rareori realizat de mari artiști. Competență descrisă de același Richard Dyer, în finalul amplului său articol (din "The Boston Globe") prin recursul la atribute de personalitate: "conform mărturiei acestui superb recital, Mureșanu este mai interesantă decât majoritatea tinerilor violoniști, introduși recent pe scena internațională de marile companii de management și înregistrări. Mulți din acești violoniști de-abia se pot deosebi între ei, iar puțini trezesc o necesitate de a-i auzi din nou; însă pe Mureșanu de-abia așteptăm să o auzim din nou, deoarece cântă ca o personalitate autentică".

Mai mult decât atât, în bilanțul artistic-muzical al stagiunii de concerte de la Boston din 1997, publicat de același autor, sunt decupate evenimente din diverse categorii: de exemplu, în ceea ce privește compoziția contemporană, creații semnate de Henri Dutilleul, Sofia Gubaidulina, György Ligeti; în domeniul operei – *Les Mamelles de Tiresias* de Poulenc, dirijor Seiji Ozawa, iar din aria muzicii vechi – *Orfeu* de Monteverdi produs de Luigi Rossi; ca pianisti sunt menționați Krystian Zimerman, Maurizio Pollini, Murray Perahia, iar la capitolul cântăreți în recital – Jose van Dam. Din toată această bogăție extraordinară a unei vieți muzicale nu lipsește referirea la segmentul cameral, cu sublinierea recitalului Irinei Mureșanu. Plasată astfel printre "the best of '97", violonistei românce i s-au deschis porțile spre pătrunderea într-o zonă privilegiată. De acum încolo, deja proiecte ferme de viitor prevăd un nou recital la Jordan Hall, în martie 1999, într-o succesiune de concerte intitulată "Celebrity Series", prezentată deja într-un caiet-program unde se citesc de asemenea nume precum Thomas Hampson, Kurt Masur, Vladimir Spivakov, Itzhac Perlman, Riccardo Chailly, Yo-Yo Ma, James Golway, Mstislav Rostropovich, Murray Perahia... Iar la începutul lui august a.c., Irina Mureșanu ține cursuri de măiestrie la Chateau de Champs-sur-Marne în Paris, fapt deloc de neglijat dacă ținem cont și de predilecția sa pentru pedagogie, încurajată și susținută de actuala sa profesoare.

Ce s-ar mai putea circumscrie noțiunii de "carieră" internațională? Impresariatul – asigurat de agenția ProMusicis (intermediar al unor concerte în S.U.A., dar și în Franța sau Hong Kong) – sau vioara valoroasă oferită prin bunăvoința unor societăți specializate în instrumente rare și prețioase, înmânate cu precauție, spre folosință, doar unor soliști de ex-

Despre Maurice Chevalier

AM AVUT o vacanță prelungită și am putut astfel savura, între altele, cele zece volume de memorii-fluviu ale lui Maurice Chevalier, de la nașterea căruia se împlinesc, în august '98, 110 ani. Adorat de unii, detestat (firește) de alții, dar recunoscut în unanimitate regele *music-hall*-ului timp de mai bine de o jumătate de veac.

Maurice Chevalier avea vârsta Turnului Eiffel și făcea parte de multă vreme din mitologia Franței.

Geniul lui Chevalier era înnăscut și prima manifestare a fost o invenție vestimentară: vestita pălărie de pai care i-a impus de la început o imagine familiar-nemuritoare. Canotiera lui Maurice! Accesoriul ar putea să figureze în orice muzeu al artei spectacolului, alături de melonul, bastonul și ghețele scâlciate ale lui Chaplin.

Cu un instinct infailibil, cu un simț miraculos al spectacolului, Chevalier a intuit de la început că un cântăreț nu este nici un inovator, nici un pionier, ci doar un reflex efemer dar fidel al vremii lui. El a știut să umple, încă de la debut, în inima publicului golul lăsat de dispariția celebrului său predecesor Mayol.

Farmecul său a cedat locul bunei dispoziții, fracul smokingului, șuvița de păr seducătoare canotierei, pașii de balet dansului umoristic, timbrul sentimental și tremurat cântecului vorbit, "dizat", mai ironic și mai strengăresc.

Dar infinit mai mult decât înaintașii lui, Chevalier era un mare actor care știa să se "pună în priză" de la prima intrare în scenă. Am avut norocul să-l văd "în carne și oase", așa cum am avut norocul s-o văd pe Edith Piaf, la Olympia. L-am văzut ținând scena o seară întreagă. Apărea dintr-o "laterală" a scenei, firește, degajat, cu un mers legănat, cu pași mari, aproape mecanici. Mersul lui săgalnic va rămâne inimitabil.

Nu s-ar putea spune că era ceea ce se numește un cântăreț. Avea o voce obișnuită, dar din care știa să scoată maximum de efecte. Suplețea și pre-

cezia gesturilor lui erau uluitoare. De altfel, visul lui fusese totdeauna să devină acrobat. Și amestecul acesta prodigios de forță și gingașie a reușit să creeze "umorul mecanic" mult căutat de către toți șansonetiștii de pe glob, umor căruia Maurice Chevalier i-a dăruit un accent inimitabil. De o naturalețe desăvârșită, știind că nimeni altul să pară firesc, cu o stângăcie voită și îndelung calculată, Maurice Chevalier exprima o eleganță și în același timp o ironie a eleganței.

Lumea cântecelor lui era o lume a omului mărunț, a cârciumioarelor, a midinetelor, a lui Gavroche și a visurilor precare ale lui Mimi Pinson.

Către sfârșitul carierei lui senzaționale, Maurice Chevalier a devenit și un mare actor de cinema. Când René Clair l-a solicitat să preia rolul destinat lui Raimu în *Tăcerea e de aur*, un fel de Arnolphe modern, Maurice și-a surprins admiratorii care descopereau emoționați un subtil comedian. Bunul meu prieten François Périer, care juca alături de el, mi-a povestit cât de mult a învățat de la el în cursul acestor filmări.

Statuia lui era ridicată, încă din timpul vieții, la Ris-Orangis, iar o stradă din orașul La Bocca îi purta numele. Ceea ce a însemnat el în lumea spectacolului nu poate fi egalat de către nici unul din idoli de azi ai scenei și ecranului.

La 84 de ani, moartea i-a făcut un semn discret, pe care Maurice îl aștepta, firește. Întrebat odată cum se gândește la această clipă inevitabilă, Maurice a răspuns: *Moartea? Sigur că mă gândesc la ea. La vârsta mea, afli la fiecare două săptămâni de moartea cuiva pe care-l cunoșteai sau pe care-l iubeai. Eu aș vrea să mor "en beauté", spectaculos. De pildă, să semnez un contract cu Televiziunea și, când mi-o suna ceasul, să fiu filmat, în direct, pe patul de moarte. Aș încerca să zâmbesc și să spun: Doamnelor și Domnilor, vă mulțumesc și... la revedere!*

Radu Beligan

ceptie. Irina Mureșanu a cântat pe o vioară Nicolo Amati din 1640 (pusă la dispoziție de Stradivari Society of Chicago), cu un arcuș Pierre Patigny (de la Fundația Baron Arthur Grumiaux) și acum "mănuiește" un Stradivarius. Apoi, faptul că la aproximativ un an de la stabilirea sa în Boston, deschide stagiunea în octombrie 1997 cu Filarmonica, având un succes reflectat de multiple articole ce-i prezic transformarea într-o "stea" internațională, după modul elegant și electrizant totodată în care interpretase un loc comun al repertoriului violonistic, Concertul în sol minor de Bruch. "Mureșanu are o tehnică strivitoare. Cântând pe un Stradivarius imprumutat, ea a demonstrat un uimitor travaliu al pasajelor, intonație impecabilă, atacuri deloc sovăielnice și o extraordinară abilitate de a colora sonoritatea cu o căldură voluptuoasă, sau cu o strălucire de laser, în funcție de cerințele muzicale. Mai presus de toate, este o muziciană minunată care cântă cu o mare vitalitate ritmică, frazare elegantă și expresie pasionată", scrie Ellen Pfeifer

în "Boston Herald" despre acea interpretare a lui Bruch.

Nu am făcut decât să aleg cu economie zone de interes din activitatea deja devenită "palpitantă" a Irinei Mureșanu; multe se mai pot spune – de la nenumăratele burse și concursuri americane câștigate în urma unor concursuri dificile, dar care o ajută să se întrețină singură, și până la luciditatea pe care și-o menține în legătură cu propria-i persoană, evaluându-și cu onestitate succesele și limitele.

Departa de a fi o violonistă în vreo orchestră americană (cât de importantă) ce apare din când în când la București pentru a-și epata vechile cunoștințe prin vreun concert la Ateneu (deși l-ar merita, acesta nu știu să-i fi fost oferit încă) sau prin apariția "acasă" la domnul Iosif Sava, Irina Mureșanu revine în România pentru a-și "încărca bateriile", pentru a asimila noi repertorii - lucru deloc ușor în condițiile unei vieți de consum ce-ți solicită tot timpul prezența pe podium și nu-ți oferă răgazuri liniștite.

Valentina Sandu-Dediu

PREPELEAC

de Constantin Toiu

HAITA

APRILIE 1963. Petroșani... termocentrala. Spre iarnă. Bufetul *Laminorul*. Beție cruntă pe schimbul abea ieșit din tur. Burlanul lung al sobei argintii, argintiu și burlanul. Turtirea generală a oamenilor. N-am mai văzut sărăcie înecată în alcool ca asta. Ba da. La Oradea, prin 1951-52. Am deschis ușa unui birt, și înăuntru vreo zece unguri îmbrățișați, aplecați unii asupra altora cîntau răcînd unul din cîntecele lor populare de jale, răstite, lung, lălate, în jalea lor, care, ciudat, *nu era europeană*, suna altfel, și mai tragic, și mai fără înțeles... Am închis cu prudență ușa ținută deschisă cinci-șase secunde și m-am retras încetișor... de frică? de stupeoare?... nu mai știu. Era altceva, cu totul altceva decît larma beției românești din circiuma cu sobă și burlan argintii...

UN VIOLENT, un certăreț... Ideea că vorbind cu violentă, atacînd, el lăsa să i se vadă părți ale caracterului pe care înainte nu puteai decît să i le bănuiești, cel mult, atunci cînd era auzit bîrfîndu-i pe alții; iar acum, fiind vorba de T., om liniștit și cumsecade, violenta celui dintîi părea cu totul nedreaptă și de nesuportat. Atunci, T. cu faima lui de ins de treabă și potolit, s-a enervat odată și el, devenind și el la rîndul său violent, mai violent chiar decît celălalt; iar violenta aceasta îl surprindea pe atacatorul respectiv, neașteptîndu-se de la "blindul T." la atîta răutate. Cel mai urît reacționează tipii cumsecade, blajini, cînd sînt ofensați prea mult, verificat. Și-atunci, primul, în plină ceartă, s-a adresat celui de-al doilea zicînd: "Erai și înainte așa?" – mirat de reacția lui, cunsocîndu-l ca pe un ins moale, bleg. Vasăzică, - T. *putea să fi fost altul*, în realitate?... Din tot scandalul acela dintre ei, atît mai rămăsese la un moment dat, cuvintele celui dintîi: "Erai și înainte așa?" – cuvinte uimite de furia presupusului om blind pînă atunci. Rolurile se inversează: cel violent, în urma acestei dispute, devine un ins cumsecade, iar celălalt, crezut cumsecade, scoate din el valuri de abjecții și de ordinării. Cel cu violenta rămăsese cu gura căscată, (fiind scriitor, avea darul acut al observației caracterelor)... El, care era un furios "profesionist" pe nimeni nu-l atacase cu atîta vrajbă și cu atîta josnicie. Am spus: să te ferească Domnul de reacțiile omului blajin, la nevoie.

De atunci, cel socotit un rău și un rău de gură, o vreme, deveni mai bun și chiar căută insistenț prietenia cu cel pe care îl considerase un tip oarecare, de treabă, încasînd toate jignirile fără să crîcnească.

Sînt puncte sensibile în caracterul cîte unui om, cînd, asemeni unui resort pus în mișcare, o altă persoană răsare brusc din ceea ce cei din jur crezuseră pînă atunci *că fuseseși tu...*

HAITA de ciini din *Balta albă*, puțin după isprăvirea cartierului și demolări... Ciinii rămași de pripas. Starea lor de păzitori fideli ai cîte unui loc, devenind liberi, - șomeri carevasăzică, -

date fiind împrejurările. Instinctele lor de animale, sălbatece altădată, se trezesc, re-compunînd, re-alcătuiind haita de odioasă. Șef, desigur, cel mai tare și mai puternic, cu mușcăturile cele mai haine...

Este ora 23.30. Îi văd trecînd pe alea din spatele blocului. Sînt vreo douăzeci și ceva, de toate categoriile și dimensiunile. Îi văd bine cum trec pe sub lampadarele de neon, către ghenă principală de gunoaie dintre blocuri. E de fapt un hemiciclu, un ring de beton, în care sînt păstrate lăzile de gunoaie. Corcitură, dulăi ciobănești, javre tîrcate, merg aferați "umăr la umăr" respectînd ierarhia, discutînd parcă între ei, avînd aerul unui grup de oameni care au ieșit de la un meci, sau merg la un meci de fotbal, comentînd fazele, dacă au fost, ori ce va fi... Cînd ajung însă la lăzile de gunoi, situația se schimbă brusc. Mersul "umăr la umăr", "conversația" presupusă se schimbă și începe un chiolhan nemaipomenit. Încăierări, mușcături, care pe care. Nu se deosebește, esențial, de ce se întîmplă cu oamenii înfometati. Speciile au un punct comun: *Foamea*, modul de a-i face față, de a o depăși. Aici nu mai există reguli, principii, sentimente, mă refer la oameni; la animale, nu mai există nici ce există între ei în starea lor pașnică atunci cînd sînt sătui.

Cînd "aprovizionarea" ia sfîrșit, totul se liniștește treptat și se întorc cu toții incolonați, în aceeași ordine, care este a puterii, a forței, ca la oameni, și-aici, tot ca la oameni! – iar cei mici, javrele lihnite nu făcîră decît să-i însoțească pe cei mari, fără să apuce să se înfrupte și ele din ceva, iar comportamentul lor, de sub lampadarele de neon și rondurile de flori ofilite, este al unor pitici simulînd, între cei mari, că și ei sînt la fel...

OMUL intră în cameră, își scoate pieptul de la buzunarul de sus de la piept unde se țin de obicei batistele, și se piaptănă rar, mult timp. Era cărunt de tot. Pieptul, negru, de ebonit, avea cîțiva dinți lipsă, - știrb, - și, ce fusese neplăcut, fusese faptul că vreo cîteva fire din părul lui lung, sur, căzură încet, fosforescente, sub lumina puternică a becului de 200 de wați, pe covorul persan.

F. care era de față și care, ca orice prozator, observa orice amănunt, împărțindu-le imediat celor din jur cu plăcere și cu satisfacție în același timp, ne atrase atenția că pieptul, înainte de a fi pus la loc în buzunarul în care de obicei se țin batistele, avea *patru* dinți lipsă și printre ceilalți dinți, intacti, - îi numărăse – văzuse și niște scame dese.

Pe urmă, tot el avea să remarce faptul că tot așa se pieptăna și *Leonid Brejnev* pe un aeroport înainte de a pleca într-o vizită importantă. Numai că el – precizează prozatorul – se pieptăna *asa*, și ne arată cum, cu brațul mult îndoit deasupra capului.

Tot el avea să povestească și cum vorbea o femeie căreia, în timp ce vorbea, i se mișcau des nările. Zicea că ea avea ligamentul respectiv prea scurt, prea strîns legat de nas, de rădăcina nasului, astfel încît, deschizînd gura, nările îi palpitau, *mecanic*, preciza.

DIASPORA LA PLURAL

de Paul Miron

Scrisoarea XXXVIII

Copenhaga, luni...

Onor.

Domn ofițer Constantin P. Foltea
București

Dragul meu,

RÎNDURILE tale atît de calde m-au tulburat adînc și mi-au deschis amintiri scumpe și rani nebănuite. Fii fericit, Costache, tu știi ce vrei și făptuiești după acel îndreptar nobil al iubirii de moșie și al împlinirilor datoriei obștești. Eu, în schimb, sînt un jidov ră-tăcitor, fără tăria de a-mi pune întrebări, fugind de mine insumi, ferindu-mă de ceea ce s-a adunat în hrubele ființei mele și ar putea da un răspuns. Fii fericit, dragul meu, că ai găsit un drum drept în viață! Viitorul îți suride și patria te va binecuvînta. Eu îți urez împlinirea tuturor viselor și ani senini.

Mă lipsesc de rușinuri, de domuri și castele, de opere de artă, ca să-mi amîn răfuiala cu cele dinăuntru meu. Alerg prin Europa să caut pe un înșelător, în loc să pun mina pe plug sau coasă la Rotopânești. Și de ce îl caut pe magistrul Schuller cu atîta insistență? – Pentru că mă pretind moralist, proclam cîntecul, prietenia, respectul de aproapele ca virtuți esențiale într-o societate? Nu cumva faptul că m-a potcovit amarnic, înșușindu-și prin furtisag sume considerabile din avutul meu, mă face să pornesc la vinătoare? Iată-mă pus pe întrebări, Costache, tocmai de aceea voiam să scap.

Copenhaga ar fi un oraș pe gustul tău. Curățenie, ordine, oameni îngăduitori, echipaje elegante, femei atrăgătoare și – ca pentru tine – un cîmp de exerciții militare, pe care, în fiecare zi la orele 12, se pomește o paradă cum alta nu-mi închipui să mai fie undeva. La ea participă o companie din corpul ingineresc, un regiment de artilerie, zece batalioane de infanterie, garda călare, garda husarilor, corpul de vînători ca și garda regală. Dar mai mult, cred, ți-ar plăcea la Tivoli, un iarmaroc uriaș, vîind de

lume, deschis în fiecare zi a anului. Plătești o marcă intrarea și te pierzi printre chioșcuri cu tot felul de mărfuri, scrîncioburi, circuri, teatre în aer liber, comedii, tarabe, circiumi serioase și mai puțin, femei frumoase și veselie.

Acolo am cunoscut-o pe Christina, o fată din Berlin, care vizita orașul cu părinții. Tatăl ei, un judecător la Înalta curte, a văzut că aveam un ziar german în mînă și m-a întrebă de unde l-am cumpărat. I-am spus, de la Hôtel d'Angleterre. Din Kongens Nytorv unde, într-o cafenea dependentă, este un chioșc special. Proprietarul, domnul Kruger, e neamț și ține un restaurant vestit. Judecătorul m-a invitat să luăm masa împreună. Ne-am întîlnit la cafenea, apoi ne-am așezat la o masă rotundă și am gustat felurite mîncăruri și fripturi de pește. Am plătit fiecare (7 coroane eu, el 21 pentru soție și fiică) și ne-am împrietenit. M-a invitat la Berlin și am promis că mă voi duce dacă reușesc să aranjez lucrurile cu magistrul. După cină am rămas cu Christina, ca să descoperim în doi tainele Nordului încetoșat.

Copenhaga are 123.000 de locuitori, dintre care numai 600 sînt catolici și 2.200 israeliți. Forma de guvernămînt e monarhia. Regele are puteri absolute chiar și în chestiunile duhovnicești. Singura lege de care ascultă este Confesiunea Augsburgiană.

Vizitez muzee și biserici, mă plimb în port și pe faleză cu Christina și aștept, aștept pe magistrul care s-a anunțat la hoel, dar nu mai vine. Nu știu, dacă îmi pare bine sau rău că o să-l revăd.

Înterup scrisul, fiindcă a venit cineva de la poliție să mă caute. Ce o mai fi? Nu cumva e în legătură cu Schuller? Christina care stătea lingă mine și citea o carte de Andersen, s-a speriat și a fugit să-l anunțe pe tatăl ei. O urmărim din ochi, atît eu cît și polițistul, încîntați cum se mișca grațioasă ca o căprioară...

Salutări și gînduri bune de la al tău vechi prieten Enache.

POLIROM

NOUTĂȚI
august '98

E.R. Dodds
Grecii
și iraționalul

Cristian Bădiliță
Călugărul
și moartea

În pregătire:

Jacques D' Honds
Geoffrey Chaucer
Rabindranath Tagore

Hegel și hegelianismul
Povestirile din Canterbury
Antologie lirică

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C.Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Brașov, str. Toamnei nr.7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

**CĂRȚI
STRĂINE**

prezentate de
**Andreea
Deciu**

● Actualitatea editorială ●

Cartea grabei și-a uitării

CUM se prezintă vacanța culturală pe alte continente? Ce fel de cărți citesc peste vară cititorii de aiurea? Poate veți fi oarecum surprinși să aflați că opțiunile de lectură de peste ocean nu diferă prea mult de cele propuse de editorii români. Studiul lui Pierre Bourdieu despre televiziune a fost tălmăcit în engleză aproape în același timp cu apariția lui în română, Andre Makine e în plină vogă

America, la fel Milan Kundera, cu două romane recente, *Slowness* (fr. *La Lenteur*) și *Identity* (fr. *L'Identité*). Sigur, cultura europeană e de fapt în vogă pretutindeni, vor declara mulțumiți eurofilii. Marile valori sînt aceleași pretutindeni, vor mai răsufila o dată ușurați anti-relativistii. Ezit să subscriu la asemenea afirmații generalizante, dar, la rîndu-mi îmi voi îngădui propria mea generalizare: America pare foarte receptivă față de cultura franceză, pe care uneori o confundă cu întreaga cultură europeană, iar reputațiile care se fac și se desfac la Paris ating rapid peste Ocean, cu strălucirea adeseori chiar sporită de proveniența lor. Odată importat, un scriitor de pe Bătrînul Continent este protejat cumva de haloul lumii din care vine, iar simțurile critice sînt, măcar într-o anumită măsură, amortite în entuziasta primire ce i se face.

Romanul lui Kundera, *Slowness*, de pildă, mi s-a părut a fi mai curînd o carte diferită de celelalte texte ale sale. Dincolo de strălucirea prea binecunoscută a autorului său, de spectaculoasele paradoxuri abil cultivate, de umorul combinat cu o melancolie discretă, de personajele fascinante, cartea poate trece drept improvizată (în sensul negativ al termenului), șovăielnică, superficială. Și totuși asta nu i-a împiedicat pe recenzenți să lăude hainele împăratului, și, evident, să le găsească. În *New York Times Book Review*, Angeline Goreau recunoaște că nu a descoperit în acest roman aceeași senzație de împlinire din celelalte cărți ale scriitorului, dar, parcă jenată de propria ei mărturisire, se mustră singură pentru a că-

uta nod în papură unui autor de anvergura lui Kundera.

Cel mai înșelător aspect al cărții mi se pare a fi indecizia ei: eseu prin voce și reflecție, undeva pe parcurs ea își recuperează protagoniștii ce pînă atunci fuseseră mai curînd pretexte pentru diverse raționamente și cugetări auctoriale, le implantează într-un rapid improvizat mediu narativ, și textul devine, sau vrea să devină, brusc roman. Kundera e un scriitor prea experimentat ca să nu reușească cu ușurință să conceapă o povestire interesantă chiar dacă se decide tîrziu, cînd cititorul e deja dezorientat, ostentiv, complet inconștient de ce îl așteaptă. Surpriza, în cazul acesta, e mare. Dintr-o speculație pe teme grave, într-atît de grave încît nu e ușor să o iei în serios, cartea devine pe neașteptate un roman palpitant. Ce-i drept, proza postmodernă e suficient de eclectică, reflexivă, și tolerantă cu orice convenție generică, încît să pară deplasat a-i reproșa unui autor că ezită între eseu și roman. În *Slowness*, însă, glisarea e prea evidentă, prea ostentativă chiar, pentru ca ea să treacă drept simplu artificiu postmodern.

Tema fundamentală a meditației lui Kundera din acest roman este, cum explicit o declară titlul, lentoarea, acea încetineală savantă a fiecărei clipe, un soi de *relenti* al vieții pe care atît de bine îl înțelegeau adepții hedonismului, spre deosebire de noi, barbari pripiti să trăim la întîmplare o existență lipsită de decorum. Maeștrii absoluți ai științei lentorii sînt, crede Kundera, curtenii de secol XVIII, cu pasiunea lor pentru arta intricată a amorului și a conversației; la polul opus ne aflăm noi, prizonierii unui secol al vitezei, în care totul se petrece într-atît de repede încît nimeni nu bagă de seamă și nu înțelege ce se întîmplă. Romanul are, pornind de la această idee a vitezei și lentorii, o construcție narativă dublă: o poveste de dragoste preluată din textul unui anonim din veacul al XVIII și comentată pe larg de Kundera, și intriga principală propriu-zisă, o istorie din

zilele noastre despre dragoste, politică, celebritate, singurătate, infidelitatea, moarte, ridicol, adică toate firele majore ale operei scriitorului.

Povestea principală e sincopeată de întretaierile cu cea secundară, chiar dacă uneori nu e limpede care e legătura dintre ele. Doamna și cavalerul din novela lui Vivant Denon (anonimul nu e chiar un anonim) sînt protagoniștii unei nopți de dragoste și înșelătorie, de șarade și inițieri, o noapte la capătul căreia e greu de decis cine a fost cel înșelat și cine înșelătorul. Beck și Vincent sînt două personalități publice rivale, pe care îi leagă mult mai mult și totodată mai puțin decît o noapte de seducție și confuzie. Ceea ce unește în chip explicit cele două narrațiuni este vocea povestitorului, "Milanku", descris ca un fel de magician care dă viață fantasmelor sale: ce inventează el ca scriitor devine realitate, cel puțin un anumit tip de realitate, una care bînuie visele soției sale Vera. Cuplul, aflat în vacanță, poposește la un vechi castel, spațiu metaforic care stimulează imaginația scriitorului, dar totodată o și sabotează, tocmai pentru că e atît de evident un topos al povestirilor cu cavaleri și domnițe îndrăgostite. Aici se află, poate, și cheia cărții lui Kundera: de la fereastra instalată a castelului, romancierul Milanku flirtează cu diverse trasee narrative, brodează întîmplări, urmărește mental soarta cîtorva personaje imprumutate din viața reală, în vreme ce femeia adormită, Vera, e medium-ul în care aceste fragmente mai mult schițate într-o doară capătă formă, consistență și coerență. Trecerea de la fanteziile cu ochii deschiși ale bărbatului la visele femeii reprezintă însăși glisarea de la eseu la roman.

Însăși tema cărții e sugerată de călătoria spre acest castel: pe autostrada aglomerată de șoferi isterizați de grabă cei doi reflectă, amar, la sumbra civilizație contemporană, mult prea obsedată să ajungă repede la destinație, chiar și atunci cînd destinația în sine e neclară. Între lentoare și grabă există o legătură

interesantă, crede Kundera: prima este echivalentul memoriei, al amintirii și anamnezei, în vreme ce a doua echivalează cu uitarea. Analogia e simplă și evidentă, dar din ea izbucnește întreaga desfășurare a romanului. Kundera o descrie în termeni meniți să îi dea o pregnanță specială: un om mergînd pe stradă, în clipa în care încearcă să își amintească un lucru, încetinește fără voie pasul, ca pentru a zăbovi, la propriu, în lăuntru amintirii sale. Cînd, dimpotrivă, încercăm să alungăm o amintire, să uităm, grăbim, tot fără să vrem, pasul, ca pentru a fugi de gîndul nedorit. În limbajul matematicii această relație e una de proporționalitate: lentore e direct proporțională cu intensitatea memoriei, pe cînd viteza este direct proporțională cu intensitatea uitării.

Urmarea e evidentă: spre deosebire de eroii de secol XVIII, care, deși ies năuci din noaptea de vară, au fost supuși unei inițieri care le-a modificat esențial structura interioară pentru că au știut să cugete atent la ce li se întîmplă, pentru că au avut răbdare și nu s-au grăbit să consume nici pasiunea, nici curiozitatea dragostei, personajele din veacul nostru se trezesc fără să își mai amintească nimic din cele întîmplute. A lor este uitarea, corolar al pripelii de a avea totul. Fiecare dintre aceste personaje aleargă după ceva ce nu poate avea, și cînd i se ivește iluzia că ar putea obține, fie și cu forța, obiectul dorinței sale, nu șovăie să o facă. În final, toți sînt descumpăniți, nimeni nu știe ce s-a întîmplat cu adevărat, pentru că, "atunci cînd ceva se petrece prea repede, nimeni nu e sigur că s-a petrecut aieva". Confuzia lor nu este una de tip shakespearian, inocentă și senină, ci mai degrabă gravă, alienantă. Oamenii de secol XX sînt însă și obligați să uite: noapte le-a adus umilință și durere (una dintre eroine încearcă să se sinucidă, un personaj e pe cale de a-și viola iubita ocazională, dar nu izbucnește, abandonat fiind în ultima clipă de propriul său entuziasm amoros), care trepuie

șterse de urgență. Cavalerului inițiat în iubire de nobila sa prietenă noaptea i-a adus delicii pe care le reia, mental, într-o perpetuă savoare.

Ce va însemna *Slowness* în America, o lume pe care Baudrillard o credea amnezică în lipsa unui trecut personal pe care să și-l poată aminti? Entuziastele cronici au descoperit în acest roman în primul rînd o reputație (o altă carte a lui Kundera, *Identity*, despre care voi vorbi într-un număr viitor, se vinde în librării cu semnătura autorului pe coperta interioară, la preț dublu față de cel obișnuit), un produs de import european.

"Kundera este categoric un scriitor preocupat de o teorie a romanului", declara un recenzent american al cărții, convins că numai astfel sînt explicabile eseismul pronunțat al cărții și non-narativitatea ei ocazională. Dar tocmai atunci cînd își pronunță convingerile teoretice altfel decît urmîndu-le în propria sa proză e Kundera minor și mai curînd plictisitor. *The Art of the Novel, Testaments Betrayed*, celelalte texte teoretic-eseistice ale sale, sînt neconvingătoare, de un retorism excesiv, comparativ cu statutul ideilor enunțate. *Slowness* este, pînă la urmă, un roman seducător, chiar dacă unul care își devoarează intriga și își subminează intențiile. În final Milanku și Vera își urmăresc, fiecare, una dintre cele două himere: el pe cavalerul ambetat de iubire și amintire, ea pe politicianul grăbit să își uite înfrîngerea și umilința. Oare de ce această asociere a femeii și bărbatului cu secole diferite, cu uitarea și memoria? Dar un răspuns la o asemenea întrebare pe altădată.

Inimă de sîrb

AUTORUL acestui pamflet este scriitorul francez Patrick Besson (n.1956), deținătorul Marelui Premiu pentru roman al Academiei Franceze, Cavaler al Artelor și Literelor, care a publicat în urmă cu trei ani o carte extrem de provocatoare, *Coup de gueule contre les calomnieux de la Serbie*.

“Inimă de sîrb” este, de fapt, prefata lui Besson la cartea lui Daniel Salvatore Schiffer, *Ruinele intelighenției*, apărută anul acesta la Paris. Și care dezvoltă angajarea echivocă a intelectualilor francezi în timpul tragediei iugoslave. De altfel, prin subtitlul său, “Intelectualii și războiul în fosta Iugoslavie”, cartea poate fi socotită, într-un anume sens, o conti-

nuare a lucrării lui Julien Benda *Trădarea intelectualilor*, apărută în anul 1927.

Ruinele intelighenției este structurată în trei capitole: “Conformismul mediatic și revizionismul istoric”; “Convorbiri cu Elie Wiesel, Simon Wiesenthal s.a.”; “Cronica unei alte trădări a intelectualilor”. De altfel, Daniel Salvatore Schiffer (n. 1957), autorul deja celebrei lucrări *Les Intellos ou la dérive d'une caste*, este un polemist pasionat și lucid care, în ultima sa carte, surprinde natura conflictului mediatic la nivelul conștiinței morale, atacind impostura și modul manicheist de prezentare a faptelor.

OH, BĂTRÎNE Belgrad... Da-tă naibii mai e Serbia asta! Ne-am pricopsit cu ea, ne-a tras ața acolo, răsplata, pe măsură, numai afronturi și niscaiva medalii de ciocolată. Că doar ne-am bătut ca furnicile galbene, ca potaile, ca niște țicniți ce eram. Cum altfel, cînd, de unul singur, te războiai taman cu o sută, dacă nu chiar cu o mie. Am înghițit ocara și ne-am înghițit și durerea. Ne-am zbirlit la sudălmii și la defaimări. Pe dată am ajuns fasciști, revizionști, negativiști, criminali de război și criminali împotriva umanității. Socotiți nepoții lui Goebbels (oare dinspre mamă ori dinspre tată?). Văzuți la o ceașcă de ceai în compania văduvei lui Klaus Barbie. Cînd, la fel de bine putea fi, la o adică, și fiica lui Speer, nu-i așa? Găsită factura care făcea dovada închirierii unui apartament cu o terasă dînd spre Auschwitz.

Cînd ești făcut nazist și tu te știi apărătorul celei mai înfocate națiuni antinaziste a secolului XX, care este națiunea sîrbă, te simți în plin paradox cu iz nietzscheean. Despre noi, aștia, prietenii Serbiei, s-a zis că mincăm pruncii croaților, că asasinăm femeile bosniacilor, că sodomizăm bătrînii albanezilor. De data asta o spunem noi. Or să ne țiuie urchile. Oricum, chestiile astea ne lasă rece. Sperăm că într-o bună zi isteria coloșilor să înceteze. Drama lor, a istericilor, e că n-au o gîndire ordonată, pentru că, de fapt, nu prea au idei. Ca pînă la urmă, chit că anevoie ne-am dumirit, să avem noi cîștig de cauză. Să fie, oare, mina noastră, sau mina Ta, Doamne, asta înseamnă că există, nu? Deși, poate, nu există. Dar dacă există, ai putea să-mi dai un semn, ca să nu mor prost, și să ajung în ceruri girbovit de povara marxism-linismului, aidoma unui zabăuc rătăcind în ginși și pulovăr pe culoarele palatului Champs Elysées, ceea ce, de altfel mi s-a și întimplat. Să fi fost noi, o armată sârmană de estropiați, de nenorociți, căreia îi era interzis accesul la microfon, la cameră, la presă, pînă și la cantină, dar care cu o lovitură de sabie – neașteptată, neprevăzută, iminentă – Ekskalibur – l-a secerat pe balaur? “Isn’t it pretty to think so” – parcă astfel își încheie Hemingway *Fiesta*. Și Serbia renaște. Aș fi pus pariu pe un franc, pardon pe un euro, pentru izbînda noastră, capul l-aș fi pus, chiar din mai 1995, cu alte cuvinte, cu trei ani înainte, ca D.S. Schiffer (lucrurile acestea trebuie spus!), să intre în războiul mediatic.

Războaiele mediatice sunt cu mult mai abjecte decît războaiele normale, pentru că ziariștii sunt cu mult mai proști decît soldații, iar prostia face din om neom. Evident, de la caz la caz. Ajunsesem – recunosc – să lupt și să mor cu sîrbii mei, pentru sîrbii mei, - oameni de spirit, neînfricați și atît de liberi. O lume care îi recepta atît de nedrept pe sîrbi, ziceam eu că nu mă merita în mijlocul ei. M-aș fi sufocat de scîrbă, chiar dacă mi s-ar fi permis un suris sardonice. Surisul cu răsufierea tăiată era un exercițiu prac-

ticat de mine. Voiam, așadar, să o termin frumos, într-o splendidă inversunare și într-o mulțumire frustă, de abnegație față de cel mai minunat popor din lume. Ca deodată, spre surprinderea generală și, indeosebi, a mea, lucrurile să ia o cu totul altă întorsătură. Belgradul să nu mai fie, de data asta, bombardat. Chiar spre stupefacția belgradenilor. Cum adică, orașul lor să nu mai fie făcut una cu pămîntul? Era ceva împotriva firii. Turcii, austro-ungarii, naționaliștii, chiar și americanii, toți se trudiseră în felul lor, la vremea lor. Ce se întîmplase cu NATO, așa, peste noapte? Nu se mai respecta tradiția? Și culmea, crearea unei republici sîrbe în Bosnia! Se răsuceau în mormînt alde Franz Josif și Franz Ferdinand! Ce să mai vorbim de Suleiman. Scîrbele austro-ungare, dejecțiile otomane, cită umilînță! Cu Haga sau fără Haga! Daniel, dacă aceste fraze crezi că ți-ar pricinui mai știu eu ce neajunsuri în fața prietenilor tăi social-democrați, atunci lichidează-le, nu-i nici o problemă. Numai că, vezi tu, și eu am prieteni social-democrați. Nu-s ei chiar atît de scîrbavnic, numai că știu să se umple de ură, indeosebi atunci cînd nu au dreptate și cînd sunt în grup. *Le Monde* ar trebui să scoată ghilimelele de la Republica Sîrbă. Sunt sigur că asemenea publicații au pe cineva anume plătit în a pune ghilimele, care, în timpul războiului din fosta Iugoslavie juica cînd punea: “capitala”, “Republica Serbia”, “președintele Karadzic”, “skupstina” “Republicii Serbia” se pare că ar fi “morți” în rîndurile “sîrbilor bosniaci” etc. La sfîrșitul embargoului impus Iugoslaviei, Uniunea Europeană acorda Belgradului statut de partener comercial favorizat. A existat chiar și o candidată în persoana unei sîrboace – Natașa – la concursul Elite ’96, pentru cel mai frumos manechin din lume. Evident, nu ea a cîștigat, dar s-a simțit minunat, s-a distrat și nimeni n-a făcut-o curățitoare etnică.

Iar în privința amicilor noștri parizieni... Au căpătat ce-au căutat. O fi mare Allah, dar nu cu ei. Îți trezeau mila. Și le întindeai o mînă. Așa am făcut și eu cu Lévy. Și cum dintr-o dată toți intelectualii europeni s-au întors împotriva lui, el mi-a amintit de Karadzic, pardon, de Radovan, deci – trebuia – știu, sunt iremediabil – să-l apar, în *Le Figaro*, apoi pe Canal FR 3 și chiar în *L'Officiel L'Homme*. Lévy: îngropat la Cannes, persiflat în Box Office, umilit la Festivalul de la Berlin – cu filmul său, care, de altfel nu era atît de prost, era chiar bun – deși eu cred că dacă *Ziua și noaptea* (titlul) ar fi fost un film prost, pedeapsa lui Lévy nu ar fi fost atît de totală. Doar că pentru crimele sale odioase – pe care doar niște creaturi desăvîrșite în milostenia lor precum sîrbii le puteau ierta, căci prin prestația sa de filosof-cineast atențase împotriva lor – trebuia să primească pedeapsa absolută, adică nedreaptă, deci să fie atins la coarda cea mai profundă (pasiunea lui pentru film), cea mai sensibilă (dragostea lui pentru actrița principală), cea mai delicată (prietenia sa cu scenaristul), cea mai fragilă (narcisismul său trezit de o moștenire de peste 10 milioane de franci). Se pierde în zare B.-H. Lévy. Și nici abatele Pierre nu se simte mai bine, cîndva cel mai popular om din Franța, atunci cînd propovăduia bombardarea Belgradului, acum nu mai e luat în seamă, abia dacă se mai încumetă cineva să-i pomenească numele în public, sau chiar în cerc restrîns. Nici un francez n-o să mai pună numele de Pierre copilului său, măcar cincizeci de ani, dacă nu chiar o sută. Oare cine, poate tu, Sava, cel mai șugubăț dintre sfinți, după o dușcă de șliboviță, să-l fi împins pe bătrînul prelat în spatele tezei revizioniste a lui Garaudy, filosoful musulman. Voisem să zbor în ajutorul abatelui Pierre, m-am abținut, umorul are, totuși, o limită. Cu toate că, dacă nu ar fi umilit într-atît Serbia, aș fi

căzut în ispită, era un om bătrîn, cedase și el, numai că Biblia duhnește de antisemitism niciodată n-am să înțeleg cum de i se îngăduie să se găsească în orice si-gogă. Ce să mai spun de palmele încasate de obraji lui Bernard Couchener – coautorul unei recente cărți de convorbiri cu numitul abate Pierre – alt mare teoretician și organizator al antisirbismului francez (expresie atît de dragă lui Schiffer, nu?). În privința lui Romain Goupill – cel care într-unul din filmulețele sale debile debita solganul rasist: Kill Me, I’m a Serbian – și-a găsit, mai nou, rostul, făcînd un film horror, al cărui titlu, *Luni este sodomie*, nu ți-l sugerează nici pe Marlowe, nici pe T.E. Lawrence. Un program complet. Pus în aplicare de un autor străin. Sărmani intelectuali din Sarajevo, voi, care ați fost crema Balcanilor, pot să-mi imaginez cit sunteți de sastisiți și de scîciți de liota asta de idioți, de care azi vă cam rușinați. Bombardamentele asupra sîrbilor or fi fost obositoare, dar pînă la urmă au în-cetat. Drama cu intelectualii francezi – “telectualii francezi” – cum ar apărea în *Le Monde* – constă în faptul că va trebui să-i suportați tot restul vieții, căci, oricum, ei nu vă mai lasă din mînă. Și asta pentru că au găsit în voi publicul. De aceea eu v-am înțeles orientarea spre integraliștii islamici. Pe timp de naufragiu nu te mai uiți la culoarea colacului de salvare. Da, detractorii Serbiei și satanizatorii poporului sîrb se află acum ciopor pe voi, neputincioși și jalnici, pieriți, rușine, de remușcări, de prostie. Cerbiene, ca și revoluția, își devoră propriile pro-genituri. Izbînda noastră este atît de desăvîrșită, atît de atotputernică, că, pur și simplu, mă înspăimîntă. Ce mai rămîne de noi, acum, rămași fără adversari? M-am gîndit multă vreme că după război o să dau uitării Serbia, așa cum după formarea statului palestinian uitasem de Arafat, sau, după încetarea apartheidului, uitasem de Mandela. Cu Serbia, însă, altceva, nu e doar un lucru pentru care lupti ca să izbîndești. Am cerut și am obținut cetățenia sîrbă în Bosnia – așa cum în anul 1940 – zic eu, nădăjduiesc – aș fi trecut la iudaism. Evident, ca să zădăresc lumea, ca apoi s-o salvez.

Cîndva un prieten medic mă atenționase că inima îmi bate cam încet, sub 50 de bătăi pe minut, ca o inimă de alergător sau de... sîrb. Deci, dacă tot am în piept o inimă de sîrb, atunci voi scrie ca atare. În privința lui D.S. Schiffer, în această golgotă sîrbă care s-a sfîrșit în degringolada totală a inamicilor, el s-a dovedit un desăvîrșit general de cavalerie, sprinten și hotărît, semeț și lucid. Cartea îi seamănă: e mușcătoare și generoasă. Forța lui Daniel este aidoma forței eroului din *Iliada*: se adapă la ura autentică față de adversar într-o înfăptuirea unui crez: aneantizarea acestuia. Este o ură frumoasă, deschisă și solară, probabil moștenită de la strămoșii săi din sudul Italiei. Care însorește această mare carte, în care este expus științific odiosul antisirbism francez de la sfîrșitul secolului XX, care reprezintă pagina cea mai întunecată a istoriei noastre naționale, alături de pagina cu ocupația germană.

Prezentare și traducere de Mariana Ștefănescu

Nota redacției. Am pus însemnările de mai sus sub titlul *Partizanate intelectuale* nu numai spre a le marca specificul, dar și pentru a indica faptul că nu sîntem neapărat... partizanii opiniilor autorului. Dar, în chestiuni intelectuale, opinia se cuvine respectată.

Decembrie 1993. Manifestație pentru Sarajevo la Paris. În centrul imaginii: B.-H. Lévy și Pascal Bruckner

GUIDO CAVALCANTI, poet și om politic (guelf), era repede la minie, inteligent, singuratic și mândru. A lăsat după el unele poezii care le egalează pe acelea ale contemporanului și prietenului său, Dante. S-a născut la Florența în 1259, într-o familie nobilă și a murit tot aici la 27 sau 28 august 1300, îndată după întoarcerea sa din exilul de la Sarzana, bolnav de friguri. "Iubirea-mi apărui la chip ca moartă..." A avut o puternică înrîurire asupra întregii poezii a secolului, chiar asupra lui Dante, iar mai târziu vom întâlni unele din accentele sale de cutremurare la, de pildă, fantasticul Maurice Scève. (M.K.)

GUIDO CAVALCANTI

În traducerea lui Miron Kiropol

Rime

III

Ce frumusețe inimii-nțeleaptă
și cavaleri cu arme și galanți;
cîntec de înger, graiuri de amanți;
gătite nave pe a mării treaptă;

senin un vîers cînd zorile-s prezente;
venită fără vînt albă zăpadă;
unde de rîu și-oricării flori livadă;
aur, lapislazuli-n ornamente:

aceasta-i frumusețea Doamnei mele
ce-n trece tot ce-i vis și măreție,
iar altceva-n afara-i scăzut pare;

aceasta e știința ei la stele,
cînd, cer, decît pămîntul ești mai mare.
Si în natura-i binele-nțirzie.

V

Ce nebuni ochii mei, cînd în privire
au primit chipul tău de piatră rară,
au fost, încît ai tăi mă acuzară
în locul sfînt al curții de iubire.

M-am arătat în fața ei îndată
că trăiam vieții tale slujitor:
văzîndu-mi teama ochilor, ușor,
inima de suspine înhățată,

m-aduse iute fără de repaos
să aflu neamuri din această parte
cu suflet tînguind iubirea foarte.

Cînd mă văzură mila-mi fu adaos:
au spus: "Bietul de el, slujind cu haos,
mai poate doar să spere de la moarte".

VIII

Ai umplut mintea cu așa durere,
sufletul îmi pleacă din ființă,
suspîn trimite-n inima ce piere,
ochilor arătînd iar suferință.

Amorul ce-ți cunoaște însușirea,
spune: "Mă doare că tu vrei să mori
pentru așa femeie, doar comori,
spre milă neplecîndu-și auzirea".

Eu mă petrec din viața mea afară,
ce, cui privește, om poate să pară,
din piatră, din aramă sau din lemn,

din artificiu pasul îi emană
în inimă ducînd această rană
ce e, cum el e mort, deschis un semn.

XII

De ce nu avui ochi fără lumină
sau smulși, cînd în vederea lor ai stat
în fața mea cu duhul întrupat
și inimii spunînd: "M'auzi în tine?"

Atunci o frică într-o frămîntare
veni ce ascuțită și ce crudă,
că sufletul strigă: "Femeie-ajută,
ca ochi și eu să nu rămînem sare!

Tu i-ai lăsat așa, Amor i-aduce
să plîngă peste ei ca oseminte,
încît mișcă un glas genunea toată,

Spunînd acum: - Cine durere simte
să o păstreze, inima să-și vadă,
Moartea l-a dus cu mîini tăiate-n cruce --".

XIII

Tu ce prin ochi inima mi-ai trecut
și m-ai trezit în duh ce adormise,

privește chipul meu cutremur mi se
dădu lubirii, nimic, gemut.

Treceai cu sfîșiere-atît de multă
că spiritul fugit slăbind mi-apare,
Rămîne doar făptură-n închisoare
și puțin glas ce plîngere ascultă.

Virtutea asta vine să mă ardă,
din ochii tăi atenți grăbit m-alungă:
în șold mi-a aruncat nespun o dardă.

M-ajunse drept din prima lovitură,
duhul fu prins de zguduire lungă
văzîndu-și moartea-n sînul sfînt măsură.

XVIII

Noi, pana asta-n tristă frămîntare,
foarfeci și cuțitașul tînguios
am scris durerii iar pînă la os
cuvintele ce-ți vin spre ascultare.

Ori îți spuneam de ce am fost plecate
și am venit în clipa de-azi la tine:
mîna ce ne mișca spune că ține
în inima în duh lucrări ciudate

care atît au nimic-o-ncît
în margine de moarte-o așezară
și nu-i rămîne decît să suspine.

Deci te rugăm cum nu te-a rugat nime,
să nu ne lași din mîină cu urît,
privește-ne cu milă chiar ușoară.

XIX

Mă rog de tine ce vorbești durerii,
de dragul milei noi ca învierii,
nu refuza iar să-mi auzi mîhnirea.

Inima vine ochilor nainte
cu suflet abătut și-au să-l omoare
aceste lovituri ce-i dă iubirea
cînd pe madonă văzu-mi o cuprinde.
Preabunul duh al ei în rîzătoare
clișee, și peste tot, omul oricare,
îmi spun: "Mai bine mori din orice minte".

De inima mi-ai auzi cum doare,
cît înlăuntrul tău ai tremura:
așa cuvinte dulci îmi zice ea
că mila ți-ai chema suspinătoare.

Și numai tu ai ști să înțelegi:
altcineva nu poate să măsoare
cîtor dureri le plac să-mi fie legi.

Curg lacrimile-adînc din bieții creieri
îndată ce trecînd ea se aude,
le fac un drum prin ochi și îl cutreieri
tu, suflete, cu întristări știute;
prin ochii plîși tu intri așa greu
încît nu vezi culoarea-n ce-i al meu,
gîndind sfîrșitul care să te mute.

XX

Cu cele trei săgeți * purtate-n mîină
Amor se-arată-n ochii tăi ades;
o, duhul meu pustiu să nu rămînă
te rog pe cînd durerea m-a ales.

Deja o rană mi-a făcut în tîmple
arcașul iscusit de două ori,
a treia oară arcul prea ușor
s-a încordat, dar fără să se-nfîmple:

pentru a-mi fi la spirit mîntuire,
ce-aproape zace între membre stins,
două săgeți trei răni să-mi facă-n fire:

la prima-n plac și-amar să-i fiu învins,
a doua să-mi vestească acea soartă
de bucurie ce a treia poartă.

* trei săgeți: a iubirii, a urii și a vindecării.

XXXV

Pentru că nu sper să mă întorc vreodată,
mica mea baladă, în Toscana,
mergi tu și te arată
ușoară, blîndă la icoana
lubitei mele, binevoitoare
te va primi, cu cinste și-ncîntare.
Suspinele să-mi porți ca veste,
pline de doliu și strigîndu-și teama;
dar ia seama
să nu te vadă cine vrășmas este
celui bun, căci te-o împiedica,
pentru nefericirea mea,
și mie îmi vei fi întoarsă
și-mi vei fi dureroasă parte,
plîngere și durere nouă
chiar după moarte.
Tu, simți, baladă, cum în toate
moartea m-a cuprins
și simți cum inima se zbate
pentru aceea care
e-n gîndul tuturor înălțare.
Atît de nimicită mi-e făptura,
încît nu mai pot să sufăr tulburare
și dacă vrei să mă slujești,
ia-mi sufletul cu tine cînd
(pentru aceasta te rog mult)
îmi va ieși din inimă.
Îl dau în grijă prieteniei tale,
iată-l tremurînd.

Cu tine ia-l, spre mila ei fii cale,
frumoasei femei la care te trimit.
Deci, tu, baladă, spune-i cu suspine
cînd înaintea ei vei fi prin mine:
A ta, această slujitoare
veni să stea pe lîngă tine,
plecată de la un om ce întrupare
a fost al robului lubirii.
Tu, voce înspăimîntată și slăbind,
din inima-n dureri să ieși cu tînguiri
și versul meu și gînd topit de jînd
prin fața ei adînc să le prefiri. (...)

Centenarul Fontane

GERMANIA stă în acest an sub zodia unor aniversări de excepție: 100 de ani de la nașterea lui Bertolt Brecht și tot atât, de la moartea altor doi mari bărbați ai culturii și politicii germane: Theodor Fontane și Cancelarul Otto von Bismarck. Cine se întreabă, pe bună dreptate, ce legătură există, alta decât moartea în vara aceluiași an 1898 a cancelarului de fier și a autorului romanului *Effi Briest* (ecranizat și de rebelul regizor Rainer Werner Fassbinder, mort și el între timp, roman devenit recent și subiect al unei opere compuse de Violeta Dinescu, muziciană originară din România, acela va afla un răspuns în mărturisirea pe care Theodor Fontane o făcea în 1890: "Bismarck nu a avut un mai mare admirator decât i-am fost eu; soția mea nu mi-a citit o scrisoare, un discurs sau o declarație a cancelarului, fără ca eu să nu fiu pe dată cuprins de o luminoasă incintăre..." Mai mult decât atât, marele realist german îl făcuse pe cancelar vinovat de chiar destinul eroinei sale Effi Briest.

În 1894, pe cînd, scriind de zor, Fontane se apropia de sfîrșitul tragicei povești de amor și adulter, îi scria prietenului său Maximilian Harden: "În aproape tot ce am scris după anii '870, se deslușește o diră de galben sulfuros iar dacă în discuție EL este pomenit doar în treacăt, în realitate despre EL este vorba, cum se întîmplă cu Carol sau cu Otto cel Mare". "Dira de galben sulfuros" la care se referă Fontane, (a nu se omite nici conotația diabolică a culorii - în scrierile autorului) era culoarea aplicațiilor de pe uniforme cuirasierilor prusaci. Cert este că Bismarck nu prea a avut timp să citească romanele, nuvelele sau reflecțiile lui Theodor Fontane, contemporanul său. Cancelarul unificator al Germaniei era în schimb familiarizat cu scrierile lui Shakespeare, Byron, Heine, Turgheniev, Goethe. Dar

marele preferat al cancelarului a fost Schiller, pe care nu pregeta să-l citeze în discursurile sale, ori de cîte ori se putea. Cam atât despre legăturile cancelarului Bismarck cu literatura și despre influența sa asupra spiritului unui Theodor Fontane. Ceea ce nu înseamnă că măcar cîteva titluri de cărți despre Bismarck, publicate în acest an în Germania, nu ar merita să fie menționate. Mai întîi deci, în postura de scriitor, cancelarului îi sunt reeditate la Editura Propyläen din Berlin, gîndurile și amintirile, iar la Insel Verlag, alte cîteva texte memorabile sub titlul *Ich sehe so vieles schönes, leider ohne Dich*. Bismarck devine cu prilejul centenarului său tema unui lexicon de buzunar, a unui album de fotografii, i se ceionează destinul într-o carte sugestiv intitulată *Moartea lui Bismarck și lacrimile Germaniei*, pentru ca apoi să i se definitiveze portretul de cancelar al Reichului în două volume, ambele avîndu-l ca autor pe Otto Pflanze.

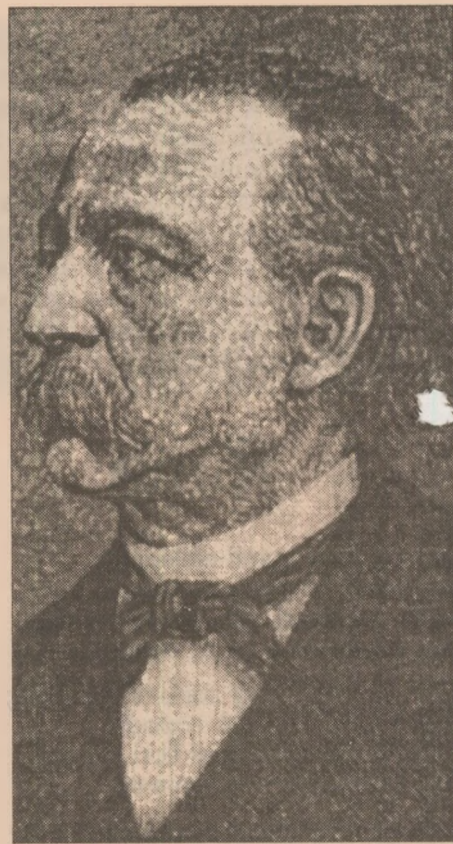
Fontane, contemporanul cancelarului, i-a supraviețuit acestuia doar 52 de zile. Dar acest scurt interval i-a îngăduit să compună un poem "funerar" despre locul unde Bismarck ar trebui să-și afle odihna de veci, și anume nu "în vreo catedrală" și nici "într-un cavou princiar", ci "adînc în pădure", toposul mitologic matricial al germanilor... Dar nu orice fel de pădure, ci "Im Sachsenwald", în pădurea saxonă... Detaliul topologic nu este inocent: și Bismarck și Fontane sunt reprezentanții unei spiritualități est germane, saxone, posesorii acelor virtuți prusace care pot stîmni admirație, iar în cazul cancelarului, și teama.

Orașul în care Theodor Fontane a văzut lumina zilei este Neuruppin, din marca Brandenburg, unde au și debutat festivitățile închinute celui mai ilustru fiu al acestor ținuturi. Pînă la finele lunii septembrie, sunt înscrise în programul jubiliar al anului Fontane, 50

de manifestări în orașul său, restul concentrîndu-se la Berlin. Ciudat este că biletele de intrare la simpozioanele, spectacolele și dezbaterile înscrise în program sunt deja epuizate și mai ciudat este că unele manifestări, mai ales cele din orașul natal al scriitorului, au o alură carnavalescă, de sărbătoare populară, deși spiritul lui Fontane era străin de ispitele funambulești, înclinat spre melancolie și, uneori, cu accente de critică socială. Acestea din urmă au fost supralicite de exegeții "pe linie" din fosta RDG într-atîta, încît personalitatea autorului a fost falsificată, și, ca și Eminescu în perioada proletcultistă, Fontane a fost transformat într-un apologet al clasei muncitoare, pornind de la simplul fapt că era dușmanul noilor îmbogățiți.

Theodor Fontane, autorul unui fin de siècle - devine la o sută de ani după moarte, o figură emblematică a propriei sale epoci. La început de septembrie, Noua Galerie Națională din Berlin va inaugura sub titlul "Fontane și Artele Plastice", un muzeu imaginar compus de exegeții și criticii operei sale. Confruntarea scriitorului prusac cu "spiritul metropolei Berlin" oferă specialiștilor prilejul de a organiza la Rheinberg o expoziție paralelă Kurt Tucholsky-Theodor Fontane, manifestare cu puternice rezonanțe politice. De notat că Rheinberg este orașul natal al primului, neîntrecut publicist, poate unul din condeierii cei mai iscusiți și sagaci ai presei germane. Tucholsky l-a apreciat enorm pe Fontane. Și, în zilele noastre un al celebru scriitor german, Günter Grass, nu a ezitat să se revendice de la geniul autorului aniversat. Ultimul mare roman publicat de Günter Grass - *O poveste lungă* - a fost explicit caracterizat de autor și ca un omagiu adus maestrului Fontane.

Opera tirzie a acestuia din perspectiva modernității face obiectul unui simpozion internațional care este în

curs de desfășurare la Potsdam și care în septembrie va atinge apogeul. Temele pe care cei 60 de specialiști le dezbate sunt cele care, izvorite din sfîrșitul de veac XIX, rămîn actuale la finele secolului XX: Naționalismul, Tehnica, Progresul, Semnificația realului s.a. Organizat de Universitatea Liberă din Berlin și de Arhiva Fontane din Potsdam, simpozionul relevă și impactul modernității asupra operei tirzii a scriitorului: Fontane a trăit în amurgul vieții sale zorii unei ere noi: nașterea cinematografului, razele Röntgen, iluminatul cu gaz, primele experimente reușite ale aviației. Nu în ultimul rând, una din operele care au avut vremea ei cel mai mare succes la marea public și în care pulsează, în pofda inflexiunilor melancolice, spiritul modernist - este culegerea de însemnări intitulate simplu *Wanderungen durch die Mark Brandenburg* - "Hoinăreli prin Marca Brandenburg". Deloc rousseau-istă, această scriere ce însumează peste 2500 de pagini, închisă în 5 volume, redactate între 1862 și 1889, anticipează neastîmpărul turistic al contemporanilor noștri. La început pedestre, hoinăreliile lui Fontane devin plimbări cu caleașca, cu trenul, cu vaporul. Descrierile de peisaje, castele, orașe, cîmpuri de bătălie, așezăminte monahale, sunt întrerupte de istorioare, povestiri, reflecții. Pornit în căutarea sensurilor, mai degrabă, decît a frumuseții locurilor și oamenilor epocii sale, călătorul roscolește și trecutul regiunii, spre a spulbera o seamă de clișee negative despre "peisajul cultural dezolant" și "crunta sărăcie a oamenilor" și spre a deduce apoi din realitatea curățată de aluviuni chipul Prusiei clasice. Theodor Fontane este, în *Hoinăreliile* sale, un postmodern, în măsura în care, odată acceptat, acest concept devine funcțional desemnînd mixtura prin asimilare a mai multor tipuri de discursuri literare. La împlinirea unui veac de la moartea sa, Fontane este, așadar, contemporanul nostru. Iată sensul copioaselor manifestări ce-i sunt închinete în Germania în această toamnă. Rămîne de văzut dacă cititorii din republica federală, cuprinsă de febra alegerilor, vor avea răgazul să se aplece și asupra operelor (reeditate acum în cascada) ale celui mai ilustru scriitor realist pe care germanii l-au avut și l-au pierdut la un sfîrșit de veac...

Rodica Binder
Deutsche Welle-Köln

SCRISORI PORTUGHEZE

de Mihai Zamfir

EXPO '98 (IV)

DINCOLO de pavilioanele zugrăvite în culorile fiecărei țări, dincolo de lumea aparențelor policrome - realitate direct accesibilă oricărui spectator la EXPO - mințea ce a imaginat această lume artificială a acționat conform unui proiect inteligent. E vorba de o viziune aproape ocultă, care prezidează din umbră toate manifestările zilnice din Expoziție.

Conform acestei viziuni, fiecăruia dintre cele patru elemente ale Universului i s-a dedicat un interval de 33 de zile. S-a început sub semnul focului (cantitatea impresionantă de artificii ale primelor zile i-a stat mărturie), s-a continuat sub cel al pămîntului (agrementat cu scene de mizerie telurică, de luptă a omului pentru supraviețuire); s-a trecut la semnul apei, omniprezentă în EXPO, dar care se bucură de un supliment spectacular: corăbii istorice, vase școală, concursuri acvatiche, expoziții pe temă. În fine, în ultima lună a Expoziției vom sta sub semnul improvizației absolute, al fanteziei fără limite. Exhibiția funambulescă, aeriană, va încheia programul.

Elementele universului ce-și împart egal zilele intervalului magic subliniază explicit aspirația constructorului: crearea unei lumi paralelă cu cea reală. Evident mai frumoasă, mai pașnică și mai visătoare decît lumea în care sîntem obligați să trăim.

Și România în toate acestea? Ce înseamnă de fapt micul pavilion al țării noastre, pierdut printre alte 150, și despre care aproape fiecare oficialitate sau ziarist român în trecere zilele acestea pe la Lisabona (sînt sumedenie!) se simte obligat să profeseze o înjurătură, indignat de «sărăcia» locului?

Ca orice întreprindere de dimensiuni enorme, EXPO '98 funcționează la rîndul ei conform regulilor economice: țări extrem de bogate sînt și cele mai prezente, pentru că însăși prestația artistică rămîne legată de bani - de foarte mulți bani. Cele mai numeroase formații muzicale și de dansuri (compuse din sute de persoane), cele mai somptuoase expoziții (cu tablouri de maeștri, aduse special la Lisabona), cele mai sofisticate pavilioane, în care microelectronica de vîrf e la ea acasă, cele mai luxoase restaurante cu specific național au venit din Japonia, Franța, Spania, Statele Unite, Germania etc. Ne mai putem mira?

În absența acestor performanțe echivalente cu zeci de milioane de dolari, România a transpus pe țărmul Atlanticului un fragment stilizat din Delta Dunării: panouri cu fotografii *grandeur nature*, costume și obiecte țărănești de mare valoare etnografică, reproduceri după cîteva monumente în piatră ale culturii greco-romane din Dobrogea, stuf și lotci, totul pe fundalul imagistic al unor filme cu Delta Dunării, surprins în viața de zi cu zi a raiului acvatic. Doar atât! Vizitatorul trăiește aici șocul simplității și al naturii fără fard.

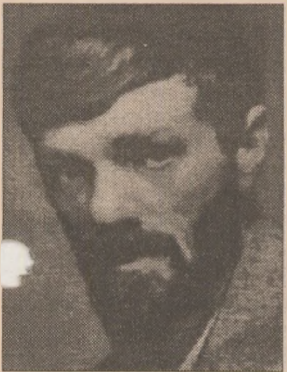
E bine? E rău? În orice caz, e autentic. Pavilionul nostru de la EXPO reprezintă imaginea României de azi: o țară mai degrabă săracă, fără resurse financiare notabile, avînd însă o natură magnifică și un gust estetic sigur. Țară cu un trecut impresionant, cu prezent încă mediocr, dar posesoare a unor resurse inepuizabile și iraționale de speranță.

Răzburarea lui Menzel

◆ La Karlovy Vary, în plin festival al filmului și în fața a 1200 de persoane, Jiri Menzel l-a pocnit pe producătorul Jiri Sirotek, membru al juriului. De mai multe luni cei doi se luptau din pricina adaptării romanului lui Bohumil Hrabal, *Eu, care l-am slujit pe regele Angliei*. Cu puțin timp înaintea morții sale, afirmă Menzel, Hrabal îi încredințase ecranizarea, producător urmând să fie Sirotek ce cumpărase drepturile cu 5000 de coroane. Dar, după dispariția romancierului, s-a grăbit să le vândă cu 4,5 milioane unui canal comercial TV, luându-i pământul de sub picioare regizorului, care deja începuse să lucreze scenariul. „Sirotek s-a așezat lângă mine și a început să mă tuțiască superior, n-am știut ce să-i răspund, și atunci l-am pleznit” – a explicat Menzel în „Gazeta Wyborcza” – adăugând că nu regretă deloc.

Mormîntul părăsit

◆ După moartea lui D.H. Lawrence, soția lui, Frieda, i-a exhumat corpul și l-a incinerat, iar cenușa a ajuns-o la ferma din New

Mexico, unde a construit un mormînt. După moartea ei, a lăsat prin testament ferma și mormîntul Universității din New Mexico. Astăzi, amîndouă sînt în paragină, universitatea neavînd fonduri să le întrețină.

Existențialism animal

◆ Ce se petrece în capul unei maimuțe, al unei găini, al unei albine? Existența unei conștiințe animale e o chestiune științifică și filozofică foarte controversată – amintește săptămînalul londonez „New Scientist”, recenzînd cartea lui Martin Stamp Dawkin *Numai în ochii noștri*, apărută la Oxford University Press. Foarte stimulant din punct de vedere intelectual, studiul, bazat pe cercetări recente ale naturaliştilor și specialiștilor în psihologia animală, duce spre o reevaluare a raporturilor cu lumea „celor care nu cuvîntă”.

Ostracizarea orientalistului

◆ Monumentala lucrare *Mahomet* a orientalistului francez Maxime Rodinson, publicată în 1961 și considerată o lucrare de referință, n-a fost niciodată editată în arabă, analiza critică făcută de savant fiind, pentru fundamentalisti, blasfematorie. Recent, un profesor de la Universitatea Americană din Cairo, care a recomandat cartea studenților săi, a provocat furia ziarului „Al

Ahram”, care a acuzat universitatea că propagă în rândul tineretului o imagine proastă a islamului. Din întîmplare, chiar în momentul acestui scan-

dal, la Editura Dar al-Jadid din Beirut apărea cartea *Soldatul arabizant* de Faysal Jalul, al cărei personaj principal este chiar Maxime Rodinson. Sub forma unei povestiri la persoana I, este relatată perioada pe care orientalistul a petrecut-o în Liban și Siria, între 1940-1947. În prefața sa, Jalul deplînge ostracizarea lui Rodinson de către lumea arabă, deși el și-a consacrat în-

treaga viață studierii, cu rigoare și integritate, a domeniului arab și musulman. În imagine, *Mahomet și Arhanghelul Gabriel* – miniatură persană.

Top german

◆ Primele trei locuri în topul de librărie din Germania sînt ocupate în această vară de *Totul miroase a despărțire* de Brigitte Reimann (Ed. Aufbau), jurnalul din anii 1964-70 al romancierei și muzei mediilor literare din fosta RDG, care se constituie într-un veridic portret al vieții cotidiene sub regimul comunist, apoi volumul *Macchiavelli pentru femei* de Harriet Rubin (Ed. Krüger) care recomandă femeilor, pentru a câștiga războiul cu bărbații, să conteze pe intuiție și pasiune și, pe locul III, *Pe înălțimile de gheață* de Jon Krakauer (Ed. Malik) – cartea unui jurnalist american care își povestește ascensiunea pe Everest în 1996, anul cel mai ucigaș din istoria expedițiilor himalayene.

Exploratoarele

◆ Dea Birkett și Sara Wheeler au publicat la Ed. Penguin o antologie de literatură de călătorii scrisă de femei, intitulată *Amazonian*. În prefață, ele îi acuză pe scriitorii-călători contemporani că nu sînt decît umbrele anacronice ale bu-nicilor lor. „Ne-am săturat pînă în gît de marii vînători albi! Bărbații vor să cucerească noi teritorii și să-și pună steagul pe ele. Femeile vor să se lase cucerite de aceste teritorii. De aceea povestirile lor sînt mai bune”. Wilfred Thesiger (în imagine) care are 88 de ani, 70 de lei vînați

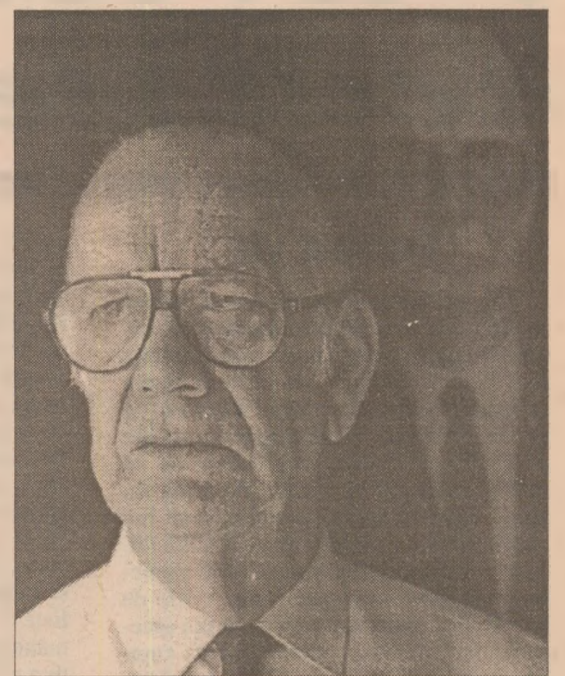
în Sudan și 2000 de mistreți în Irak, le-a replicat misogin: „Femeile nu sînt înzestrate pentru explorări. Treaba lor e să stea acasă și să se ocupe de copii”. Nu de aceeași părere e un alt scriitor-explorator, Redmond O'Hanlon: „Femeile sînt excelente exploratoare, stabilesc ușor relații cu populațiile zise primitive, fiindcă le place să trîncănească și obțin mai repede orice fel de informație. De altfel, ele sînt și mai rezistente decît bărbații” – a declarat el în „The Guardian”.

Jurismania

◆ „De ce justiția americană este atît de hipertrofiată, atît de obsesional perfecționistă și, deci, atît de groaznic de scumpă?” – e întrebarea pe care o pune Paul F. Campos în cartea *Jurismania. Nebunia Dreptului american* (Oxford University Press, New-York). După Campos, reflexul americanului de a face apel la avocat și tribunal în toate împrejurările constituie un fel de boală mentală națională. „O carte care dă de gîndit, dar care e neplăcută la lectură” – apreciază „New York Times Book Review”.

Scandalosul Camilo José Cela

◆ În Spania, cu ocazia manifestărilor dedicate Centenarului Federico Garcia Lorca, s-a vorbit și despre homosexualitatea poetului. Invitat să-și spună punctul de vedere asupra acestei manifestări, în cadrul unei conferințe ce s-a ținut la Pontevedra, în Galicia, Camilo José Cela (Nobel, 1989) a declarat: „Dacă își vor aminti de mine la centenar, sper într-un omagiu mai serios, mai puțin anecdotic și fără sprijinul colectivelor de gays”. Întrebat dacă are ceva împotriva homosexualilor, autorul *Familiei lui Pascal Duarte* s-a grăbit să precizeze: „Nu sînt nici pentru, nici contra: mă limitez să nu mă las încălecat” (de fapt Cela s-a exprimat mult mai frust). Cuvintele lui au suscitât reacții vii în mediile politice și culturale. În articolul vehement pe care l-a publicat în „El Pais”, scriitorul Terenci Moix scrie: „Camilo José Cela, academician, premiat Nobel și marchiz, a reușit să-și discrediteze dintr-o singură mișcare toate trei titlurile și conceptul de «om de cultură», așa cum îl înțelegem într-o societate

democratică. Cela, scriitorul care ne-a captivat adolescența, este astăzi un personaj grotesc, care ne repugnă, atît prin ieșirile sale răsunătoare, capodopere de grosolanie și vulgaritate, cît și prin grandilocvența deplasată și ridicolă, de aristocrat parvenit.”

Premiul Mondello

◆ O consolare pentru Javier Marias (a cărui recentă carte a fost primită nefavorabil de o parte a criticii spaniole): romanul lui precedent, *Mîine, în bătaie, gîndește-te la mine*, a obținut premiul Mondello – Ciudad-de-Palermo, care de 13 ani recompensează mari opere contemporane. Printre laureații prestigioasei distincții se numără mai mulți premiați Nobel pentru literatură.

Ratații de la Hollywood

◆ Atît în SUA, cît și în Europa cunoaște un mare succes reeditarea unui roman despre Hollywood care, la apariția sa din 1939, a trecut neobservat *The Day of the Locust* de Nathanael West, tradus în Franța sub titlul *Incendul din Los Angeles*. Nathanael West s-a născut în 1903 și, după terminarea studiilor universitare, a publicat trei romane, care nu i-au adus, cum spera, nici bani, nici glorie. Atunci, s-a dus la Hollywood, ca scenarist, iar în 1939 a publicat un nou roman, despre lumea măruntă din cetatea filmului, *Ziua lăcustei*. În afara prietenului său bun, Scott Fitzgerald, care a scris în epocă elogios despre carte, nimeni nu i-a dat atenție. La 21 decembrie 1940, Scott Fitzgerald se stîngea din viață. A doua zi, Nathanael West murea într-un accident de mașină. Cartea lui despre mărunti scenografi, figuranți, starlete, actori ratați, alcoolici etc., avînd în arîiere-plan un Hollywood emoționant și grotesc, este acum redescoperită și pusă la locul ce i se cuvine în literatura acestui secol.

Fondul Mirbeau

◆ Cu ocazia celei de-a 150-a aniversări a nașterii lui Octave Mirbeau (1848-1917), a fost deschis, la Biblioteca Universitară din Anvers, un fond ce cuprinde cvasitotalitatea textelor scriitorului și polemistului, volumele, studi-

ile și articolele ce i-au fost dedicate în toată lumea, precum și numeroase traduceri ale operei sale românești și teatrale, din care cele mai cunoscute sînt *Jurnalul unei camériste*, *Grădina supliciilor* și *Afacerile sunt afaceri*.

Operă și literatură

◆ Marea literatură este din ce în ce mai prezentă în creația lirică actuală; în ultimul timp s-au născut și au văzut lumina rampei în diferite teatre, operele *Salambô* de Philippe Fênelon, *Trei surori* de Peter Eötvös, *Marele Gatsby* de John Harbison și *Pinocchio* de Sergio Menozzi.

Kerouac, postum

◆ Extrase din jurnalele lui Jack Kerouac din perioada 1948-1950, publicate în „The New Yorker”, arată relațiile conflictuale dintre el și prietenii săi (în special Allen Ginsberg) și o anume amărăciune față de mișcarea Beat. Kerouac a început să țină un jurnal în adolescență, la 14 ani, și a continuat pînă la moarte, în 1969, cînd avea 47 de ani. Cele 200 de caiete în care sînt consemnate 33 de ani din viața lui au fost păstrate la Lowell (Massachusetts), orașul lui natal, și, precum întreaga lui operă, sînt încă obiect de litigiu între văduva și alți moștenitori. În imagine, Jack Kerouac, la vîrsta cînd își scria notațiile publicate acum în „The New Yorker”.

Cîrțițe la telefon

◆ Cu un an în urmă, FSB (fostul KGB) a pus în funcțiune un post telefonic destinat tuturor cetățenilor ruși care au colaborat cu servicii secrete străine și vor să-și descarce conștiința sau să-și regleze conturile cu foștii „stăpîni”. Acestor spioni po-căiți li se garantează anonimatul, protecția și impunitatea judiciară. Inițiativa s-a dovedit un succes – spune Igor Ustiakin, de la

Departamentul de comunicații al FSB, în publicația „Argumenti i Fakti”. Pînă acum, această „linie de încredere” a primit peste o mie de apeluri, dintre care doar 87 prezintă un interes indiscutabil. Telefonul confidențial a complicat în special sarcina serviciilor secrete străine, foarte active în ultimul timp pe teritoriul rusesc, concludă săptămînalul moscovit.

Revista revistelor

Partea vie

Față de felul sumar diletant și deseori stupid în care e prezentat fenomenul cultural în paginile ziarelor de tiraj (excepție face "România liberă", în redacția căreia lucrează și câțiva scriitori), "Adevărul" e la mare distanță, fiind singurul care are un supliment cultural săptăminal de 16 pagini. Deși nu se vinde împreună cu ziarul, deci nu ajunge la toți cititorii lui, **ADEVĂRUL LITERAR ȘI ARTISTIC** e de presupus că are cumpărători numeroși, atât datorită prețului mic – 700 de lei, cit și conținutului atractiv, lesne accesibil, dar fără rabat intelectual. Îl cumpără și cititorii obișnuiți ai revistelor literare, și alte categorii de public dornice să se cultive. Cronicarul îl citește totdeauna cu interes, chiar și atunci când nu e de acord cu opiniile unor colaboratori. Dar dacă am avea cu toții aceleași gusturi și aceleași păreri – ce plictiseală mortală ar mai fi! În ultimele două numere citite de noi, 427 și 428, am găsit, pe lângă altele, două texte extraordinare. Primul – e transcrierea unei mărturisiri a lui Ștefan Bănuțescu, cel care de mai mulți ani refuză interviurile, aparițiile publice și chiar publicarea în reviste a scrierilor sale recente. Meritul faptului, că vocea scriitorului ne vorbește atât de emoționant și de apropiat îi revine lui Grigore Ilisei, care în aprilie 1997 l-a convins să se lase filmat și înregistrat. Reporterul intenționa să facă un documentar-confesiune, cu Ștefan Bănuțescu în locurile importante ale existenței sale, Făcăieni, Calărași, București... Din acest proiect nu au rămas decât filmările de la Iași, unde treburi de familie îl aduseseră pe autorul *Cartii Milionarului* în primăvara anului trecut. Confesiunea literară făcută atunci la Muzeul Sadoveanu, și căreia Grigore Ilisei îi păstrează în transcriere oralitate, spontaneitatea, e de o mare frumusețe. Ștefan Bănuțescu vorbește despre scriitorii români care l-au format, despre arborele genealogic al prozei lui: "Ca prozator am pornit de la Negruzzi, de la capul de serie al nuvelei românești, *Alexandru Lapuș-*

neanu, o nuvelă inegalabilă. Și-am căutat în literatură, în proza asta românească, linia simplă și mare trasă de Negruzzi. Bineînțeles, abatându-mă puțin, deși m-am abatut numai puțin, am întârziat mult asupra lui Filimon. Proza lui Filimon. Iarăși un scriitor *cap de serie* fără de care nu se poate concepe formarea unui prozator". Apoi Ion Ghica, al cărui condei a știut să transforme scrisori "intime aproape" în mare proză: "Nu văd cum poate un prozator să ocolească această parte, care aproape rămâne necunoscută și neînscrisă în seria prozei românești. Este o mare lecție, un model de frază românească amplă, o invitație la o cunoaștere multiplă a vieții economice, sociale, a istoriei țării, a istoriei culturale, a părților ei pline de umbre, întunecimi, obscurități și așa mai departe". (nu întâmplător, Ghica însuși avea o mare admirație pentru Nicolae Filimon). Și, în sfârșit, Rebreanu: "Să nu mire pe nimeni, pentru mine Rebreanu a constituit un miracol în literatura română. Cu fraza lui strictă, concretă, foarte prozaică, rămâne uimitor cum a putut crea un monument atât de durabil al prozei sale. Proza sa care apare și acum singulară în literatura română". Ca "tinăr novice al prozei", a fost atât de obsedat de scriitorul lui *Ion*, încât a pornit pe urmele lui, prin locurile lui, Prislop, Năsăud, Bistrița și a scris un eseu, *Realitatea în căutarea ficțiunii*. Cit îl privește pe Sadoveanu, despre care, aflându-se în acel muzeu, se simte dator să vorbească, cel mai mult din masiva operă îi place *Haia Sanis*. Despre el povestește și o semnificativă anecdotă. La începutul anilor '50, câțiva învățăcei i-au cerut sfatul "cum să creeze". Sadoveanu le-a răspuns calm: "Un singur sfat vă pot da, dacă veți deveni scriitori să nu puneți virgulă între subiect și predicat". Și comentariul lui Ștefan Bănuțescu: "Literatură nu se învață în școală. Nu-i o școală profesională. Literatură e altă școală. E o școală a singularității, a unei munci unice. E o școală a continuității, a tradițiilor, a marilor inovații, a căilor singulare, a căilor unice". Iar un scriitor – adaugă el – rămâne viu mai puțin prin memorie cultivată de muzee "aceste dispuneri reci", laudabilă doar ca un adjuvant. "Partea vie a unui autor sunt cărțile lui". ♦ Cel de al doilea material extraordinar la care am fi vrut să zăbovim, publicat în nr. 428, îl constituie o parte dintre rapoartele diplomatice (găsite în arhiva MAE), trimise de Eugen Ionescu în 1943, pe vremea când era secretar de presă și cultural la Legația Română din Vichy. Aceste rapoarte nu sînt deloc niște seci documente de serviciu, autorul lor fiind extrem de preocupat de promovarea culturii române prin intermediul unor numere tematice ale revistelor, prin emisiuni radiofonice etc. Atent la tot ce se publică despre țara noastră, Eugen Ionescu își sesizează superiorii despre apariția în "La Nouvelle Revue de Hongrie" a unui "studiu" plin de minciuni tendențioase despre istoria românilor, semnat de Ladislau Gáldi. Pentru a contracara tezele absurde ale propagandei maghiare, el atrage atenția asupra necesității neîntârziată "a apariției în limba franceză a unei reviste de cercetări românești, care să informeze, științific și permanent, intelectualitatea franceză, nu numai asupra adevărurilor românești istorice și naționale, dar și asupra realităților noastre culturale și spirituale și a valorilor noastre de civilizație."

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9.30-13. Abonamente în 1998: 3 luni - 26.000 lei; 6 luni - 52.000 lei; 1 an - 104.000 lei; ISSN 1220-6318

LA MICROSCOP

ȘCOLARIZAREA ELITELOR

O PREJUDECATĂ în care am crezut ani în șir a fost aceea că în școlile de artă nu se face carte. De la distanță așa se pare. Elevii acestor școli, zice-se, n-au timp și de învățatură.

Cercetez, vrînd, nevrînd, de opt ani, ce se întîmplă într-o asemenea școală. Elevii de acolo, dacă diferă de cei de la una obișnuită, atunci diferă în bine. De învățat învață fiecare cu mai multă sau mai puțină tragere de inimă, ca la orice altă școală. De dragul notelor, din plăcerea studiului, dintr-o înclinare naturală către ordine și lucru bine făcut sau fiindcă sînt îmboldiți de părinți de la spate. Există și aici premianți, elevi medii, mediocri și repetenți. Unii sînt foarte buni și la carte și la *instrument*, alții mai buni la una sau la alta, dar, mergînd în jos, descoperi și printre copiii repetenți ceva din scînteia tulburătoare a unicității. Sînt talente care se pierd pe parcursul primilor opt ani de școală, în vreme ce mediocritatea tenace își vede netulburată de drum. Aici, de multe ori, se vede mai ușor cît de greu atîrnă în formarea unui copil imboldul pe care îl primește și de acasă. Puști scriitori *la instrument* în primii ani de școală nu mai fac față concurenței dacă nu se ivește un Mecena care să le dăruiască un instrument bun cu care să lucreze acasă. Sau să le ofere o altă familie. În această lume, eșecul familiei condamnă mai de fiecare dată progenitura, iar profesorii, oricît ar fi de inimoși, n-au mijloace să se lupte cu dramele unor familii care se rup sau în care, adesea, banul care intră în casă nu ajunge nici pentru rezolvarea problemelor elementare ale existenței.

Am mari rezerve față de ideea că geniiile nu se pierd. În vremurile aspre și cu adulții, copiii sînt primii sacrificai. Contabilizează cineva cum se alege praful de talentul unor copii în ale căror familii nu există tradiții muzicale? Sau în familiile care, pur și simplu, nu-și merită copilul? Cazurile astea supraviețuiesc un timp în tradiția orală a școlii, după care sînt înlocuite de alte cazuri identice, iar viața merge, cirpit, înainte. Ideea că profesorii de instrument de la o școală de muzică sînt niște

oameni bogați e altă prejudecată. Vocația îi face *vulnerabili* la idei care îi condamnă la sărăcie precum aceea de a face ore gratuit, după program, cu copiii talentați ai căror părinți însă nu au talentul de a face bani. Chiar și profesorii care fac meditații după criterii strict economice au slăbiciuni, din idealul de a-și lega numele de un viitor *nume*. Oamenii aceștia, oricît de strimtorați, joacă la ruleta creșterii talentelor – de unde li se trage, poate, o seninătate și, adesea, o lumină interioară pe care aș fi bucuros s-o văd pe fețele cit mai multor profesori. Foarte adesea, profesorul de instrument, privit cu superioritate de profesorul *de carte*, e o persoană cu o cultură excelent asimilată care joacă rolul de *mentor* pentru copii cărora mesajele celorlalți profesori nu le spun mai nimic. Or aici nu e vina copiilor ci a profesorilor care se rătăcesc într-o școală de muzică, luînd-o drept una de meserii. Se rătăcesc sau mai degrabă sînt rătăciți de inspectoratele școlare.

Mecanismul prejudecății despre care vorbeam la începutul acestui *microscop* provine dintr-o atitudine programatică a vechiului regim față de școlile de artă. Neputînd fi stăpînit în evoluția lui ulterioară, artistului trebuia să i se inducă, din copilărie, ideea că nu prea face carte, că, la o adică, el cam parazitează învățămîntul adevărat. Trebuia, altfel spus, să i se transmită un compels al reprezentativității în ipoteza că celebritatea i-ar fi dat gust să spună ce gîndește. Fracturarea conștiinței civice a artistului a fost miza totalitarismului răspînditor al ideii că în școlile de muzică nu se face carte, pentru a-l face pe artist să se simtă un soi de repetent virtual al oricărei școli obișnuite.

Într-o școală de muzică, profesorul "de carte" trebuie să facă ei înșiși parte din elită, deoarece au de-a face cu o elită, selecționată de la bun început, iar apoi cernută cu tot mai multă zgîrcenie. Or, profesorul "de carte" care nu vede în elevii săi viitori reprezentanți ai elitei și nu îi antrenează ca atare, ori n-a priceput cu cine are de-a face, ori, poate, n-are ce căuta într-o asemenea școală.

Cristian Teodorescu

Două eșecuri din confuzie

Mai multe cotidiane au preluat o știre Rompres din 3 august, potrivit căreia de Ziua Minerului, la Lupeni, a avut loc debutul literar al lui Miron Cozma. Acesta a recitat o poezie de șase strofe auditoriului. Compunerea ar urma să prefățească o carte la care Miron Cozma scrie în prezent – *Celula 17*. Dintre cele șase, am ales prima strofă spre exemplificare: "Furtuni, Cutremure. Viscole sociale/ ne tot încearcă de o vreme-noace/ Lanțul vieții noastre are mai puține zale/ Cineva, de undeva, ceva ne coace..." Luceafărul tenisului cu piciorul, care le-a copt locuitorilor Capitalei trei mineriade, dintre care două, de neuitat, a ajuns în situația de a medita liric la subiectul care le-a dat atîta de gîndit bucureștenilor: că li se pregătesc ceva. În privința cărții, probabil de memorii, pe care o scrie Cozma, contribuția sa la înflorirea genului ar trebui să înceapă cu zicerea lui din '90: "Noi muncim, nu gîndim!", nu cu aceste versuri chinute de lanțul nechemării. ♦ Asupra afacerii fostului general din Serviciul de Informații Externe, Cornel Grigoraș, demis după ce a acordat fără să-și dea seama un interviu *EVENIMENTULUI ZILEI*, nu ne punem întrebări precum cele aparute în presa cotidiană, la posturile de televiziune și de radio. Voluntare sau

nu, dezvăluirile sale par a fi scandalul verii. Noi ne mulțumim cu prima explicație oferită de generalul Grigoraș, că n-a știut că ceea ce spune va apărea la gazetă. Adică o persoană din conducerea SIE, general, se dă pe mîna unui ziarist, povestindu-i lucruri de toată gravitatea. Apoi convoacă o conferință de presă în care afirmă ridicol că a făcut un test de presă, pentru a dovedi că în ziare se publică baliverne. Cu alte cuvinte, un general se apucă să debiteze baliverne unui ziarist pentru a dovedi că presa e neserioasă. Dar vice-versa nu e valabilă? Adică un ziarist n-are dreptul să publice un interviu luat unui general, dacă acesta debitează baliverne? Diferența aduce un punct în favoarea presei, care nu-și permite generalizări riscante, de tip să zicem – SIE face dezvăluiri, ci îl nominalizează pe nefericitul general lipsit de discernămint. Dacă simțea nevoia de a face confesiuni fără să aibă dovezile trebuincioase, Cornel Grigoraș ar fi trebuit să se adreseze unui preot, nu unui ziarist. Iar preotului, numai după ce s-ar fi asigurat, prin verificări, de abso-luta sa discreție. Deși, chiar și așa, generalul Grigoraș s-ar fi dovedit nepotrivit cu funcția sa din SIE. Că demiterea sa era obligatorie după acest interviu, asta e limpede. Problema de fond e prin ce filtre a trecut acest ofițer superior înainte de a se vedea în ultima sa funcție!!!

Cronicar

Tipărit la
„R.H. PRINTING” SRL
Calea Plevnei 114, sector 1
București

24 pag - 2.000 lei
La redacție: 1.500 lei